

Visnap:
mis teha
Eesti
Televisiooniga?
Lk. 2 – 3.

SIRP

Kelomees:
kunstiõpetus
vajab
konkurentsi.
Lk. 9.

EESTI KULTUURILEHT

hind 11.90 krooni

1. veebruar 2002

number 5 (2902)

Mati Unt tantsitab Poola vaimu

Mati Unt tantsitab jälle Poola vaimu, seda imelist ollust, kus ühendatud katoliiklus, slaavilikkus, vürtsiks aadliverd ja Mrożeki puhul kindlasti ka totalitaarses süsteemis elamise kogemust. Samas ei esinda kirjanikud, kelle poole Mati Unt lavastajana on pöördunud, poola kirjanduse peavoolu, kuulsat ja üllast romantismi, vaid on just poola kirjanduse pahad poisid, iroonilised ja tihti küünilisedki (ehk – ei karda tööle näkku vaadata). Pean siin silmas Stanisław Ignacy Witkiewiczit, Witold Gombrowiczit ja eelnimetatud Stawomir Mrożekit.

Stawomir Mrożek on menukaim poola draamakirjanik, teda on lavastatud igal pool ja palju. Eesti teatripublik tunneb Mrożekit peamiselt tema esimese loominguperioodi järgi, grotesksete ja satiiriliste absurdimaiguliste teatritükkide järgi. Ka "Tango" on ühelt poolt filosoofiline grotesk, aga samas on see ka naturalistlik ja allegooriline. Nii on "Tango" ühtaegu rasvane punkt Mrożeki esimesele loomeperioodile kui üleminek realistlikumasse ja mitmekihilisemasse laadi. Kahjuks on Mrożeki hilisem looming, kaheksakümneandel ja üheksakümneandel kirjutatud näidendid, Eesti teatriteatrite peaaegu tundmata. Nimetada tuleks eelkõige kolme meistritööd: "Jalgsi", "Portree" ja "Armastus Krimmis". Nii on meie pilt Mrożekist kaunisti ühekülgne, aga nõnda on ju ka paljude teiste draamakirjanduse suurkujudega. Tõsi, Mati Unt lavastas üle kümne aasta tagasi kommunismiga kaasajooksmist lahkava "Portree", aga seda meie põhjanaabrite soomlaste juures. Eestis on Mrożekit küll rohkem lavastatud kui Soomes, aga samas vääriski Mrożek enam. Ent veelgi kehvem on seis Stanisław Ignacy Witkiewicz ja Tadeusz Różewicz rikkaliku draamavaramuga. Witold Gombrowicziga on lood küll veidi paremad, aga seda jälle tänu Mati Undile. Igal juhul on Mati Unt üks neid meie väheseid lavastajaid, kes üldse sõandavad Gombrowiczit, Witkiewiczit ja Mrożekit tantsule paluda ning kelle puhul ei ole see tants tühikargamine ega ka Witkiewicz "Hullumeelse ja nunna" lõpustseeni "obszaczaja rukopasznaja schwatka à la manière russe", kus kõik taovad üksteist niipalju kui jõuavad. Poola näitekirjanduse tundjana ei jää mul üle muud, kui kahetse-da, et meil on vaid üks Mati Unt, ja rõõmustada, et meil on vähemalt üks Mati Unt.

"Tango". Eugenia – Viire Valdma, Eddy – Taavi Eelmaa, Nora – Kersti Kreismann, Tommy – Andrus Vaarik.

HARRI ROSPU

HENDRIK LINDEPUU

Täna lehes

Mutt päevasündmustest. A. Siitan ERSO rahast. Lk. 2/ Vahe: kommunism ja joodiklus. Lk. 3/ Poleemiliselt terminiloomest – Anto Raukas ja Tiit Erelt. Lk. 4/ Marie Myrgi nõtked uudistekstid. Lk. 5/ Popkirjandus: mida on öelda Kõusaarel ja Kenderil? Lk. 6 – 7/ Ohutud müüdid Pärnus, kunstnikuraamat Tallinnas. Lk. 8/ Kontserdinädal: ollemuusikutest modernistideni. Lk. 10/ I. Randalu: RAM Sirp eri. Tõlgendajad: teater kriitika, teaduse ja ajaloo peeglis. Lk. 11 – 14 | peab jääma. Lk. 15/ Fotograaf Tiidermanni elu ja looming. Lk. 16/ EFSi 2001. aasta filmitootmise toetused. Lk. 17.

Acta diurna

Õpetlik on näha, kuidas avalik-õigusliku ringhäälingu ning üldse televisiooni probleemidest räägivad praegu väga tõsiselt ka need, kes ise telekat ei vaata. See tähendab, et me elame tõepoolest meediaajastul. Samuti võtavad Eurovisiooni lauluvõistluse teemal sõna need, kes seda eriti ei jälgi (nagu siinkirjutaja). Eurovisioon on mingis suhtes TV kontsentratsioon. See, millega mõlemad ühiskonda haarduvad ja seda mõjutavad, on hoopis olulisem nende kitsamast konkreetsest sisust.

Sellel, et eesti laulu esitab rootslanna, on mitu külge. Ühelt poolt on see publikule šokk, mille ümber meie muusikaavalikkus käis nagu kass ümber palava pudru (emotsioonid kohuvad kõrgele vaid portaalides, näe, kasu ka ikka rahva tõelistest häälest!). Vaevast keegi ootas, et Dave Bentonit inkorporeerimisest saab tõusev trend. No ja mis siis? Kas piirid ei kao igas vallas? Kaovad ja ei kao ka. *Show-bisnises* ja spordis on palju sarnast. Vaadake näiteks jalgpalli. Praktiliselt igas klubis on võõrleegionäre – nii palju kui kvoot lubab. Selles mõttes on piirid rahvuste ja riikide vahelt tõepoolest kadunud. Ent EM või MM puhul mängivad ühe või teise riigi rahvusmeeskonnas ikkagi tolle maa seaduslik kodanikud. Nii et rahvastele on jäetud võimalus ka jalgpalli tasandil oma riigiga samastuda. Eurovisioonil mitte, viimane on ses mõttes värd, et ei sarnane klubide ega rahvusmeeskondade süsteemiga. Suhteliselt noorte riikide jaoks on see ilmselt mõrum pill kui neile, kelle rahvusriiklus hakkas kuju võtma pärast kolmekümneaastast sõda.

Teisalt peaksime toimuva ära kasutama, võtma sealt parima, tegema halva mängu juures hea näo, nagu psühholoogid soovivad vägistamise korral. Meie rahvusvaheliste suhte- ja mainekorraldajatele (kui sihukesi enam jäänud on) on igatahes võimalus serveerida Eestit kui juba tulevikus elavat riiki. Rahvusvaheline tiimitöö võiks olla sama heaks märgiks nagu sinne ülliberaalne investeerimiskliima. Meie juba olemegi transnatsionaalsed!

Olen viimasel ajal jälginud sügava hämmastusega, kuidas pressis on reageeritud Sven Mikseri kaitseministriks nimetamisele. Isegi poliitikud, kes peaksid olema Mikseri suhtes positiivselt meelestatud, nagu hr. Tiit Tammsaar Rahvaliidust, toovad ette asjaolu, et hr. Mikser pole teeninud aega kaitseväes. Vaat siin on nõukogude pärand tegelikkuses! Nelikümmend aastat telekavahetamist on nii mõjunud, et ei kujutata kaitseministrit ette teistki kui mundris tarikat, hiiglaslikud viisnurgad pagunitel. Vabandage, ametisse ei nimetata sõjaväe ülemjuhatajat. Kaitseminister tegeleb riigi kaitsega komplekselt. Sõjandus on sellest vaid üks osa, ehkki väga oluline osa, mis läheb käiku siis, kui kõik ülejäänud on ära proovitud. Eesti kaitsevõime tagavad esmajoones riikidevahelised kollektiivsed julgeolekugarantiid. See on rahvusvahelise koostöö tasand. Ses mõttes on kaitseministri lähim partner välisminister, sealt edasi kaubanduse ja teised (iseegi kultuuri) ametkonnad – kõik, kelle töös on vastav tasand esindatud.

Nõnda on see kõikides parlamentaarsetes demokraatias. Nõuda, et kaitseminister oleks olnud sõdur, on sama, kui nõuda sotsiaalministriks, et too oleks olnud arst, majandusministriks, et too oskaks puhast vuuki laduda, või et transpordiminister olnuks rongijuht.

Relevantne arutlusaine oleks ajateenistuse läbimine juhul, kui oleks tegemist kahtlusega sellest kõrvalenihverdamisega, st. moraalse aspektiga, nagu see tõstus Clintoni puhul. Kui head tööd kaitseministri ametis võib teha mittemilitaar, nägime Jüri Luige puhul. Et härra Mikser kirjutab ka aeg-ajalt Loomingusse sonette, soovib Sirp talle ametis kõike head!

Meie ajakirjandus on tubli. Aga ta ei ole veel nii tubli, et suudaks alati iseendast kõrgemale tõusta, ennast kõrvalt vaadata ja hinnata. Eelmine pühapäev andsid hr-d Muuli ja Samost oma jutusaates mõista, nagu oleks Savisaarel pressi suhtes paranoia, sest ka oma kongressikõnes ei saanud ta läbi süüdistusteta ajakirjanduse aadressil, kes Keskerakonda ikka halvasti suhtuvat. Aga püha taevast, see on ju tõsi! Ma jätan siinkohal teadlikult kõrvale, kas selliseks suhtumiseks on põhjust või mitte. Ent ajakirjanduse ebasoosiv suhtumine on ilmne. Kui kommentaatorite sõnavõttudes see ei häiri, sest lahti rääkida ja oma hinnanguid anda ongi nende amet, siis mõnes infoaates läheb see natuke üle hea maitse piiri. Näiteks lugupeetud AKs stuudiokülalistega rääkides. Seal ei ole norimine omal kohal. Saatejuht ei tohi isiklikke sümpaatiid näidata. Soovitan kõikidel intervjuueerijatel ikka muu töö kõrvalt aeg-ajalt jälgida soliidsete globaalkanalite uudis-saateid. Kuidas stuudiotöötajate küsitluse ühtemoodi neutraalselt niihästi üldiselt lugupeetud tegelasi kui ka sihukesi sullereid nagu Milošević või Mugabe. See on ajakirjanduse lõpliku küpsuse tunnus.

MIHKEL MUTT

Eesti Televisioon – kelle asi?

Mida peale hakata Eesti Televisiooniga? See küsimus näib olevat sama vana kui taasiseseisvunud Eesti Vabariik. Oleks justkui piisavalt pikk aeg, et sellele küsimusele vastus leida. Ometigi on teema jätkuvalt õhus ja kui vallandub järjekordne ETVd ümbritsev skandaalühinguline meediakära, on see kõigil suus.

Millega küll seletada asjaolu, et see Eesti riigil nii kaua aega võtab, et oma avalik-õiguslik telekanal ükskord niimoodi toimima saada, et rahul oleks rahvas, valitsejad ja teletegijad ise? ETV oleks justkui mingi hoomamatu-käsitlematu nähtus, mille eesmärki ja tegutsemise põhialuseid nagu polekski võimalik tegelikkuses määratleda. Ometi kehtib juba 1994. aastast ringhäälinguseadus, mis on ETV kohustused ja õigused üsna üheselt sõnastanud. Rääkimata avalikust diskussioonist, mis vahelduva eduga on kestnud kümnekond aastat.

Värskeim arutelu lahvas avalikkuses pärast ringhäälingunõukogu 15. jaanuari otsust, millega nõukogu avaldas umbusaldust ETV juhatuse esimehele Aare Urmile ja vabastas mehe ametist. Õnneks suudeti töövahekord Urmiga lõpetada soliidset, mitte nii, nagu juhtus eelmise ETV juhi Toomas Lepaga – tants Lepa mitmekordse vallandamise ja tööleennistamise ümber omandas juba salongikomöödia varjundi ning toonane ringhäälingunõukogu minetas viimasegi maineraasu. Eelmist, Paul-Eerik Rummo juhitud ringhäälingunõukogu iseloomustas selgrootus ja suutmatuse ETV probleeme vähegi lahendada või leevendada. Mistõttu ähmastus nii ringhäälingunõukogu identiteet kui ka eesmärk, mis seaduses ometi mustvalgel kirjas: olulisim ringhäälingunõukogu kohustustest on kindlasti ETV tegevuse põhisuundade ja arengukavade kinnitamine ning järelevalve teostamine. Peale üpris halvasti lõhnava Toomas Lepa ja Paul-Eerik Rummo "koostöö" pole tollasest nõukogust nagu midagi meenutada: mäletatavasti tellis Lepp Rummolt väidetavalt 350 000 krooni eest steenaariumi telesarjale "Tõde ja õigus", mis kunagi ekraanile ei jõudnudki. Enne jõudis ETV eesotsast lahkuda Lepp ja üsna varsti läks laiali ka tollane ringhäälingunõukogu. Õhku see küsimus rippuma jäigi: kas oli ikka eetilise esitada nii suurejooneline tellimus ringhäälingunõukogu esimehele?

2000. aasta kevadel ametisse astunud uus, suuresti poliitilistest jõududest koosnev ringhäälingunõukogu pole oma eelkäija venitamistaktikat harrastanud: et ootame veel, äkki probleem(id) lahenevad iseenesest! Rahulolematuse Urmi tegevusega kohus juba möödunud kevadel, ent siis ei suudetud nõukogus veel üksmeelele jõuda. Nüüd siis tehti asi ära. Ja kuigi konkreetes kaasuses heideti Urmile ette suutmatust nõukoguga koostööd teha ja niigi rahalistes raskustes vaevlevasse ETVsse hirmkalli vormelisõidu ülesostmist, asuvad

tegelikud juhatuse esimehe taandamise põhjused siiski sügavamal. Urm ei täitnud neid lootusi, mis ringhäälingunõukogul teda ETV etteotsa valides olid. Aga põhjust Urmile loota oli: endine pankur alustas jõuliste ja loogiliste ettepanekutega, asudes sõna otseses mõttes raputama tele-maja vundamenti. Ehkki Gonsiori tänava hiidkolossist väljakolimise idee polnud uus (sama ettepaneku käis oma valitsemisaja alguses välja ka Toomas Lepp), tundus ometigi, et ehk suudab Urm rahahädas sipleva organisatsiooni jalule aidata – Urm pakkus välja suisa Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio ühise katuse alla kolimist. Kõne all oli kompaktsed, väiksema ja ajastunõuetele vastava, aga ka odavama ringhäälingumaja ehitamine-rentimine. Ent ometigi ei hakanud Urmi hammas ETV-le peale. Miks? Või tuleks küsida teisiti?

Miks on ETV jätkuvalt probleem?

Tõepoolest: miks on ETV jätkuvalt probleem, mis aastatega lumepallina justkui suureneb ja suureneb? Eks ole tegelikult ju viimased ETV juhid, nii Lepp kui Urm, riigitelevisiooni etteotsa asudes üritanud parimat. Mõlema mehe algsetest programmidest võiks kokku panna suisa ideaaltelevisiooni, eriti kui lisada juurde veel ETV etteotsa kandideerinud Mark Soosaare ja Vallo Toometi omaaegsed ideed. Sai juba viidatud senise tele-maja väljavahetamisele odavama vastu. Tehtud on teisigi majanduslikke ettepanekuid, et vähegi ETV-le tulu toota: uute teenuste müük, kinnistu müük, filmide ja programmide jm. esitamiseõiguste müük välisriikidesse, kontsertide ja muude ürituste korraldamine jne.

Ka sisulisi eesmärke on erinevatel aegadel üsna selgelt sõnastatud. Eriti kaunit ja tänases kontekstis suurejooneliselt kõlavad näiteks Toomas Lepa mõned programmilised ideed: primaarne on rahvuslik toodang; ostuprogramm tuleks muuta vähem kommertsiaalseks; iga päev peaks olema kas järgnev või tsükliiline eesti dramaturgiale toetuv seriaal; luua võiks tõsielufilmide stuudio koostöös erakapitaliga (kaks filmi kuus!) jne. Ometigi on paljud ilusad ideed vaikselt vaibunud ja vaevast et ainult seniste telejuhtide suutmatuse tõttu neid ellu viia. ETV eelarve on küll aastatega suurenenud, aga paraku kaasnevad peaaegu iga eelarve suurenemisega kärped avalik-õiguslikus programmis. Nagu nähtub teisipäeval ringhäälingunõukogu poolt kinnitatud ETV 2002. aasta eelarvest, on jällegi vähendatud kultuurisaadete mahtu: 182-lt tunnilt 113-le tunnille aastas, haridussaadete 96-st tunnist on järele jäänud 45 tundi.

Ringhäälingunõukogu liige, Tele 2 kommertsdirektor Andres Jõesaar, kellest pikisilmi Urmile järglast oodatakse, usub, et ETV probleemide üks põhjus on maetud 90ndate algusesse, mil oleks tulnud ETVs läbi viia radikaalne reform.

Veel kord peateemal

Raha ja rahastamine tundub olevat aasta esimese kuu peateema nii ajakirjanduses (pean eelkõige silmas Sirpi) kui ka väljaspool seda. Ja ongi loomulik, sest jaanuaris jõuavad pärast riigieelarve vastuvõtmist, presidendipoolset kinnitust ja Riigi Teatajas avaldamist eelarvenumbrid ka kõikide riiklikus ja munitsipaalalaluses olevate asutuste juhtideni. See on hetk, mil arhitekt saab teada, kui palju võib maksma minna projekteritav maja. Häda on aga selles, et projekt (ehk kontserdikorraldajate jaoks hooaja plaan) on siis juba ammu valmis! Hästi läheb arhitektile, kes ei pea oma projekti muutma või lausa ümber tegema hakkama.

Lahendus selles küsimuses oleks riiklike kontserdiorganisatsioonide eelarve väljakirjutamine eraldi ridadel eelarve-seaduses. Vastav ettepanek sisaldus ühena esimestest punktidest ka Eesti Muusikanõukogu aastakoosoleku resolutsioonis. Nimetatud ei suurendaks küll jagatava raha hulka, kuid lisaks olulisel määral selgust, sest sisuliselt oleksid tulemusel palju varem teada. Ei usu, et sellega peaks kaasnema kogu eelarve struktuuri muutus – riiklike kontserdiorganisatsioonide on ju vähe ning kõik nad on väga tähtsad.

Pole vähimatki kahtlust, et muusika ja eriti sümfoniiline muusika on väga "kallis lõbu" ja "tarbija" on huvitatud järjest paremast kvaliteedist. Korduvalt olen asjasse mittesüvenenud inimestelt kuulnud pisut lihtsameelset küsimust: "Kas ERSO saab ka riigitoetust või kaetakse kõik kulud piletituludest?". Võttes appi lihtsa matemaatika ja jagades ära 2002. aastaks määratud 16,5-miljonilise tegevustoetuse eeldatava 25 000 kuulaja peale, saame tulemuseks pileti kohta 660 krooni, mida riik "peale maksab". On seda vähe või palju?

Kohatu küll, aga siiski üks paralleel siinkohal: Sir Simon Rattle'i tingimuseks Berliini Filharmoonikute peadirigendi kohale asumisel oli orkestrile eraldatava 215 miljoni Eesti

krooni suuruse riigitoetuse tuntav tõstmine. Vaidlused kestsid ligi kaks aastat ning kogu üritus oleks peaaegu ummikusse jooksnud, kuni Berliini võimud siiski Rattle'i nõudmisele järele andsid. Pidasid vist oluliseks. Oli ju orkester, kes Saksa-maa au ja uhkus, teinud peadirigendi valiku (hääletamisel osalesid tavakohaselt vaid orkestrandid) sisuliselt ühehäälselt. Rattle'i nõudmiste taga oli vajadus parandada orkestrantide palgatingimusi, sest nii mõneski (ka Saksa) tipporkestris teenitakse oluliselt rohkem.

Sootuks teisel tasandil, aga samad teemad on käesoleval hetkel kuuma ka Eestis. Saan täiel määral aru Pärnu Linnaorkestri direktori Marko Lõhmuse murest (18. jaanuari Sirbis) – mis saab, kui palgavahe eri orkestrites liialt suureks paisub? Mure on tingitud ilmselt nii Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuuritöötajate Ametiliidu ja Eesti Teatriliidu palgakokkuleppest (tekst ära toodud Kultuuriministeeriumi kodulehel) kui ka 3. I "Aktuaalses kaameras" väljaõeldust: teistest enam tõuseb ERSO orkestrantide palk. Võin "lohotuseks" kinnitada, et muretsemiseks pole põhjust ja inimesele, kes AK ajakirjanikule vastava informatsiooni edastas, tahaksin ma väga sügavalt silma vaadata. Palku saab tõsta vaid siis, kui selleks on vahendid.

Ülalmainitud palgakokkuleppe põhimõtted on igati õiged ja viitavad vajadusele väärtustada kõrghariduse omandamise nimel vaeva näinud inimeste tööd. Kuid ka siin on valdkonniti väga suured erinevused. Üks inimene omandab kõrghariduse nelja aastaga, teine on oma hariduse nimel töötanud 16 aastat. Siin ei saa kõike ühise mõõdupuuga võtta. Hirmutav on tõdeda nivelleerimise suunda. ERSO on küll palgakokkuleppes eraldi välja toodud, kuid saatuslikud on ühe leppele allkirjutanud osapoole, Eesti Kultuuritöötajate Ametiliidu esimehe Ago Tuulingu kaaskirjas toodud sõnad: "Kultuuriministeeriumi ja EKAL nimel olen volitatud teatama, et palgakokkuleppe punkt 3.a. sõnastus ERSO osas 6200 krooni laieneb 100% kõigile ERSO pillimeestele. 70% määr

Võimalused olid selleks olemas. Paraku ei juletud tookord telehiiglast liigutada. Nii on aasta-aastalt koera saba jupikaupa lõigatud, mis on ETV rahalisi raskusi vaid süvendanud.

ETV on olnud justkui hiigellaev, mis pole kümnekonna aasta jooksul ikka veel ümber pöörata suutnud. Ühe või teise juhtkonna jõupingutustest polekski tõenäoliselt niisuguseks pöördeks piisanud. Sestap lasub kindlasti osa vastutusest ringhäälingunõukogul, kes 1994. aastal kehtima hakanud ringhäälinguseaduse põhjal oli ju tegelikult ellu kutsunud ka selleks, et avalik-õiguslikku ringhäälingut reformida. Tollasel ringhäälingunõukogul oli riigi kui omaniku esindajana 90ndate keskel tegelikult viimane aeg midagi radikaalset ette võtta.

Kui Jaak Allik väitis Postimehele, et Urmi tagandamise asemel oleks pidanud tagasi astuma hoopis praegune ringhäälingunõukogu, siis tahtnuks talle vastata: hilja! Üsna raske on vastutada selle eest, mida eelkäijad tegemata on jätanud. Viimati oli ETV omakapital suurem kohustustest 1997. aastal. Kui niisugusele olukorrale läheneda eraettevõtja seisukohast, siis tähendaks see kurba tõsiasja: ETV on juba aastaid pankrotis. Praegune ringhäälingunõukogu sai teisipäevase otsusega ETV laenukohustusi 40miljonilise uue laenugarantii andmisega vaid leevendada, et kõrged laenuintressid võimalikult kiiresti kaelast ära saada. Ehk siis – uue laenu abil makstakse vana laenu. "Aga ka sel juhul võivad võlgadeta ETVd nautida alles meie lapsed," ütleb ETV juhatuse esimehe kohusetäitja ja programmijuht Ilmar Raag. Teisisõnu: umbes 10 aasta pärast võiks ETV olla võlgadest prii.

Miks pole suudetud Eesti Televisiooni reformida?

Paraku tuleb tunnistada, et ETV kannab varjatud moel ikka veel kaasa ENSV pärandit: olles nõukogude ajal aastakümneid ainuke ja seega loomulikult parim telekanal, ei suutnud ETV turumajanduse saabudes uute oludega piisavalt kiiresti kohaneda. ETV kõrvale tekkinud esimesed kommertskanalid ei pakkunud vähemalt esialgu ETV-le piisavalt tõsist konkurentsi. Liidripositsioon säilis. Kuid erakanalite arenedes tulnuks ETV-l oma positsioon ümber hinnata ja põhjalikult läbi mõelda: milles ollakse tõepoolest parim, aga mida tuleks muuta – näiteks enesehinnangus, tööstilis.

Vaevalt et niisugune ümberhinnang saanuks sündida vaid ETV kollektiivi enese jõul. Kuigi loojate tasandil see mõneti avaldus: nii mitmedki põlised eteveelased leidsid endale töö erakanalites ja on sinna jäänud tänini. On üpris kindel, et esimene ja ainus motiiv "ärähüppeks" polnud ainult suuremad palganumbrid. Erakanalid arenesid sama tempokalt kui võrdsete hulka pürgiv Eesti riik ise ja pakkusid lisaks toekamale töötasule ka uusi loomingulisi väljakutseid, mida ETV

rutiin või traditsioon alles hakkas avastama. Tasub vaid meenutada tollaseid kultuurimagasine või ka teisi niisasaateid, mida erakanalites oli korraga sedavõrd ohtralt, et ühtäkki oli raske aru saada, kust kulgeb piir avalik-õigusliku ja kommertstelevisiooni vahel. Olukorda, millele praegu vihjab Ilmar Raag – kõik rahuldamata meediavajadused asetatakse ETV õlgadele – 90ndate keskpaigas veel ei tuntud. Meediavajadusi rahuldades ja kõrvuti konkureerisid nii riigitelevision kui ka erakanalid: paljude teletoodete-saadete kontekstis oli konkurents sisuline.

Toomas Lepp viis ETVd juhtima asudes õige pea riigitelevisionist reklaami välja, ent oli sunnitud selle 1999. aasta suvehakul ETVsse siiski tagasi tooma. Ja ei sõandaks uskuda, et ainukeseks põhjuseks oli erakanalite võlgnevus ETV ees: Lepa väidete kohaselt oli ta sunnitud reklaami ETVsse tagasi tooma põhjendusel, et erakanalid ei tasunud õigeaegselt riigitelevisionile reklaamist loobumise tasu. Tõenäoliselt otsis Lepp kopsakamat leevendust ETV rahamuredele kui seda suutnuks pakkuda erakanalite makstav reklaamilõiv. Oli see kergema vastupanu tee: lihtsam oli sisse tuua raha kui muuta ETV organisatsiooni ökonoomsemaks, nõuda hädalt kolleegidelt professionaalsemat, muutunud aja nõuetele vastavat töösuhetumist? Kas aastakümnete jooksul küpsenud kõrge enesehinnang tegi ühel hetkel ETV-le ja tema kollektiivile karuteene? Sellele küsimusele saavad vastata siiski vaid teletegijad ise.

Kas nüüd ollakse lahenduse lävel?

Eilses Eesti Päevalehes tutvustab Ilmar Raag Eesti Televisiooni tulevikuks: koostöös ringhäälingunõukoguga on valmimas arengukava, mis peaks määratlema ETV eesmärgid ja sihid kolmeks järgneva aastaks (2003 – 2006) ja jõudma riigikogu ette 1. märtsiks. Ja annaks garantii ETV stabiilse arenguks lähiaastatel. Või nagu rõhutab Raag: kui riigikogu annab sellele arengukavale kolmeks aastaks rahalise garantii, siis saaks ETV lõpuks sisuliselt keskenduda kõige peamisele – avalik-õigusliku telekanali ammu selgeks vaieldud eesmärkidele. Raagi sõnum eilses Eesti Päevalehes on küll mõneti "lil-lap-selik" ja pisut naiivne: ta kutsub ETV selja taha rahva, keilega koos "siit saare pealt ära saada". "Kas saame surnud punkti üle, et jõuda teisele poole tüütus muutunud ETV probleemide arutelu?" küsib Raag. Usutavasti vastaks rahvas jaatavalt. Omaette küsimus on: kui riigikogu annab ETV kolmeaastasele arengukavale finantsgarantii, kas see pärast uusi parlamendivalimisi ka kehtima jääb? Aga kellesse siis veel uskuda, kui rahva võimu esindajatesse.

MARGOT VISNAP

käsitleb mõningaid teisi kultuuriasutusi." (Selgituseks: kokkulepped on fikseeritud kolm alampalgamäära, millistest esimene ja kõige madalam kehtib 70 protsendile, teine 20% ja kolmas 10% töötajatest). Kas see peab tähendama kõikide ERSO töötajate palkade võrdsustamist? Vaevalt, et ükski tööandja selletaolise avatüüri peale läheks.

Marko Lõhmus näeb Pärnu orkestri probleemi allumises linnavalitsusele. Soovin selles sügavalt kahelda. Mõttetus oleks arvata, et kui riiklikul tasandil sõlmitakse mingi valdkonna osas kokkulepe, siis ei peagi see kohalike omavalitsuste puhul kehtima. Siin on pigem tegemist kuskil tegemata jäetud matemaatikaga ning seda vaid õigustatakse alluvuse erinevusega. Siinkohal tuleb vägisi meelde näide Tartu ülikooli raamatukogu inimestest, kes on kord kultuuri-, kord haridustöötajad, ja ikka nii nagu neile parasjagu kahjulikum.

Ning veel – paremate tulemuste saavutamiseks on kasuks, kui tööandjad ja ametiühingud üksteist paremini mõistavad ning oskavad kasutada ühtesid ja neidsamu termineid. Mõiste "ametiliit" ju tähendab ühesuguse eriala inimeste koondumist ühtsesse organisatsiooni oma (töö)tingimuste parandamise nimel. Arstid ja näitlejad ei saaks moodustada ühist ametiliitu, sest kokkupuutepunkte on liiga vähe, kui mitte võtta arvesse vaid üht ja võibolla põhilist, et palgaga ei olda rahul. Samasuguse pisut mõistetamatu kooslusena näen praegust Eesti Kultuuritöötajate Ametiliitu, kuhu muuseumide ja raamatukogude töötajate kõrval kuuluvad ka mõned muusikakollektiivid (ERSO ja RAM). Ainsa ühendava lülina näen siin kuulumist Kultuuriministeriumi haldusalasse. Kuidas ka ei pingutaks, rohkem ühist välja mõelda ei suuda. Elu on näidanud, et siit tuleb vähe villa. Olen täiesti veendunud, et muusikuid ühendava ametiliiduga oleks oluliselt tulemuslikum asju ajada ning saaks nii mõnegi asja selgemaks räägitud. Kindlasti ka Pärnu orkestri jaoks ...

ANDRES SIITAN

ÜLESKUTSE EESTI LOOJASKONNALE

Kallis kultuurirahvas!

Meie suurima saaliga teatri-, kino-, kontserdi- ja näitusemaja Eesti Televisiooni elu on hädaohus. Üha tugevamalt kostavad nende huvigruppide hääled, kes tahavad ETV erastamist või hoopis sulgemist. Soovimatus näha rahvustelevisionis kogu rahvast ühendavat haridus- ja kultuurifenomeni, meie rahvuskultuuri edendamise ning suure maailmas tutvustamise instrumenti, on viinud ETV kristiku äärele.

Allakirjutatud ei usu, et ainult raha on see, mis päästab meie riigile ja rahvale kuuluva avalik-õigusliku televisioonikanali. Meie arvates on vaja teadvustada, et just omakasupüüdmatu ning aateline suhtumine aitab Eesti Televisioonil kõige raskemad ajad üle elada. Eesti rahvustelevision pole sündamatu ajakirjanike ning kultuurirahva jaoks kunagi olnud asutus, kus suur raha teenida. See on olnud paik, kus ausad teletegijad on saanud rahvaga silmast-silma dialoogi pidada.

Teades, milline finantsnõu on seotud ETV kaela, kutsume Eesti kultuurirahvast kinkima ETV-le programmi sisustamiseks filme, etendusi, kontserte, muusikapalatsid, kunstiteoseid, videoprogramme. Viimasel ajal on Eesti Televisiooni ekraanil suhteliselt vähe eesti autorite muusikat, filme, täielikult puuduvad kunstaated. On aeg taastada regulaarsed lastesaated. Olgem siis helded ning ärgem küsigem kõigi oma ETV-s esinemise eest tasu! Mõelgem, milliseid juba valmis teoseid võiksime rahvustelevisionile annetada?

Meie tänasel üleskutsel on mõtet vaid siis, kui edaspidi muutub rahvustelevisioni juhtimine avatumaks ning see usaldatakse rahva poolt austatud, rahvus- ja maailmakultuuri seostes hästi orienteeruvate inimeste kätte. ETV programmi nõukogus peaksid osalema erinevate eluvaldkondade autoriteedid, kes vastutavad eeskava sügava sõnumi ning hea taseme eest.

Samas pöördume Riigikogu poole üleskutsuga vaadata läbi Ringhäälinguseadus. Loodavast seadusest ning poliitikutelt poolt langetatud otsused peavad tagama rahvustelevisioni jätkuva arengu. Juhuslike juhtide asemele tuleb leida ETV ajaloolist rolli tajuvaid isiksusi.

Et ETV jõuaks iga Eestimaa inimese kodusse, tema tegelike rõõmude ja murede, on vaja täiesti uue pilguga ka läbi vaadata vaatajaskonna hindamise kriteeriumid. Vaatajate arvu mehaaniline kokkulugemine ei sobi avalik-õigusliku meedia tulemuslikkuse hindamiseks. ETV väärtus on seda kõrgem, mida intüümsemalt räägib ta erinevate sihtgruppidega. Sihtgruppide summa aga peab katma kogu rahva, alles siis on meil tegemist tõelise rahvustelevisioniga.

Ajal, mil surevus Eestis ületab suurelt sündivuse, ei tohiks kultuurivalikkus ning loojaskond ükskõiksest pealt vaadata ühiskonnas süvenevaid negatiivseid protsesse. Hoides ära ETV hädatapmise täna hoiame ära meie rahvuskultuuri hukkamise homme.

JAAN ELKEN, PILLE LILL, REET LINNA, ELMO NÜGANEN, LINNAR PRIIMÄGI, REIN RAAMAT, SIIRI SISASK, MARK SOOSAAR, ARVO VALTON

VVV

Me lapsed Lenini

Tom Vindi viinaromaan ja Remsu film anonüümsetest alkaššidest on käivitanud pisukese seltskondliku mokalaada. Et mis värk on see alkoholism ja kui ruineeriv võib olla sunnitud täiskarsklus. Minu meelest ei ole hälve üksnes viinatõbi, vaid ka täiskarsklus on anomaalia. Padujoomisest padukarsklusse sprintijad on aga topeltanomaaliid.

Olen ise selle distantsi läbinud, tõsi, ilma sektantliku AA toeta, seepärast julgen suu täis võtta. Ajaloodoktor Natalia Lebina, kes uurinud ka alkoholismi arengut NSVLis, kinnitab, et kulturooloogilises võtmes võib alkoholist täielikku loobumist vaadelda kui adoptiivse normi rikkumist. Selle daami teadustöö ja mitme muu uurimuse põhjal julgen järeldada, et täiskarsklased on ka väikest viisi leninlased. Nimelt pesitses Vladimir Iljitšis kommunistliku utopia kõrval veel teinegi soovunelm: teha bolševike Venemaast esimene täiskarske riik maailmas.

Lenin lootis, et suudab riigi eelarve täita ka ilma viinamüügita ja kehtestas kuiva seaduse. 1921. aasta mais teatas ta bolševike järjekordsel istumisel, et "...Kapitalimaad lasevad käiku viina ja muud uimastusvahendid, meie seda ei tee. Olgu niisugune müük kaubanduslikult kuitahes tulus, see viiks meid tagasi kapitalismi." Kremli unistaja oli täis veendumust, et sotsialismaeagu kaovad iseenesest ajendid, mis sunniks inimlast lakkuma. Klara Zetkin mäletas, et Lenini arvates on proletariaat sedavõrd meekekindel klass, et ei lase end võrgutada sugulistel liialdustel või viinal. Ehkki igaüks, kes lugenud läbi Gorki "Ema", teab, et enne revolutsiooni oli just töölisklass see, kes igal võimalusel end näoli porri imes. Muide, Lenini vastuseis alkoholile oli niivõrd energiline, et tema ettepanekul kirjutati viinavastane klausel sisse isegi GOERLO plaani.

Samas ei kavatsenud rahvas sugugi kärekest loobuda, bolševike viinamüügikeeld soodustas vaid odekolonni, poliituri ja denaturaadi ohjeldamatut manustamist. Sotsialism tõi endaga joomispõhjusti juurde. Enne olid kindlad viinavõttupäevad arvukad kirikupühad, nüüd lisandus revolutsiooniliste tähtpäevade hulk.

Riigi päästis täielikust majanduslikust katastroofist Lenini surm. Juba 1925. aasta sügisel tihkasid bolševistlikud juhid Vladimir Iljitši karskusaatele sülitada ja hakata turustama odavat viina, mille tänuulik tarbijaskond rahvakomissar Rõkovi auks "rõkovkaks" ristis. Ka viinapudelid said tunnustavalt poliitilised hellitusnimed, sajamarmilist kutsuti pioneeriks, veerandliitilist komsomoliks, poolikut parteilaseks.

Punariigi viinamonopoli kehtestamist on vaadatud ka kui totaliseerimise üht esimest sümptomit. Aga muidugi – raha oli vaja. Stalin ütles otse välja, et viinamüüki on vaja "majanduse arendamiseks omaenda jõududega". Niisiis Lenini kinnismõtte täiskarsklusest kuulutati ühe ropsuga ebariiklikuks.

Rahvas võttis joomisloa rõõmuga vastu, 1928. aastal tinnutati 1924. aastaga võrreldes juba 8 (!) korda rohkem. Leningradi meeselanikest tunnistas süstemaatilist joomist 58%, naistest 23%, viimaste seas olid eriliselt viinamaiaid neiu-komsomolid.

Üsna pea aga hakkas üdrahvalik joomine riigijuhtidele muret valmistama. Sest alkohoolik pole kuigi usin töötaja, sotsialistlik industrialism vajas aga muskiliist täistööjõudu. Kremliis taibati, et joomine ja karsklus peavad riigis saavutama optimaalse balansi. Deviantideks arvati nii täiskarsklased, kes viina ei osta ja riigile kergelt raha ei too, kui täisjotad, kes muutuvad riigile koormaks. Joomise ohjeldamiseks võeti kasutusele toonased tavavahendid – poliitilised kampaaniad. Leningradis toodi tänavale lastehulgad, kes kandsid plakateid "Proletaarlaste lapsed on joomise vastu!", "Me nõuame vanemait kainust!" ja "Isa, ära joo! Anna raha emale!" Komsomolid riputasid tsehhdisesse loosungid "Ära prassi, mine kinno!". Et agitprop resultaati ei toonud, läks kolmekümneid lugu karmiks: joomarid kuulutati trotskistlik-zinovjevliku bande käsilasteks. See oli poliitiline "torpeedo" või ampull, mis seadis alkohooliku surmaga silmitsi. Ette võeti ka loomingulised joomarid, 1937. aasta töölisnoorte konventsil lausus üks sõnavõtja luuletaja Boriss Kornilovi pihta: "Ta on küll poeet, aga hirmus joodik ja seetõttu rahvavaenlane!". Aasta pärast neelas Kornilovi GULAG.

Ent joomine oli imbunud juba ka võimusefääridesse, pidurdada seda enam ei saanud, ka riigibanketid ja komsomoliüritused jõudsid kärekapruukimiseni. Lakkumine kestis impeeriumi kukkumiseni.

Ma ei hakka siin arutlema, milline peaks olema karskluse ja joomarluse balans Eesti riigis. Või kas peaks uulitsale tooma plakatitega kodutütreid. Tervitan aga kõiki topeltanomaale, olgem uhked, meie oleme iseendas suutnud ellu viia Lenini unistuse.

VAAPO VAHER

"KEELEKELL"

Muudatustest mõnede geoloogiliste terminite õigekirjutuses

Geoloogiateaduses on enam kui sada erinevat distsipliini ning üheks kõige olulisemaks neist on stratigraafia. Stratigraafia on geoloogia haru, mis uurib settekivimikihtide vanust ja vanuselist järjestust ning tegeleb nende rööbitamisega. Stratigraafia on aluseks nii tervet maailma või selle üksikuid mandreid ja ookeane hõlmavate kui ka väikeste piirkondade (näit. Tallinna) geoloogiliste kaartide koostamisel ning on seetõttu väga detailselt reglementeeritud rahvusvahelise ja paljudes riikides ka rahvuslike koodidega, sest selles teadusharus on vajalik absoluutne üksteisemõistmine tagamaks usaldusväärset korrelatsiooni. Selle eesmärgi nimel töötavad ka Baltimaade Stratigraafia Assotsiatsioon ja Eesti Stratigraafia Komisjon ning selle sektioonid. Iga uus stratigraafilise üksuse nimetus nõuab komisjoni või väiksemate üksuste puhul seksiooni heakskiitu, kusjuures kehtib prioriteedi seadus, mis välistab samade nimede kasutamist erinevate stratigraafiliste üksuste puhul.

Valdav osa stratigraafilistest terminitest pärineb kohanimedest (näit. Kunda lade ja Juura ajastu), kuid sellest on ka palju erandeid. Näiteks Ordoviitium pärineb vanakeldi hõimu *Ordovices* nimest, Silur Walesi muistsetelt elanikelt silurilt, Dryas aga arktilise taime *Dryas octopetala* nimest. Seetõttu on stratigraafiliste terminite õigekirjutuses pikka aega olnud terava vaidluse objektiks suur ja väike algustäht. Kuni teise nõukogude okupatsioonini kirjutati Eestis stratigraafilisi üksusi valdavalt suure algustähga, sõltumata nende etümoloogiast. Näiteks esimese eesti rahvusest geoloogiaprofessori Hendrik Bekkeri stratigraafilises skeemis 1925. aastast on kõrvuti suure algustähga Raikküla ja Borealis (brahhiopodi *Pentamerus borealis* järgi) lade. Saaremaa lade jagati Oheasaare, *Crotolacrinus*-, *Didyma* ja *Eurypterus*vöök, kõik suure algustähga. Kõrvuti kohanimedest pärinevate Caradoci, Ludlow ja Wenlockiga olid kasutusel faunanimedest pärinevad Olenus, *Paradoxides* ja *Olenellus* ladestikud/ajastikud. Kuid suure ja väikese algustähe osas ei oldud tollal sugugi järjekindlad ja mõnikord kasutati ühe ja sama üksuse kohta isegi ühes ja samas töös kord suurt, kord väikest algustähte.

Pärastsõja-aastatel tehti eesti geoloogilist terminoloogiat suuresti vene keele mõjutusel ja sellest tulenevalt hakati eranditult kõiki stratigraafilisi üksusi kirjutama väikese algustähga esialgset sõnakuju eesti keele häälduse kohaselt moonutades. Wenlocki ajajärgu/ladejärgu asemel hakati kirjutama uenlok, Llandoveri asemel ländouveri, Ludlow asemel ladlou jne. (vt. ENE II kd., lk. 53; Vene-eesti geoloogia sõnastik, Tallinn, 1963). Sellega oli loomulikult geoloogidel raske nõustuda. Nõutu ei vastanud ka eesti keele ajalooliselt kujunenud tavadele.

Pärast "Õigekeelsuse sõnaraamatu" (1960) peamise koostaja ja "Vene-eesti geoloogia sõnastiku" (1963) keelelise juhendaja Ernst Nurme (1896 – 1983) pensioneerumist oli geoloogide keeleliseks konsultandiks keele

ja kirjanduse instituudi terminoloogia- ja õigekeelsussektori juhataja filoloogikandidaat Rein Kull, kes paistis silma oma suure tolerantsuse ja paindlikkuse poolest, andes otsustamisõiguse enamasti erialaspetsialistidele. Tema heatahtlikul nõusolekul hakati kirjutama Nurme nõutud "jämedakristallilise" asemel "jämekristalne", Nurme nõutud "eoolilise" asemel "eoolne" (lohiseva-eoolilise sette asemel märksa lühem eoolsete) jne. Eesti Stratigraafia Komisjon aga pidas otstarbekaks ladekonnad/aegkonnad ja ladestud/ajastud kui VALDAVALT mittegeograafilistest nimedest pärinevad terminid kirjutada väikese algustähga, kõik väiksemad üksused, kus VALDAVAD geograafilised nimetused (näit. Aruküla ja Vasalemma lade), aga suure algustähga (sealhulgas ka mittegeograafilistest nimedest pärinevad Holotseen ja Pleistotseen). Seda seisukohta on stratigraafiliste terminite õigekirjutuses juba aastaid järgitud. Paraku jäi selline lahendus siiski poolikuks, kuivõrd mahult ja kestuselt võrreldavad stratigraafilised üksused tulnaks kirjutada kord suure (näit. Pridoli ladestik), kord väikese (ülem-ordoviitiumi ladestik) algustähga. Pealegi oli seda geoloogidele arusaadavat lähenemist raske selgeks teha mittegeoloogidele ning sellest tulenevat vastutulisust on eriti selgesti tajunud Tartu Ülikooli geoloogia instituudi õppejõud, kes loevad üldgeoloogia kursust paljudel mittegeoloogilistele erialadele. Seetõttu hakati Tartu Ülikoolis juba mõned aastad tagasi kõigi stratigraafiliste üksuste nimesid kirjutama suure algustähga (sealhulgas Paleosoikum, Uusaegkond, Alam-Ordoviitium jne.), mis oli aga kuni viimase ajani ametlikult sätestamata.

Vastuolude vältimiseks, mis raskendavad teatmeteoste (sealhulgas Eesti Entsüklopeedia 11. ja 12. köite) koostamist, vastastikust mõistmist ja õppetöö läbiviimist, otsustas Eesti Stratigraafia Komisjon oma 27. detsembri 2001 istungil, et **alates 2002. aastast kirjutatakse kõiki stratigraafilisi üksusi, alates ladekonnast/aegkonnast (näit. Vanaaegkond ehk Paleosoikum) ja ladestust/ajastust (näit. Kambrium ja Kvaternaar) ning lõpetades kõige väiksemate üksustega (näit. kihistu, kihistik, kihid ja kronotsoonid) vaid suure algustähga, kuna tegemist on neid üksusi tähistavate pärisnimedega, mis moodustavad ühte hierarhilise süsteemi. Suure algustähga kirjutatakse ka ülem/alam ja vara/hilis eesliite abil tuletatud termineid, nagu näiteks Ülem-Kambrium ja Hillis-Perm, kasutades sidekriipsu. Tehtud seisukohta toetasid oma kirjas Eesti Stratigraafia Komisjonile üksmeelselt vabariigi geoloogiaasutuste ja -organisatsioonide juhid. Allakirjutatud ja vabariigi geoloogid loodavad, et ülaltoodud otsusest juhindunute edaspidi kõigi ajakirjade, ajalehtede ja üksikväljaannete koostajad ja toimetajad.**

DIMITRI KALJO,

Eesti Stratigraafia Komisjoni esimees

ANTO RAUKAS,

Eesti Entsüklopeedia teaduslik peatoimetaja

(Avaldatud muutmata kujul.)

Oskussõnade ehk terminite vajalikkusest saab aru igaüks, kes oma erialaga süvitsi tegeleb. Nende tundmine annab võtme spetsialistide omavaheliseks suhtlemiseks. Tänapäeva oskuskeel on suuresti rahvusvaheline nähtus, sest üksteisest arusaamiseks normitakse nii termineid kui ka nende tähendusi. Iga keel, milles on vaja maailma asjadest ühemõtteliselt rääkida, peab tahes-tahtmata suutma seda uute terminite loomise võidujooksu kaasa teha. Keele elujõu määrab paljuski ka tema terminoloogiline võimekus.

Stratigraafia ja õigekiri

Oskussõnavara kujundamine ei ole päris vaba mõtlemäng, vaid tegemist on kahe juba olemasoleva süsteemi sobitamisega – ühelt poolt eriala mõistesüsteem ja teiselt poolt keelesüsteem.

Eesti oskuskeeleõpetuses on eristatud mitut sobitusseisundit, nagu "noor keel, vana teadus" (nt eestikeelse füüsika sõnavara paikapanek 19. saj lõpul – 20. saj algul), "vana keel, noor teadus" (nt eestikeelse arvutisõnavara loomine). Nüüd 21. sajandi algul on järsku tekkinud huvide kokkupõrge situatsioonis "vana keel, vana teadus". Ning mine tea – vahest see ongi kõige vintskeem olukord, sest kummaski süsteemis on omad kindlad tavad. Vastamisi on keeleteadlaste loodud eesti õigekirjasüsteem ning geoloogide loodud stratigraafia ja geokronoloogia üksuste süsteem. Tuleb otsida teed, kuidas sobitada omavahel erialasüsteemi vajadused ja keelesüsteemi raames pakutavad vahendid.

Paratamatult tuleb lähtuda sellest, et stratigraafia terminid on keeledid ja eestikeelsed stratigraafia terminid on eesti keele reeglite järgi kirjutatavad eesti keele sõnad. Tegelikult ongi geoloogid seda siiani arvestanud. Dimitri Kaljo ja Anto Raukas artiklis on väide: "Kuni teise nõukogude okupatsioonini kirjutati Eestis stratigraafilisi üksusi valdavalt suure algustähga, sõltumata nende etümoloogiast." See ei pea paika: "Eesti entsüklopeedias" (1932 – 1937) nii ei olnud. Ka Hendrik Bekkeri skeemist (1925) ei saa seda välja lugeda, sest kõigi lahtrite tekst algab suure tähga. Kui ma pean sealt välja lugema Paleozoiline ladekond või Siluru, siis loen ma ka Kollakasvalge peeneteraline lubjakivi, Kihiline kristalne dolomiit jne. 1960ndad aastad olid kahetsusväärne aeg, kui keeleteadlane Ernst Nurm heas usus vene keele mõju all painutas kohanimedega omastava käände "käändumatuks omadussõnaks" ning sai Wenlocki ja Llandoveri ladejärgu asemele uenloki ja ländouveri ladejärgu, Narva lademe asemele naroova lademe jne. Nii oli vene-eesti geoloogia sõnastikus 1963 ja "Eesti nõukogude entsüklopeedia" 2. köites 1970. Kuid alates 1970. aastate keskpaigast läksid geoloogid ja keelemehed ühel nõul tagasi kohanimedele normaalsele kirjutusele. Stratigraafia üksuste korrapärane kirjapilt on ka ENE uusväljaande 2. köites 1987. Seal on kirjas ka pleistotseen ja holotseen. Nüüd, "Eesti entsüklopeedia" 11. ja 12. köite kui uute Eesti köidete tegemisel väidetakse aga, et millalgi olevat stratigraafia komisjon otsustanud ladekonnad/aegkonnad ja ladestud/ajastud kirjutada väikese algustähga, kõik väiksemad üksused aga suure algustähga (sh Holotseen ja Pleistotseen). Otsuse aeg on teadmata, tekst esialgu leidmata. Sisu on aga tähelepanuväärne: tahetakse kirjutada stratigraafia termineid stratigraafia süsteemi, mitte eesti õigekirja süsteemi kohaselt.

Tartu ülikooli geoloogia instituudi õppejõude ei rahuldanud selline nende meelset poolele teele jäämine ning nad hakkasid suure tähga kirjutama kõiki stratigraafilisi üksusi. Stratigraafia süsteemi tagant enam eesti keele süsteemi ei paista. Ei ole enam kohanimesid, tsitaatsõnu, võõrsõnu – on stratigraafia üksused. See seisukoht sai hääleteenamuse ka stratigraafia komisjoni 27. detsembri 2001. a koosolekul. Keeleteadlaste poolt vaadatuna paistab see otsus umbes niisugusena, nagu keelekomisjon otsustaks, et ei ole geoloogidel mingeid ladekondi, ladestuid, ladestikke, ladejärke, lademeid, võõrsid – aegkondi, ajastuid, ajastikke, ajajärke, igasid. Olgu neil ainult näiteks ladejärgud ja ajajärgud.

Mis on geoloogide "keelised" argumentid? Esiteks: inglise keeles kirjutatakse

niimoodi. – Pole parata, et inglise keeles on suure algustähe kasutamise reeglid teistsugused kui eesti keeles. Inglise keeles kirjutatakse suure tähga ka nt nädalapäevad (vrd reede ja *Friday*), kuud (jaanuar – *January*), pühad (joulud – *Christmas*), rahvused (rootslane – *a Swede*), samuti võõrnimetuletised (newyorklane – *a New Yorker*, freudism – *Freudism*, viktorianaadid – *the Victorians*). Eesti keeles kirjutades lähtume eesti õigekirja reeglist. Ka soome sõnaraamatud näitavad endiselt keelendeid *siluuri*, *ordoviitki*, *kambri*, *paleotsöötine maailmankausi* jne.

Teiseks: stratigraafilised terminid tähistavad selliseid mõisteid, mida on ainult üks. – Tõsi, meie lugupeetud geoloogid Anto Raukas, Tõnu Meidla, Väino Puura on tõesti ainulised ja suure algustähga, niisamuti Läänemeri, Harjumaa, Porkuni. Kuid samas on palju ainukordseid objekte, üksusi jms, kus meil suur täht pole tavaks. Ajaloolased ei ole nõudnud esiaja, vanaaja, keskaja, uusaja ja uusima aja suure tähga kirjutamist (vrd geoloogide soov Vanaladekond, Vanaaegkond jne). Keemikud pole nõudnud keemiliste elementide nimetuste õigekirja muutmist. Oleme seadavõrd häbematud, et igapäevaelus kirjutame isegi päikese – elu aluse – väikese tähga, kuid astronoomid pole ettekirjutusi tegema asunud.

Kolmandaks: stratigraafiliste üksuste tähistatud olevat nimed, s.o pärisnimed, mitte üldnimed. – Senimest võõr- ja omasõnadest on geoloogidel korraka saanud nimed: Ordoviitium, Pleistotseen, Vanaaegkond jne. Selle kohta peab ütleva, et nimede üldsõnastamine on tavaline nii isiku- kui ka kohanimedele puhul, nt Ohm → oom, Boycott → boikott, Silhouette → siluett, Champagne → šampanja, Devonshire → devon, Perm → perm. Nimedest võib teha ka tuletisi, nagu Pergamon → pärgament, Magneesia (linn) → magneesium, Cambria → kambrium. Nii ühed kui teised on miganenud eesti võõrsõnadeks. Geoloogide otsus muuta võõrsõnad tagasi nimedeks ja teha nimedeks ka hariilikud terminid (nt vanaaegkond) on aga harukordne.

Minu põhimõtteks on olnud, et pädevaimad otsustajad oma eriala keele üle on selle ala eriteadlased. Ühe eriala keeles on võimalik ka mõni väike separeatlepe ainult selle eriala tarvis – mõistesüsteemi täpsemaks ja selgemaks väljendamiseks. Vaidlusalusel juhul ei ole paraku sellega tegemist.

Akadeemik Raukas on 11. jaanuaril 2002 oma käsukirjad saatnud rohketele ajakirjadele, ajalehtedele, kirjastustele, teadusasutustele, keskkonnateenistustele jne. Ebaõnnestunud otsus peaks siiski jääma stratigraafide kitsasse ringi. Mujal tekitab see segadust: keelenõuandest juba päritakse, mis see stratigraafia on ja kas nt rauaaeg käib nüüd suure tähga. See tähendab, et ei osata piiritleda, kus kehtivad uued "stratigraafia reeglid", mille järgi üldsõnu tuleb kirjutada suure tähga. Asjade seesugune käik on ootuspärane, sest hariilikku eesti õigekirja tehti jõnks sisse.

Pikaajalise tava muutmiseks pole ei erialast ega keelelist põhjust. Uuendus toob geoloogidele suuri õigekirjaprobleeme, nagu "nimede" kirjakuju, seniste liitsõnade kirjutamine, omadussõnade kirjutamine jm. Seda kitsast kokkulepet ei ole vaja ega võimalik rakendada väljaspool stratigraafia tekste, sh muus oskuskeeles ja "Eesti entsüklopeedias".

TIIU ERELT

TEOD

EESTI TERMINOLOOGIA ÜHING

Eesti oskuskeel saab tuge ühistegevusest

Pikast süstemaatilise terminoloogiatöö traditsioonist ja aastakümneid jutuks olnud vajadusest hoolimata puudus Eestil kuni möödunud suveni oma terminoloogiaorganisatsioon. Mitte enam: Eesti Terminoloogia Ühing ehk lühemalt Eter, mis koondatakse oskuskeele alal aktiivseid inimesi ja ettevõtteid, on tegevust alustanud.

Eteri üldine eesmärk on terminoloogiategevuse arendamine ja -info levitamine koostöös Eesti Keele Instituudi, muude teadusasutuste ja ülikoolide, olemasolevate terminoloogia-komisjonide ja -töörühmade, tõlkebüroode, Standardikeskuse, rahvusvaheliste organisatsioonide ja teiste asjast huvitatutega. Peamised vahendid selleks on oskussõnastike koostamisele kaasaaitamine, terminoloogiatee-

nuste pakkumine ning koolituse ja muu infovahetuse korraldamine.

25. jaanuaril toimunud aastakoosolekul lepiti kokku mitmeid lähema aja ühiseid ettevõtmisi, millest siinkohal sobiks reklaamida Eteri kohviõhtuid. Saame kokku vabas õhkkonnas pärast tööpäeva lõppu ja arutame mõnd varem kokkulepitut teemat, olgu see siis põhjapanev teooria, päevapoliitika või midagi nende vahepealt. Esimene üritus on Tallinnas neljapäeval, 21. veebruaril kell 17, täpsema koha teatame eraldi. Esinema tuleb Taavi Valdlo Eesti Informaatikakeskusest, kes juhatab sisse diskussiooni tehnikaterminite standardimisest – miks ja kuidas seda Eestis tehakse, kuidas erineb terministandard muud tüüpi oskussõnastikest, kas standardimise tempo ja ulatus on piisavad, mida võiks teisiti teha,...? Arvamusi ja küsimusi, ka provokatiivseid, ootame kõigilt osalejatelt. Osavõtt on kõigile vaba.

Nii kohviõhtute kui ka muude Eteri tegemiste ja liikmeksastumise kohta saab lähemat infot aadressilt www.eter.ee, meili teel: eter@eter.ee või allakirjutanu käest: arvi@eter.ee, telefon 056 53174.

ARVI TAVAST,

Eteri juhataja esimees

Marie Myrk

Igatsus

Kärbsed on vastikud, sumisevad aknaklaaside peal. Miks nad ei taipa pisut kõrgemale lennata, ülevalt aknapraost saaks ju vabadusse. Mina ei hakka aitama, ma tahaksin ju ka koju.

Oleks mu elu film.

Riietun lahti valju muusika saatel. Olen kurb, kortsudega ja väsinud.

Aga see on lahe, sest see on hea film.

Ning loomulikult sigarett. Pakk krabiseb, tiku tõmbamine on omaette vaatepilt.

Siis esimene mahv. Istun suitsuloori taga trepikojas aknalaua ja olen oma suures mures šeff, nii et kõik kadestavad mind ja soovivad olla minu asemel.

Ka siin oleks siis talutav olla. Ei tahakski koju. Kuigi kodus on vähemalt lootust ja ei pea öösel magamise asemel norskamist kuulama.

Hommik

Hommik ostab nad ära oma tavalisel moel. Pilve vahelt vargsi ent järjekindlalt ründava päiksekiirega. Pealesuruva hallusega, mis üha kiiremini läbipaistvaks muutub. Külмага, mis kusagil on. Kas nende ümber või sees või kellegi jutus. Kuhugi minna on kaugel ja vaja.

Nad on hommiku omad. Võib veel pisut end petta kusagil pimedas keldrikorrusel

olevas baaris, kuhu linna ärkamise jõuab hilinemisega. Aga miski sunnib kiirustama koju või teiste omasuguste juurde, et mitte kohtuda tööle minejatega.

Sest neil pole omavahel millestki rääkida.

Üleile

Su silmad on ehk sinised, huuled punased ja nina klassikaline. Surun ennast sügavamale su kuklasse ja tunnen. Su silmi, huuli, nina, varbaid.

Järgmine peatus on minu.

Igale poole, kuhu ma vaatan, on sinu juuksed. Klassikalised.

Huvitav, millega sa neid pesed. Hea on hingata. Midagi tuleb meelde.

Kas sa tunned, kui ma puhun?

Tunned küll, sa liigutad.

Ära tõmble nii närviliselt, sa pead nähtavasti kaugele sõitma.

Sul on ebamugav, higistad. Ma tunnen.

Luba ma maitsen.

Miks sa närvitsed?

Ma lähen ju järgmises maha.

Õnn

Kui ma üheksakümnene olen, olen õnnelik.

Olen oma maa ja enda tarvis sünnitanud palju lapsi, teinud huvitavat tööd ja armastanud väga palju.

Jah, ma arvan, ma olen õnnelik vanamutt.

Kahju muidugi, et ma praegu õnnelikuna end ei tunne. Aga ma oskan unistada ja arvata, et õnn on tulemas, mis siis, et kolmekümne aasta pärast.

Praegu on küll hea, et kõigil on mobiiltelefonid. Saab kätte ja edasi öelda, mis vaja. Mis siis, et arved on suured ja ära ei suuda maksta. Aga alati on see raha ju leitud.

Mis oleks, kui võtaks ühe kõne.

Ajas ette, üheksakümnesele endale. Küsiks või vähemalt aimaks hääletoonist, kui õnnelik ma täpselt olen.

Ükskord peab ju õnn tulema. Ma loodan, et nii vanana pole mõtet pettuda.

Baaris

Te istute mu vastas. Ja mulle tundub, et ma saan aru.

Maailm väheneb me kõigi ümbert. Ja on.

Meil pole tähtsust. Me nimesid pole kellelgi vaja. Me aadress ei huvita.

Ja ma ei tea, kas me pärast kuhugi üldse lähme.

Nii nagu peab, on kõigil. Kellel on halb ja kellel on hea.

Need, kes läksid, on läinud. Head aega jäi ütlemata, sest polnud aega.

Me keerlesime võimsalt oma hetkes. Me olime nii tähtsad.

Ja kedagi teist polnud vaja.

Ma olen praegu vaikne, väga vaikne.

Kuulan, sest räägitakse valjusti. Tahetakse, et kuulataks.

Oleks mul püss.

Jääksid nad wait.

Aga mis siis.

Las olla.

Minu päevik 2002

UKU-RALF TOBI

23. jaanuar

Draamateatri müüri sisse paigutatud hamburgeriputkas müüakse "Hamletit". Väike 19, suurem (ja kasulikum) 37 krooni. Võtan seda kui integratsiooni varjatud vormi. See peaks toimima nii, et tuleb vana näljane eesti taksojuht Paul, võtab "Hamleti", sööb – ja talle meenuvad siinsamas majas nähtud Karm, Eskola, Viiding, kaugemalt veel Matvere... Ja ta räägib neist tema järel hamburgeri ostnud noorele vene taksojuhile Pavelile, kes hakkab mõtlema, et: "Ja-ah? Päril huvitav asi vist see eesti kultuur? Tarvis teist lähemalt tundma õppida..." Ja jälle üks kerake on pandud veerema.

24. jaanuar

Alles see oli, kui lahkus ETV direktor Aare Urm, eile aga lahkus üks ETV suuremaid apoloogeete, prantsuse mõtleja Pierre Bourdieu. Tema paatos oli ju umbes, et televisioon kahjustab spetsiifilisi vaimseid välju, muudab teaduste ja erialade loomulikke hierarhiaid, laseb üksikutel meedia lemmikutel moonutada ühiskonna enesetunnetust. Ühesõnaga, teeb kõike seda, mille kohta ETV võib vähimagi värida hääles ja pildis öelda: "Mina olen puhas!" Sest kas oskab keegi nimetada Eesti intellektuaale, kes, kuigi see meile (ülejäanutele) ei meeldiks, on oma positsioone parandanud tänu eetrituntusele? Võib-olla AJ või LP või HL selles kunstisaates, mis ta nimi oligi? Või RR ja ML "Vita brevises"? Vaevalt. Pealegi on neistki saadetest saanud juba ammu Lethe kuivanud lisajõed, ja uusi pole tulnud.

ETV on aga jäänud eelteleviiooniks, mis alles ootab, millal ometi asub eesti intellektuaalne potentsiaal tema levijõudu (kuri)tarvitama. Kardan, et just niisugust ETVd ma vaataksin huviga. Isegi ei karda, sest Bourdieu on mind ohtude eest hoiatanud. Kardan hoopis, et seda ETVd ei tulegi.

25. jaanuar

Alati, kui jalad on viinud mind Vabaduse väljaku lääneküljele, olen endale vaikselt ette heitnud, et mulle tähendab nii vähe "siia kuskile" kavandatava Vabadussamba idee. Aga vist ei peakski eriti ette heitma, sest nagu ütleb Kurt Vonnegut ühes vanas intervjuus – ka paljudele ameeriklastele ei tähenda nende Vabadussammas suurt midagi. Neile, kelle esivanemad on saabunud USAsse enne kui see sammas. Mis siis veel meist rääkida.

26. jaanuar

Niisama kergelt ja elegantselt nagu emake Linnavalitsus kattis kord joonistatud lilledega Vabaduse platsi, kattis emake Loodus jäälilledega Pirita tee. Kaarin ei jätnud enne, kui pidin viima ta seda ilu vaatama. Kümnete muude inimeste hulgas ka üks noorpaar tegi pulmapilti. Huvitav, kumma neist sümbolitest see pruut ellu kaasa võtab, külmuse või ilu? Või kah mõlemad?

27. jaanuar

Kaunis sünye pühapäev. Minuni jõudis Kulpa viimane kiri, TMK nr 1, lk 49–50. Ja kui ilmuks M eraldi, ma pole kindel, kas üldse olekski jõudnud.

28. jaanuar

Mõne kuu jooksul on Eesti saanud uue presidendi ja uue valitsuse. Aga ei tule meelde, et ma ise viimasel ajal valimas oleksin käinud. Ühest küljest muidugi mugav. Aga ainult ühest küljest. Boris Kabur ja Astrid Lindgren surnud.

29. jaanuar

Inimesena hindan endas kõrgelt, et rohkem kui TMK saatusele mõtlen tema lugejate omale. Statistika näitab, et kord kuus teatris, kontserdil või kinos käia saab kerge vaevaga 37 protsenti rahvast, ja saab, kuigi see on neil raske, 18 protsenti. Aga 25 protsenti ei saagi. Kusjuures, kui üle poole eestlastest siiski saavad, siis vene- lastest saavad kõvasti alla poole. Ja siin võib olla ainult kaks põhjust. Kas a) on Vene Teatri pilet liiga kallis, või b) on põhjus kusagil mujal.

30. jaanuar

Õo on katnud Eestimaa valge koheva lumevaibaga. Kirjutasin selle lause, et kes saja aasta pärast loeb, saaks aru: mitte ainult jäälilled, vaid oli üldse väga ilus aeg.

Tundliku mina tekstireisid maailmas

Kadri Kõusaar, Ego. Tuum, 2001.

On mõistetav, miks Kadri Kõusaare "Ego" on tekitanud teatud vastuseisu ja tõrkeid. Teksti on hakanud varjutama Autori kujund, mille aluseks Autori isik. Kõusaar justkui järgiks erandliku jõuga XX sajandile iseloomuliku intellektuaali mütoloogilist kujundit. Nagu kõneleb Tõnu Viik, on sellisele arhetüübile vastav intellektuaal ühekorraga elitaarne ja üldvajalik. "Intellektuaal tahab olla "kõrgemal" majandusest ja poliitikast, aga samal ajal rikas ja ühiskondlikult mõjukas. Ta põlastab masse, aga on ise meediafiguur." (Tõnu Viik, "Intellektuaali mütoloogiline kujund". Vikerraar, nr. 7-8, 1998, lk. 157). Avalikkuse ees figureeriva inimese puhul on justkui kõik tähtis: mis värvi kardinad on ta magamistoas ja kui palju maksis ta uus aluspesu – rääkimata tema poolt kirjutatud raamatust! Autori kuju hõljub harjumatu vägivaldsena teksti ees, nii tekib paljudel potentsiaalsetel lugejatel juba eos kaitserefleks ja teksti lugemine ei tahagi õnnestuda.

Tuleb tunnistada, et üheaegne ümbritsevast maailmast eristumine ja selle poole püüdmine kannab ka "Ego" teksti: midagi Kõusaare avalikkuse ees poseerivast kujust kandub teksti, ka "Ego" minategelane – kas siis Mia või Dea – suhtub ümbritsevasse maailma halvasti varjatud skepsisega, olles samas maailmale raamatu kirjutatud, et ennast selgeks teha: "Lihtsalt TUNDUB, et teil pole mängulisust, traagilisust, ujedust" (lk. 9). Või: "Ja ma ei vada midagi, hiljem on hea lehest lugeda, mida kriitik ise välja sepsitseb, igasuguseid Baudrillard'e ja ülepingutus appi võttes" (lk. 13). Tegelikult on "Ego" psühholoogiliselt harukordselt huvitav tekst, tegemist on tervikliku kaitse- ja rünnaku-

mehhanismiga (kaitse ja rünnak on siin ühe medali kaks külge). Kas see on taotluslik või mitte, pole oluline. Oluline on, et see mehhanism võib hakata tööle – juhul, kui lugeja unustab Autori ja laseb enda juurde teksti.

Mina ja maailm

"Ego" tekst kui kaitsemehhanism toimib Autori "mina" kaitsena ümbritseva Teisesuse eest, tekst kui rünnakumehhanism tähistab siin Autori "mina" püüet rünnata Teisesust – õieti Teisesust esindavaid erinevaid Teisi – nii et vahe "mina" ja Teise vahel kaoks – või kaoks Teine. (Kasutan siin mõistepaari "Teine/Teisesus" meelevaldselt, tähistades sellega kõike seda, mis pole "Ego" minategelane. Kõusaarel endal on Teisesuse kohta isiklik mõiste: Suur Skeptiline Silm – näit. lk. 37.) "Ego" kui tekst kõneleb teksti Autorist kui "minast", kes defineerib ennast läbi oma eraldumuse, ja samas "minast", kes kannatab selle eraldumuse all, kes püüab eraldumust ületada. "Ego" on seega tekst esitaks Teise(suse) usaldamatusest, kirjutava "mina" uhkest üksindusest ja isoleeritusest – "Ja tänu tema hooramisele sain ma traagilise elutunde – ujeduse, traagilisuse ja mängulisuse" (lk. 131). Teiseks aga räägib "Ego" samaaegselt "mina" püüdest Teis(esus)t usaldada, ületada, ennast Teise(suse)s leida – või siis Teis(esus)t totaalset tühistada. Sama palju kui "mina" Teisesuse vastu võitleb, püüab ta Teisesusega leida ühendusteid, püüab Teisesuse ja "mina" vahel erinevusi isegi kaotada: "Aga, kallis, raamat ei ole mingi kättemaksuakt. See on lihtsalt akt. Ilma riieteta, ilma ilustusteta. Akt, kus sina oled kaasautor. Ja kui sa süüdistad mind, süüdistad sa ka ennast" (lk. 98).

"Ego" selgroog on niisiis ainsuse esimeses pöördes kõnelev "mina", kelle nimeks enamiku raamatu ulatuses Dea. Dea kohtab erinevaid Teisi, kes justkui esindavad ähvardavat, "mina" minasust, eraldi esilolekut ignoreerivat – seega minategelase suhtes lämmatavat – Teisesust. Seega tuleb Teisele vastu hakata ja samaaegselt Teist ihaleda, ihaleda Teise iha järele.

Põhilisel Teisesuse esindajal on nimeks Bert, ta on rikas ja edukas. "Ego" üheks kandvaks teljeks ongi lihtne lugu "mina" ja Berti vahelisest pingest: "Deast sai hea TÄNU Bertile. Aga Bertist ei saa kunagi head, sest ta ei armasta kedagi. Ja ei kannata ta ka, sest ta ümber on õnneoreool" (lk. 107). "Mina" ülesanne on pidevalt Bertile vastu hakata, kuna Bert esindab Teisesust. Põnevalt tekib paralleel narkootikumide ja Berti vahel. "Võidan seene, saan ka Bertist üle" (lk. 79). Ning hiljem: "Ja kuidas ma ei taibanud, et mina pean juhtima ainet, mitte aine juhtima mind" (lk. 81). Narkootiline aine ja Bert esindavad mõlemad Teisesust, mis ümbritseb "mina" igal pool. "Mina" tunneb seetõttu lausa ruumilist ahistatust: "Minu helkivate karvademeteiga käsivarred ei ulata maailmal ümber kinni võtma" (lk. 87). "Mina" tunneb endas seega võimet olla suur, see on Teise ümber, kuid Teisesus takistab, olles ise "mina" ümber. Ja tundub, et ka kõik "Ego" lugejad on minategelase – kelle puhul tekib paratamatult seos Autoriga – suhtes Teised.

Bertile lisandub teisigi Teisi, teisigi Teisesuse esindajaid. Pidevalt valvab teksti juures keegi popkriitik: "Seosetu, väga seosetu," vangutab popkriitik pead" (lk. 87). Asi võib minna veelgi raskemaks: "Ma ei saa aru, kuidas saab keegi nii visa olla, aga popkriitik

ei jäta mind rahule, ei jäta noh. /---/ "Vahet pole, mis minu mõte on," ütleb ta. "Mis on sinu ja su raamatu mõte?" (lk. 227).

Ja siis on veel Kastor, kenderlik kirjanik: "Alustame sellest, et see ei ole üldse kirjanud," osutas Kastor laual lollivatele paberilehtedele" (lk. 105).

Siin avaldub tõsiasi, et "mina" ja raamat, mis "mina" olemist ja olemust kirjeldab – ja mida "mina" kirjutab – pürgivad olema justkui üks ja seesama. Teisesus aga kangastub siinkohal aktiivsena, ründavana – millenagi, mille esinemisvormid varieeruvad ja on lõputud ja mille eest tuleb ennast pidevalt kaitsta. Teisesus on ohtlik, sest ta võib pisikese ja üksiku "mina" enesemanifesteeringut oma ootamatult ilmuvate Teistega pärssida: "äkki on Kastoril õigus – mida mõtlevad mu vanemad, õpetajad ja sõbrad? Ehk on mu raamat tõesti esmateoseks liiga räige, sest ta on liiga südamest. Ja nii eklektiline, et teda ei saa isegi ahvida" (lk. 193). Ühesõnaga: Teisesus kangastub jällegi "mina" erakordsust lämmatada võivana – "Ja kas see kild, et pealtvaataja on ülem kui tegutseja, on selleks, et ma mõikaks, et kriitik on ülem kui autor?" (lk. 197). Selles lauses kangastub minajutustaja (Autori?) hirm Teise ees. Aga alati on võimalik Teisesust kirjutamisega... kasvõi "hävitada": "Ja popkriitik jätkab: "Sa ei kirjuta ju inimestele häid saatusi./ Mõnele ei kirjuta sa üldse saatusi – nad on ainult alter ego tähenduses – Kastor ja Polideikin." (lk. 195) Niisiis oli Kastor ainult väljamõeldis, "mina" osa, "minal" justkui õnnestuks sedasi Kastor endasse sulatada, toimida maailmaga nii nagu maailm enamuse "Ego" ajast minaga toimib (väike Kastori ja Polydeukese-nali tühistab Teisi ja nende taga peituvat Teisesust veelgi). →

Kadri Kõusaare elu ja armatus

I Looming

"Ma mõtlen praegu," ütles ta, "kas visata teile šampust vastu vahtimist või mitte?"

"Ma tõesti ei tea," vastasin. "Mina teie asemel ei hakkaks seda tegema. Me ei ole praegu veel nii lähedased."

See tsitaat ei ole romaanist "Ego" ja see tsitaat ei ole Kadri Kõusaarelt – aga millegipärast jälitas see mind kogu raamatu lugemise ajal... ja kui te küsiks minult, mis on "Ego", siis ma annaks teile selle võtme. Hakatuseks.

Postmodernistlik romaan

"Ego" on ehe postmodernistlik romaan eesti kirjanduses. Postmoderni olemuseks on küll peetud intertekstuaalset karnevali, kus eri stiilide segunemist, kollaaži, kitši – kuid seda kõike on kirjanduses olnud ka varem. Postmoderni tunnuseks on peetud ironiat, paroodiat, groteski – aga kõike sedagi on kirjanduses olnud. Ent traditsioonilises tekstis võib teha vahet, et see on räägitud tõsiselt, aga vat see ei ole. Mihkel Muti puhul saad kohe aru. Õiges postmodernis seda vahet ei tee. Postmodern ongi mäng tõsise ja nalja piiril.

Kadri ütleb ühes intervjuus: "Praegu on selline tunne, et kõik on mäng. Tekib tahtmine püsti karata ja hüüda: kuulge, ma tegin ju kõigest nalja."

Siin on nüüd ka võti neile, kes Kadri tekste tahavad turmtõsiselt võtta. Tekst jätab lugeja otsustada oma tõsiduse ja tähenduse määra. "Take care of the words," ütleb Kõusaar motos, "and the meaning takes care of itself." Postmodernse teksti puhul tuleb motot tõsiselt, aga mitte liigtõsiselt võtta...

Mäng tõsise ja nalja piiril ei toimu mitte üksnes vormis, vaid ka sisus – see on oma töes veendunu väljendusvahend. Sa ise tead, mis värk on, aga puistad pisut puru silma. Postmodernne romaan on mitmevalentne. Ja namedropping pole siin puudus ega epateerimine, vaid viis lisalinke, konteksti ja allusiooni anda.

Intellektuaalne romaan

Toimetaja Berk Vaher on seda intellektuaalsust Kadri seoses ühes tunamulluses Arteris maha teinud ja lootust andnud, et Kadrist võiks saada õpetlane. Kadri tunnistab, et oli Berkiga päri eriti selles, mis puudutas pealispindsust.

Intellektuaali-õpetlase kontseptsioonile vaidlen vastu. Intellektuaal olevat lihtsalt paljulugenuid ja terane, õpetlane aga süvenemisvõimeline vabamõtteleja. See viimane kõlab minu jaoks küll nagu väljamaa Zaporoožets. Justkui süvenemisvõimeline vabamõtlemine välistaks joonelise või pinnalise mõtlemise. Süvenetakse ju teadmisesse, aga need on ise pinnalised. Kadri karisma on aga renessanslik ja ta võib seda kasutada väga erinevatel aladel. Siin on just kiiduväärt intellektuaalne intuitsioon ja klassikaline õpetlaslikkus oleks pigem piirajaks. Õpetlaslikkus pole veel tarkus.

Teadmine ei anna sügavust. Tunnetus annab. Ja taipamine. Ja Kadri on see a priori olemas. Ja seepärast on Kadri romaan ka intellektuaalne. Õigemini küll intellektuaalne menuromaan Dostojevski ja Tammsaare laines.

Kui Dovlatovilt ja Jerofejevilt on Kadri lihtsust ja ehedust ja olme transformatsiooni olemiseks õppida, siis Sorokoni intellektuaalse proosaga võiks "Ego" küll ühte tuppä panna. Mõlemad kasutavad julma ütlemist, kuid ilma patoloogilisusest. Ja pigem kõrgstiili, kus mõned vulgaarsused on vaid kontrapunktideks. Huvitav, et Kadri puhul on madalstiili liigne pruukimine pigem miinuseks (näiteks sõna "säga" meeste puhul jms., nagu see Sauteri, Kenderi ja Rakke puhul on plussiks).

"Ta on oma teosesse ühendanud vastandlikke, polaarseid elemente: sügavat elufilosoofiat ja ajakajalisust, hingeelulist tabavust ja stampe, karjääri- ja kannatusloo jne. "Et kes seda Kadri kohta ütles? Jah, seda

ütleb meie armas Endel Nirk hoopis Tammsaare "Elu ja armastuse" kohta.

Siin võiks ka meenutada Dovlatovit, keda Kadri ka raamatu esitlusel meenutas: "Te tahate geniaalset raamatut kirjutada. See õnnestub ühel sadadest miljonitest."

"Ja mis siis? Vaimses mõttes on ebaõnnestunud katse samaväärne kõige geniaalsema teosega. Kõlbeliselt on ta sellest isegi üle. Sest välistab hüvituse..."

Naiivne romaan

Mati Unt nimetas oma debüütromaanii naiivseks romaaniks. Paraku on kogu nõukogudeaegsest kirjandusest jäänudki mõned üksikud laigud: Undi "Tühirand", Vahingu "Sina", Silver Anniko "Rusikad" ja ehk veel midagi. Popkriitik Marek Kallin küsib, mis see "Ego" on ja kellele ta on mõeldud. Ja ütleb, et Kerttu Rakke ja Hiram ja Kaur Kender teevad kõike omas lõiguse paremini. Jumal temaga: nii Kerttu Rakke kui Kender on lähedad lugemised.

Kadri ei tule hästi välja literatuurne konstruktsioon Mia-Dea jms. üleminekutega raamatu alguses ja lõpus ja minu meelest pole talle niisugusi kunstvärke üldse vaja. Siin on teda kirjanduslik kuulmine pisut alt vedanud.

Aga "Ego" on oma postmodernistlikus paradoksaalsuses naiivfilosoofiline bestseller. Kadri tulek on sama jõuline kui omal ajal Doris Kareva. Mina küll ei saa aru, et kusagil oleks üritatud teha nagu Kender, mida mõned netikommentaatorid ette heidavad. Kadri on selleks liiga isikupärane. Ja Kallini lansseerit: "proovin teha nagu Marquez" – no ei ole. Pigem on allusioone – kaudset kuma Carpentieri "Kaotatud radadega". Ja eks muidugi Nabokovi "Lolitaga".

Kadri: "Võiks isegi öelda, et "Ego" oma närvilisuses ja intensiivsuses on minu teismee lõpp. "Ego" on mingis mõttes nagu lapsesuu. Seda iseloomustab siin kujund

"saatuse laps". Raamatu üks sõnumeid on see, et sellise suhtumisega kaugele ei jõua. Teine sõnum aga see, et päästaks osutub, kui uskuda uskumatut ja mitte kanda skeptilisi silmi."

Algustsitaat oli ei kelleltki muult kui Viktor Pelevinilt, kes on vene kirjanduses samasuguse viguriga hakkama saanud, et postkirjanuduslikku maailma sünnitanud filosoofilise menuromaanii. "Ego" on küll naiivfilosoofiline, ent ometi võib siit oodata järke samas helistikus.

Armastusromaan

Romaani filosoofiliseks põhiküsimuseks jääb, kas armastuse loomingusse toomine on reetmine või armastuse ülistamine – sellele igavikulise väärtuse andmine. Kadri kinnitab ka, et ta ise pidas tähtsaks veel kõrvalliini, kuidas üks anne läheb üle teiseks, ja ande kaotamist – et oma annet ei tohi solvata või unustada, ja üldse üleminekute teemat.

Huvitav, et Kadri ei kirjuta isegi religiooni kohta tobedalt nagu paraku suur enamik literaate ilmselt võhiklikkusest teeb. Jumal ei sekku inimeste tegemistesse, sest ta on valikuvabaduse andnud – on aksiomaatiline. Ja religioosse dimensiooni vajalikkuse tunnistamine näib head tunnetust. Kadri Kõusaar oma isikupärase karismaga on kingitus eesti kirjandusele nii nagu tema Dea on küll "hoidku-jumal-sellise-eest" kingitus mehele.

Kadri tunnistab: "Viimasel ajal olen ka hakanud mõtlema, hirmuga muidugi, kust siis läheb piir kirjanduse ja mitte kirjanduse vahel, et kas kirjandus peab olema kirjanduse moodi. Kunstis oli päris lahe lugu, kui galerii koristaja pidas Damien Hirsti peojääkide-teemalist installatsiooni prahiks ja koristas selle ära."

RAIVO J. RAAVE

Kaks peamist kaitsemehhanismi

Kõusaare kirjutus tundub seisvat eelkõige kahel kaitsemehhanismil: esimest võiks nimetada tundlikkuseks, mis saab korraga maagia mõõtmed, ja teist kirjutamiseks, mis kirjutab kirjutamisest. Esimene on pigem sisuline, teine pigem vormiline võte.

"MINA" MAAGILINE TUNDLIKKUS: Tundlikkuse maagiline dimensioon tekib lihtsast vastandusest: liigtundlik "mina" versus liigtundetu Teisesus – ja nende samaaegne olemasolu (Dea ja Bert). Esiteks tähendab tundlikkus ka siirust: "Tegelikult mind huvitaks teada, kas ma teiega rääkida saaks. Vaadake, kui vestluskaaslasel on natukenegi ebasiirust, kaob mul kõnevõime" (lk. 10). Tundlikkus teises (ehk esmasest) mõttes muutub justkui tahtmatultki üleloomulikuks, vabastades seega "mina" lausungi vastutusest, lausungi "minaga" seotusest: "Ma olen nagu püütia, kes vahendab, ja ainult natukene lisab. Kas ma pean sulle tõesti seletama nagu lapsele, et see Bert seal pole mitte sina, vaid nende poolt dikteeritud tüüp, ja see Dea ei ole samuti mitte mina, vaid võimude võimendatud variant. Ma olen jõudude tööriist, kallis, kuidas sa aru ei saa, ja need ei ole ju ometi mustad jõud" (lk. 140). Minajutustaja tundlikkus areneb peaaegu ülisesensitiivsuseni, mida Teisesuse esindajad jällegi pärssida püüavad: "'Jah, su fantaasia möllab,' ütles Kirke, 'tõesti möllab, aga nii hull see asi nüüd ka pole'" (lk. 160). Minategelasel on seega maagi võimed ning suhtlemisel Teisega väljendub see tihti ka/pigem musta maagia – Kirke küsimusele, kas minategelane on raamatut ka kellelegi lugeda andnud, vastab "mina": "Jah, kahele sõbrale. Üks ütles, et jama, ja mitte et ma nüüd tahaks siin seost luua, aga vahetult pärast seda hakkas tal kõik halvasti minema – ta kaotas töökoha, naine jättis maha, auto varastati ära. Teine sõber ütles, et on väga hea, ja sai palgakõrgendust ning naine, keda ta kolm aastat tulutult taga ajanud oli, armus temasse" (lk. 121). Niisiis on minategelase sensitiivsus üheks kaitsemehhanismiks kõige halva vastu, mis Teisesusest ema-neruvate erinevate Teiste näol teda ründavad: "Ja siis ta vajus ohtes kõrvale ja ma peaaegu oleksin mütelnud, et rahu, ega ma sinu mehelikkusest halvasti arva, ma arvan hoopis hästi enda sisestusjõust" (lk. 131). Muidugi on ka vastupidiseid juhtumeid, kus Teine "minast" – hoolimata viimase ülivõimetest – jagu saab: lk. 216 allub Bert küll alguses minajutustaja hüpnootilisele, kuid üsna kohe saab Bert, "kogenud hüpnootiseerija" "minu tagasi".

KIRJUTAMISEST KIRJUTAMINE pole lihtsalt kaitsemehhanism, vaid võibolla isegi "Ego" sünni põhjus. Raamat sünniks justkui raamatu kirjutamisele mõtlemisest ja mõtlemisel. "Ego" on justkui kirjutades mõtlemine – sealjuures mõtlemine kirjutamisele. Pinge minategelase ja Teisesuse vahel ongi raamatu peamine teema, või pigem: peateema on sellest pingest kirjutamine. Kirjutamisest kirjutamisel ilmneb eriti tugevalt minategelase paradoksaalne soov ennast Teisesusest eraldada ja samas ennast Teisesusega eriti intiimselt siduda: loo jutustamine ja loo jutustamise jutustamine on üks suur enesemanifesteerimise akt, kuid samas on ta kirja pandud ja lugejate armee – Suure Skeptilise Silma armule antud.

Kirjutamisest kirjutamise tasandeid on "Egos" mitmeid

Uudissõnad, või uudissõnadeks püüdlavad sõnad; uudsusele pretendeerivad väljendid, mis manifesteerivad minakirjutaja erandlikkust. "Egos" on neid palju – eelkõige tegusõna "mütlemine", kuid ka "kolejant", "võpa-võpatama", "silmakirjandus", "mädamärkus", "raju-aju" või "naomi", mis tähistab vististi siledat-siredat esikaanebeibet (Naomi Campelli tujukas vaimus).

Äärmiselt teadlik ja tihti kasutatav intertekstuaalsus, näiteks uhke viide Proustile:

"Tuul lõhub vastu uksi, ja mälestused lõhuvad minus, kes ma neid endast välja kirjutatan – à la *recherche du temps perdu*" (lk. 64). Heaks näiteks – ja tõestuseks, et kirjutamisest kirjutamine on Kõusaare üks peamisi soove – on "Ego" moto, kus Kõusaar parafraaseerib Lewis Carrolli.

Tegelikult on Kõusaare kirjutamisest kirjutamine mitte ainult – eesti kirjanduse konteksti silmas pidades – tähelepanuväärivalt metoodiline akt, vaid kirjutamist ennast silmas pidades ka maagiline tegu. Maagiast kirjutamine viitab tegelikult sellele, et kirjutamist tajutakse maagia. "Minu raamatu minasse oli natuke kleebitud üht müstilist juudi tüdrukut nimega Sandra, ta oli minuga sarnane, aga parem – väga ilus, väga andekas, kirjutab ka raamatu. Ja saad aru, KÕIGE ALGUSES polnud mingit Miat, oli ainult Dea ja ta pidi end raamatu lõpus autoga surnuks, mitte vigaseks sõitma. Ma isegi kirjutasin selle lõpu valmis juba, ja järgmisel päeval, JÄRGMISEL PÄEVAL sain teada, et Sandra – mu päris *alter ego*! – oli end NYCs autoga surnuks sõitnud! Samal ajal, kui mina seda lõppu kirjutasin!" (lk. 94-95). Kõusaar siis kirjutab Miast, kes kirjutab Deast, kes kirjutab Sandrast. *Egod* ja *alter egod* segunevad, minategelasel – ükskõik kes ja kus ta ka ei oleks – on õnnestunud vastuolu Teisesusega või vähemalt mõne Teisega – kustutada. Ühendus sai loodud, kuigi negatiivse märgi all.

Mõned kirjanduskõrvased järeloomõtted

Kaur Kenderi uut raamatut "Check out" reklaamiv *slogan* väidab, et "Iseseisvuspäeva" Kender on tagasi. Uus, kõvem ja ümberlõikamata. Selles lauses kangastub Kenderi nostalgia aja järele, mil nii kriitikud kui tavalehed said tema kirjutatust põhjustatud šoki osaliseks. "Iseseisvuspäeva" ilmumine oli kirjandussündmus ja Kenderist sai oluline verstapost. Iga järgnev Kenderi raamat on aga olnud vähemalt kirjandusringkondadele üha vähema tähtsusega. Sellest tulenevalt on arusaadavad Kenderi rünnakud eesti kirjanike aadressil ning soov samastada uut raamatut "Iseseisvuspäevaga". See pole enam mitte niivõrd kirjanduse kui psühholoogia vald.

Kõusaar kui inimene ja tekst tundub esmapilgul toimivat üldjoontes samaselt Kenderiga: on raske vahet teha, kus Autor lõpeb ja tekst algab – või kas Autor üleüldse kusagil lõpeb, kas tekst saab kusagil iseseisvalt toimida, olla mõistetud täiesti eristatult Autori ähvardavast või kummitavast kujust. Kuid neid raskusi polegi Kõusaare puhul vaja ehk ületada. Tegemist on enesemanifestatsioonisoovi dokumendiga. Ning mitte üldsegi kuiva, igava, vaid mängleva, dokumentatsiooni pidevalt kõrvaltvaatava dokumendiga. Kui "Ego" pole "hea raamat", on tal vähemalt võime mõjuda huvitavana. Kui Kender ja näiteks kasvõi Jüri Kaldmaa on hetkel psühholoogiliselt huvipakkuvad eelkõige Autori(kuju)na väljaspool teksti, teksti ees ja ümber; siis Kõusaare puhul on kütkestav tema neurooside sügav ülekanamine ilukirjandusteksti.

"Ego" puhul tundubki, et pahaks ei panda tihtipeale mitte teksti ennast, vaid ohtu, mida "Ego" autor endast just inimesena kujutab. Arhetüüpse kirjanikuhärra vastand – ning oskab veel kirjutada, on ikkagi Autor?

Ma olen muuseumi mõelnud, et kuidas ma reageeriksin, kui mind kutsutaks Kroonika kaane peale. No tegelikult on muidugi selge, et ei kutsuta, kes sellist karvast ja lühinägelikku kolli sinna ikka tahab. Aga kui...? Ma keelduksin. Kindla peale. Aga ma ei saa sinna midagi parata, et ma oleksin kutsest pisut-pisut meelitatud.

JAN KAUS

Inimene kirjanduse mõõduna

Kaur Kender, Check out. Pegasus, 2001.

Mõistujutt meistrimehest

Kujutage ette üht meest, kes teeb toole. Ta on igati hea toolimeister, tema toolidel on mõnus istuda, enamasti sa ei märkagi seal, et istud mingil labasel ajal nagu tool. Mees lisab oma toolidel julgeid nikerdusi, graveeringuid, kujundusdetalle, mis on tegelikult pornograafilised või vägivaldsed, aga ta tunneb uue ajastu stiili, oskab uut moodi toole müüa. Need on tõesti igati istutavad ja põnevad toolid, mis siis, et tarbeesemed – ja pisut ärritavad. Ühel päeval teeb mees aga šefi tooli, laheda pöördtooli, mille muude kujundite kõrval on sisse ehitatud teravad noad, mis vigastavad sinna istujat. Tool saab ära märgitud tarbekunstinäitusel, inimesed hindavad selle ilu, kuigi teavad ta surmavust. Nad unustavad, et tool peab olema istutatav, unustavad, et toolimeister on kibestunud ja ülbe tegelane, kelle taotlus ongi tobedaid toolileistujaid vigastada või solvata. Mis sellest, et tool jääbki näitusetooliks, et kõik teavad – see tool on ohtlik. Kuri mõte jääb kurjaks.

Tööriistad ja treimiskunst

Kaur Kender on trendikirjanik, selline, kes täidab tarbija vajadusi, kirjutab mõnusaid hamburgereid, istumiseks mõeldud toole, mõnusaid, ärritavaid toole. Tema materjaliks, lähtepunktiks saab elu ise, paisutatud minategelane, tänapäeva Eesti ja muu maailm, seks, süstal, vägivald, armastus. Lihtne kokteil, igaüks ju suudab? Kenderil on lisaks veel suurepärase jutustamisanne, tekst saab piisavalt pinges (samas tühi), et ta kulgeb kui iseenesest. Sõnalahitus jääb õnneks selge mõistuse piiresse, seegi ju popteksti eeldus.

Kujundisüsteemid töötavad oivaliselt – raamatu algusosas naaseb pidevalt jalgpallitähel narkojuhtumi lugu; läbivalt kordub kosmiline metafoor või maailm, mille eesmärgiks on edasi anda minategelase (objektiiv) suurus- ja eraldumisiha, iha jõuda kuskile kaugele eemale, olla võimas piloot või kapten; võrdlused õnnestuvad Kendril kõige paremini, maailmatajust annavad märku sellised: *ole nagu Tallinna õõ* (lk. 123, võrdlus vaesema eestlase naise kohta), *aga kui mina peal olin, siis olid tal käed ja jalad lõdvalt püsti nii nagu vanaisa koeral, kui teda sügati* (lk. 138). Kuigi on ka viperusi lausestuses, näiteks *seeda nimetatakse vabadus* (lk. 98). Ajuti mühisuvad sisse kujundimaailmad: *Aga Universum on hull. Ja meie oleme hulluse lapsed*. lk. 15) ja viited igiklassikale. Tehnilise poole, jutustamisandega head asjad siin tekstis piirduvadki.

Võltspaatos

Kui me nüüd küsime, millest räägib Kenderi raamat, siis selgub, et minategelaseks on marurikas uusärimees, kes ise peaaegu ei peagi töötama. Ta tarbib suures koguses kõiki mõnuaineid, seksib pea kõigi kättesaadavate naistega, et näidata – ma saan nad kätte –, leiab lõpuks ülima heaolu mitmes kõvas heroiniilakus ja suhtub ülejäänud (vaesesse) maailma kui kõige hirmsamasse mõeldavasse kõntsa. Me võiksime sellest raamatust otsida kriitilist vaadet rikkurist sigainimese maailma, me leiame minategelast hetkiti väljendamas häbi oma rikkuse pärast (näiteks ühe vaese sugulase matusel on tema auto ainus, mis jäänud mäest üles pääseb), ent need kohad jäävad kõige ebaeenvamateks – ehk nagu Hans H. Luik raamatukaanel ütleb "See südamlilik raamat võiks kanda pealkirja Vaeslapse Käsiliri. Või kui vaadata peategelasi, siis hoopis Complete Dick".

Raamatu suurimaks nõrkuseks on, et ta väljendab Kaur Kenderi isiklikku ideoloogiat, seda, mida me võime Päevalehestki lugeda – põlgust nn. Teise (tegelikult ju ainsa) Eesti vastu, ülimalt hedonismi, hoolimatust nende suhtes, kel pole raha, et end inimesena määratleda. Lk. 168 ütleb autor põhjusemõtteliselt välja, et kui sul pole raha, pole sa inimene.

Hetked, kus peategelane Tom kellestki hoolib, jäävad peaaegselt seksi tasandile, imet-

letakse ilufašismi reeglitele alluvat naisekeha, herooinlikku kõhnust, raseeritud vitte ja niiskeid huuli türa ümber. Paatosest täitub minategelase mõttevoog, mil ta mobiilsideoperaatorilt saab vastuseks...*mobiiltelefon, millele te helistate...*; ta röögab: *ma helistan inimesele* (lk. 37). Tegelikult ei ole Tom üldse võimeline inimest nägema. Tütarlaps, keda ta sel hetkel tabada püüab, osutub väga halva iseloomuga ülbeks *bitchiks* (lk. 148), mida minategelane talle muidugi ette ei heida. Samas kohtab Tom lapsprostituuti (Liks, lk. 42), kelles nähakse vaid idiotset objekti, perversset rahuldusvõimalust, millest minategelane lõpuks ka kinni haarab (see selgub alles raamatu lõpuosas). Ei vähimatki kaastunnet, vähimatki tunnet peale tõusva mehelikkuse, põlastuse (tüdruk on räpane ja loll), üleoleku. Teisedki mitterikkad, mittemodellid (kuigi nendegi kohta jagub siin kriitikat) on pea eranditult kujutatud negatiivselt – moka tõllakil, ila tilkumas, ihalemas ja imetlemas raha, üritamas peategelast perversselt kummardada või tappa (siis saaks Tomist küll vist märter); eestlastel on vesipäised lapsed, viletsad autod, koledad naised, sitased majad.

Sõnumitooja? Artist?

Kes on siis lõpuks Kaur Kender, mis ta meist tahab? Kas tema näol on tegu artistiga (nagu Marilyn Manson), poolpopkultuuri pseudoikooniga, kes epateerib, ärritab, tegutseb nalja ja tsirkuse nimel, et inimestel oleks, millest rääkida. On ta kloun? Või hoopis ühe mõitleva klassi häälekandja, prohvetlik ja kuratlik intellektuaal, markii de Sade'i vaimne laps. Sellele on raamatus viiteid hulgi, seksistseenid lähivad vägivaldseks, Tomi sõber Jürgen kõmmutab mehele, kes talle raha võlgu (laenanud lapse südameoperatsiooniks, et asja drastilisemaks muuta), mõned kuulid parasoole kaudu kerre; vägivald käib siin lausa loomulikult seksiga kokku; grupika käigus võtab sõber Jürgen Tomil korra suhu – muus kontekstis ei oma see homoseksuaalne hetk muud rolli, kui siduda teost seksuaalsema kirjandusklassikaga.

Ainus ilus ja loomulik kirjeldus vägivaldast, mis haakub meie maa ja selle vaimuga, on seatapmine (lk. 149-150), selles pildis peituv põrsapeki hõrk lõhn, südamed ja maksad annavad aimu killukesest eesti verest minategelasi soonis. Siia see jääbki. Ülejäänud vägivald on mõttetu enesenäitamine, kirjanduslik liputamine.

Seksiga pingutab Kender seekord nii üle, et vahepeal pea kümneleheküljeliseks venivad seksi- ja narkokirjeldused asetab ta äkki paar lehekülge vältavasse nürisse trükki suuseksi kirjeldamisel: üles-alla, alla-üles, üles-alla, alla-üles jne. (lk. 115 – 117). Pornograafilise kirjelduse tugev protsentuaalne osakaal paigutab Kenderi meelelahutuskirjanduse servale, kuskile Maaja juttude lähedale.

Raamat ja kirjandus

...*raamatutest ei ole mingit abi. Raamatud on nagu mull, nagu maailma mull, kuhu saab pea sisse pista ja ringi vaadata. Kuid raamatud jäätavad kõik olulise rääkimata. Või õigemini: räägivad küll, kuid ei ütle. Raamatud ei räägi hullusest, raamatud ei jõua kunagi üle piiri. Parimad raamatud komberdavad piiri lähedal. Ja ainult harva on võimalik näha piiri taha. Ja siis on raamatud ainult päästik. Püssirohi, padrun ja kuul pead ise olema* (lk. 98). Autor vist arvab siin, et ta liigub selle piiri lähedal, et temast leiab abi, kui sus endas ainult meest jagub. Muhvigi. Kender on just saanud maha tükiga, millest ei ole abi, mis oskamatult puistab maailma täis saasta, pidades seda mingiks filosoofiaks. Viha ja uhkus "Check out'is" on koledad. Seega on kogu see raamat kole. Ja kole on ju halb? Seda teab Kendergi. See Kender, kes nüüd on treinud välja nugaadega tooli. Ja meedia (ka mina) läheb muidugi liimile – see raamat on umbes sama hea ja põnev kui uudis keskturnu lihuniku, kes oma perekonna pisikesteks ribadeks hekseldas.

JÜRGEN ROOSTE

Ohutud müüdid ja ohtlik rahva armastus

Olles jälginud Pärnu uue kunsti muuseumis (varem Chaplini keskuses) toimuvat, tekib tahtmine kuidagi määratleda Mark Soosaare mõtte- ja tööstiili. Üheks märksõnaks on kindlasti "eklektika". Vahelduvad äärmiselt erineva sisu ja vormi, taseme ja ideoloogiaga näitused. Kord eksponeerib ta üleilma tuntud perverssusi, kord mahedaid maastikke. Mõnikord avaldavad tema korraldatud näitused eluaegset muljet, kord jäävad need isegi majas viibimisele vaatamata märkamatuks. Mõõda ilma kaamera, mikrofoni ja kunstiveoks kohaldatud kahepõhjalise kohvriga tuuritades toob ta kohale nii teri kui sõklaid, ise alati rahulolevalt ja irooniliselt muutes.

Vastus küsimusele, et millest ta küll lähtub, on imelihtne ja samas nii originaalne. Ta lähtub publikust. Seda ei tee mitte ükski teine oluline kunstiinstitutsioon meie väikesel kodumaal. On küll palju piasutisi, mis elu eest rahvale mokkamööda hirv-oyal-joob tüüpi taieseid müütada üritavad, kuid neis on kas elementaarne harimatus või kasuahnus (sageli kombineeritult) nii läbinähtavad, et need mõjuvad igat sorti publikule pigem peletavalt.

Soosaar ei taha pelgalt publikule meeldida. Tema ambitsioon on haarata kõiki ripakil sihtgrupe kõikvõimalikel viisidel. Pealinna kunstispetsid meelitab ta kohale kõlavate nimedega, noori püüab ekstravagantsete projektidega, koduperenaised ja folkloristid jooksevad kohale rahvusliku käsitöö peale, seksi- ja skandaalilimuline meedia saab siit nii paljaid naisi kui võikusi koos skandaalidega, kohalike kaasamine sunnib läbi astuma nii Pärnu ametnikud kui ärimehed jne., jne. Isegi kõigele sülitavad nongratakad ei jäta uue näituse puhul läbi astumata. Kõik saavad midagi, olgu siis positiivse või negatiivse, aga igatahes emotsiooni. Vähemalt veidike soojas toas olla, kohvi juua ja meili vaadata.

Kas Tallinna Kunstihoone, Eesti Kunsti muuseum, Kaasaegse Kunsti Keskus või mis tahes muu kunstiorganisatsioon mõtleb publikule? Ei. Kõik mõtlevad küll sellele, et publik on rumal ja teda tuleks harida, aga publikule esmalt nahavahele pugemise ja siis vaigse mõjutamise peale ei mõtle keegi. Lihtsam on omale meelepärast asja ajada ja kogu lugu. Ise samuti väikelinnas tegutseda üritades

Pildike Mark Soosaare Esimesest Eestist.

ANTS LIIGUS

saan suurepäraselt aru, et publikut ignoreerivad poliitikat on võimalik ajada, kui sul on garanteeritud riiklik toetus või kõvad välispartnerid. Kui sõltud aga igal sammul kunstivõhikutest naabrimeeste otsustest, siis tuleb ka ise neile sammuke lähemale astuda. On see hea või halb? Usun, et hea maitse ja kõrge intellektuaalse taseme valvekoertenä tegutsevate võimukate kunstiinstitutsioonide kõrval tuleb kasuks Pärnu uue kunsti muuseumi taoline kunsti ja publiku totaalsele võõrandumisele vastutõttav asutus, seda enam, et ta omas kogukonnas ka teatavat sotsiaalset rolli täidab.

Hetkel näeme seal taas kirevat kompotti teemast "igapäevase midagi". Kaks soomlast näitavad fotosid, üks neist (Jussi Aalto) on üliproduktiivne ja suhteliselt mõtetu esteet (sadadest piltidest ehk paar muljetavaldavast), teine (Petri Virtanen) on koormanud iga oma lavastuse nii paljude teravustega, et osale vaatajatest on see ohutu vägivalla barokk isegi üle taluvusläve. Samas kõrval on juba aastakümneid edutult sürfantastikat viljelev eestimoldaavlane Eugen Sterpu, kes võiks pakkuda huvi ehk mõnele koolibändile, kel plaadi-ümbriist tarvis.

Neid ei tule aga keegi vaatama, tõmbenumbriid, et rahvast majja sisse saada, on teised. Kunstirahvas tunneb kohustust külastada Laur Tiidemannini mälestusnäitust (näe, Sirp tellis artikli). Ülejäänud kontseptualistid, sotsiaaltöötajad ja kirjanikud ei saa jätta külastamata näitust "Kaks Eestit. Printsi ja kerjuse mäng". Need on kuumad teemad ja märksõnad, mille ees nõtkuvad ka ignorantseimate põlvned.

Tiidemannile on pärast tema surma palju sõpru ja austajaid tekkinud. Nad peavad teda varalahkunud geeniuseks ja ühtlasi eluaegseks mõtte- ja võitluskaaslaseks. Eluajal ei mäleta Tiidekal just kuigipalju sõpru ning toetajaid olnud olevat. Ta oli kinnine ja ettearvamatu, taieseid, mille põhjal geniaalsust atribueerida, oli vähe. Need on kõik antud näitusel ka väljas. See väljapanek on huvipakkuv. Lasteaiaaas sündinud pea näitab tööpoolest andekust vormiloomise peale. Ülejäänud skulptuurid on puhas Kullo keskuse Kalju Reiteli koolkond, kuigi valminud EKAs õppimise ajal – seega kõrgharidusest suurt midagi külge polnud jäänud. Kui mõni elav ja edukas skulptor taolisi teeks, arvaks kunstirahvas talt ilmselt samamoodi kui Tauno

Kangrost. On kuri kahtlus, et EKA skulptuurikateeder ei avaldagi kellelegi erilist mõju – sealt kas lahkutakse või sinna (piltlikult öeldes) mattutakse. Tiidekas lahkus, kontseptuaalse kunsti juurde. Tema sellealased projektid andsid tugevat lootust viljakaks arenguks, neist üks netitöö on ka näitusel väljas. Ma ei ole kindel, et ta oli geenius, aga heaks kunstnikuks saamiseks oli tal vaimset (aga mitte psüühilist) potentsiaali küll. Praegu krokodillipisaraid valada ja geeniusemüüti kultiveerida on aga ohutu ja raviv.

"Kaks Eestit" näitab juba mitmendat korda, et Soosaar on ise päris hea kunstnik (äkki isegi geenius;). Tema pisitaiendused ekspositsioonidele, samuti fotomaalid teemal "Surm Mongoolias" on olnud täiesti arvestatavad artefaktid. "Kaks Eestit" on väga hästi paigutatud tõusvasse trendi muretseda ühiskonna kihistumise üle. Seda trendi näitas ka hiljutine valitsusevahetus. Ei raatsi siinkohal ütlemata jätta, et muretsejaid on olnud vabariigi algusest peale, ainult et neid ei kuulatud lubatava üldise parempoolse õnne tuhinas enne, kui asjad juba päris hullud. Soosaar on lavastanud äärmiselt tabava süsteemi vaeste ja rikaste maailmast. Esimene on *second-hand* kalsud, prügikastist otsitud toit, põrsad vanitoas, kaunid mälestused kolhoosikorrast ja erivajadustega ühiskonnaliikmed (Lembit Kurvitsa maal). Sellest maailmast saab piiluda (eelkõige meedia vahendusel) paremasse, kallite konjakite, luksusliku disaini ja karunahkade maailma. Sümpomaatiline on asjaolu, et Esimesest Eestist pandi kohe pärast avamist kallis konjak pihta. Siis tuli Esimest Eestit ümbritsev sein kokkupoole lükata sarnaselt sellele, kuidas kerkivad rikkurite villade ümber aina kõrgemad müürid, millega kaitsta end Teise Eesti eest.

Eriti hea oli aga algne piletitüüpeem: kui tahtsid, maksid 500 krooni piletiraha (seda saavad endale lubada ainult Esimese Eesti kodanikud), vastasel korral anti sulle sisenedes rikaste piletitelt kogunenud summast 5 krooni. Kuna jakobsone pritsisid vaid paar avamiseufoorias friiki, siis alandati ka Esimese Eesti pileti hindu, et nad tunneksid ennast piisavalt alandatuna. MOTT

MARI SOBOLEV

Arm ja terror. Kadi Kurema Hausi galeriis

Kadi Kurema. Sõnaraamat IV. Koloreeritud kuivnõel. 1999.

Hausi galerii keldrisaalis saame jälgida, kuidas graafik Kadi Kurema kõnnib oma rada, kisata, kärata, intensiivselt ja järjekindlalt. Näitus on mahukam kui esialgu välja paistab, sest enamik töid on peitunud lihtsate traatkoites kaante vahele, avanedes meile siis, kui

valged kindad kätte tõmbame ja lehti keerama hakkame. Need valged puuvillased kindad on Kadi Kurema tööde vaatamiseks mõnevõrra kohmakad. Sest tõesti, heal meel vaataksime neid nõ. kunstnikuraamatuid ka sõrmede, mitte ainult silmadega.

Raamatute kaasautoriks on nahakunstnik Külli Grünbach-Sein, kes on paika pannud köitmisviisi, aga mis veel tähtsam, valmistanud käsitsi ka enamuse pabereist, millele tõmmised trükitud. Köited on võimalikult tagasihoidlikud, pretendeerimata kunstilisele tähelepanuväärsusele – kodumaiselt hallist lihtsast papist lehed ühendatud traatkaamhaardesse, ja paar värvikirevamat kumminiidiga kokku pandud leporello-voldikut. Ent paber, millele graafika trükitud, on tihe looduslikust detailist: kaseseemneist, rohuebemeist, lillelehtedest. Nii saab iga töö oma tõmmisolemisest hoolimata kordumatu näo, mille põsele võib juhtuda õhetav roosileht või päitsisse või lilledemeis kõnnumaa.

Kadi Kurema sarjade pealkirjad on ajendatud lihtsast tehnilisest abivahendist, vahetatavate kummitähtedega templist. Tähevahetustest on tekkinud mõistehelad, millel esmapiigul ühist nimetajat raske leida, ent mis ühiste kaante vahel ja ühe käekirjaga üles tähendatult ühte kuuluvad. Koeraamatust leiame pildijada "Kudu-Koed-Kodu-Kobe-Kubu-Kube-Koon-Koer-Kude". Üliväikesed naljakad pildid, mille motiivid on ehk lihtsa-

koelised, ent mis joonistatud hea käega ja mõnusa, mahlaka, elava joonega. Kurema reastab oma töodesse ka nädalapäevi ja aastaid, mis teeb mõnest tema raamatust midagi kalendrisarnast.

Kadi Kurema lemmiktegelasteks on inimesed ja koerad, kellele raamatutes on igapäevase reserveeritud eraldi leht. Tema mehed, naised ja lapsed on sõbralikud, suhtudes maailma heatahtliku uudishimuga, uurides, imestades ja tegutsedes. Must labradori koer paistab oma koonu toppivat pea igasse Kurema mõttesse. Üks koerateemale pühendatud raamatuid on "Dog-God", mis räägib koera ja inim-jumala suhtest. Dog on kirjutatud esi- ja God tagakaanele.

Autor rõhutab, et tema raamatuid tuleks vaadata otsast lõpuni, kuna tegemist pole pelgalt pisigraafika kogumike, vaid läbimõeldud lugudega. Oliivmustja värviga trükitud joon on liikuv, kord irooniline, kord jutustav, ent mitte naiivne. Kadi ise on öelnud, et riskantne on kõndida kitsi ja kunsti piiril, kui armastad kujutada keni koeri ja muid toredaid loomi. Aga ometi tabab ta selle piiri üsna täpselt ja kui sõandabki kindlalt pinnalt kitsipiirimaile kõõluma minna, siis komistab alati õigele poolele.

Tema graafikale lisab võlu valge koloreering, punane laiguke või kuldne täpp, pintslipaitus, andes igale tööle heleda õilistuse ja eripära.

Paistab, et sõnad ja keeled pakuvad autorile pidevat huvi. Näituse kõige mahukamaks tööks on "Suur prantsuse sõnaraamat", mis sündinud keeleõpingute käigus. Raamat koosneb kahekümnest kuivnõelatehnikas tööst. Esemetele on olnud teile on kalligraafilises kirjas lisatud prantsuskeelsed vasted. Need on mahlakad pildid, täis elusat ja elutut, söödavat ja mitesöödavat prantsuskeelset elu ja olu.

Autorile on huvi pakkunud ka *error-terror* teema, millele pühendatud Terrorinurgakeses torgitakse pealetükkivaid reklaamišabloone osta!telli!liitu! laadis töödega.

Tegelased Kadi Kurema väikestelt raamatulehtedelt saavad kokku paaril suurel pildil. Rohu- ja lehekirjul idamaisel paberil toimub vaikne sagimine kas piknikku pidades või armuasju ajades. Aga ka tema enese maailmavõtmises näib olevat annus idamaist meelisklust. Käsitavalatud paber ja käsitritritud graafika elavad õnnelikku ja tegusat ühiselu. Igatahes omab paber tema töödes suuremat rolli kui lihtsalt pind trükkimiseks. See on kui elusloodus, millesse ei saa üleolevalt suhtuda.

Kuidas oleks vaadata Kadi Kurema pisipilte läbi suure luubi? Ebamäärane aimdus ütleb, et ilmneks palju üllatavat, mida niisama aimata ei oskagi. Lepatriinusid kuusepuu okstes ja kummitemplite niiskeid naksatusi.

MAARJA UNDUSK

Eesti polütsentriline kunstiharidusruum

Autor on toetunud oma ettekandele, mis peetud EKA kolledži Academia Grata avamise konverentsil 20. I Pärnus.

Sissejuhatuses vastused Academia Grata küsimusele "Mis on valesti Eesti kunstihariduses?":

■ Tärkavad tsentraliseerimis- ja allaneelamisambitsioonid, mis võivad ohvrile seisukohalt olla ka vabatahtlikud ja pragmaatilised, mida ei saa ühemõtteliselt plussi ja miinusega tähistada, kuid üldjoontes ei ole need tervislikud. Ühe näitena Academia Grata moodustumine, mille tulemusena jõudis bakalaureusetasemel kunstiharidus Pärnusse. Praegusel mesinädalate perioodil on vara selle kooselu tulevikku ennustada. Teine pigem negatiivne näide on EKA vene rakenduskuunsti kolledži likvideerimine, mis on kindlasti EKA ja mitte RKK huvides.

■ Liiga pikaajaline professordamine, kohati lausa eluaegne.

■ Liiga kauaks juhtpositsioonidele või asutusse jäämine. Juhtkonnad peaksid vahetuma umbes iga 5 aasta pärast, eriti nii dünaamilises valdkonnas nagu kunst. Asutused väisavad personalist, mistõttu see peaks uuenema. Eriti nähtavate töökohtade esindajate osas. Sellega tuleb mõtte tasemel leppida. Soov püsida, säilitada ametiposte on inimlik, kuid kunstihariduses viib see stagnatsiooni. Norm on muutumine, vahetumine. Viimane ei tähenda kellegi üle parda viskamist. Kunstiühiskond peaks olema küllalt suur, et oleks võimalik liikuda erinevate asutuste ja töökohtade vahel ning säilitada tegevusala.

■ Rotatsiooni vähesus. Inimesed võiksid ringelda ja vahetuda keskuste vahel, see elavdaks. Näiteks Tartu, Tallinn, Pärnu – küllalt ilus kolmnurk. Kunstihariduses nagu ka mujal on teatud hulk eluaegseid tegijaid, hulk noori ja mingi hulk *freelancereid* ja ärimaailmas tegutsejaid. Kinnisvara hindade ja haridusasutuste ebavõrdsus takistab liikumist linnade vahel. Inimesi tuleb valmistada selleks ette, et nad vahetavad töökohti ja on valmis ka erinevat tüüpi töökohtadeks, st. riiklikeks, erasektori või muudeks ametiteks.

■ Kunstivaldkonnad tuleks uuesti defineerida, vastavalt muutunud ajale, ühiskonnale ja meediumidele. Vastavalt sellele tuleks neid asutustes etableerida ja reorganiseerida. Kunstiasutuste erialade struktuur peaks peegeldama ühiskonnas toimuvaid protsesse kunsti ümber.

■ Monoprofessionaalide koolitamine. Peaks koolitama poliiprofessionaale. Kõrgharidusega kunstnik peaks olema multiprofessionaal ja poliintellektuaal mingi oma dominandiga.

Kunstiõppe spetsiifika

Soovides iseloomustada kunstiõppe spetsiifikat, võib ütelda, et traditsiooniliselt on see oskuste õpetamine. Kunstilooming tähendab aga oskuste ja kogemuste edasiandmist oma tegevuse kaudu. Kui oskusi õpetada on võimalik, siis kogemusi reeglina mitte.

Kunsti teevad elamuslikuks selle autori kogemused. Need kanduvad tema kunsti, kui kanduvad. Kunsti väärtus on sageli tingitud läbielatud sisust, mis teeb selle biograafiliseks. Kunstnik ei esita pelgalt mõtteid, vaid peegeldab olemuslikku ja enda peal proovitud. Kogemusi on võimalik simuleerida, enamasti lühikest aega. Noored teevad seda, kuna neil ei jää muud üle. Ja vahel nende kunst ongi neist endist targem, mida nemad ei pruugi taibata. Reaalseid olukordi pakkuvate kunstivormide populaarsuse üheks põhjuseks nooremate seas on nende kogemuslik sisu. Tehislikud kogemused on ka kogemused ja võimaldavad saada muljet elu kiirenemisest. Reaalsuskunstid on tegevuskunstid, kus kunstiteosed on osaluslikud, tegevuslikud ja kogemuslikud.

Siiski on ka õpetamisel võimalik kogemusi anda, tekitada ja lavastada olukordi, kus inimene saab kogemuse, kuid teatud kogemused peab inimene ise kätte saama, elades ja kogedes. Elukogemustest võivad saada kunstikogemused.

Rektorid Reiu Tüür ja Ando Keskküla kirjutavad alla liitumislepingule.

AL PALDROK

Kogemusi ei ole võimalik kustutada. Neid ei ole võimalik unustada nagu fakte. Kogemus jääb vaimu ja keha. Seepärast kogemusi ei saagi õppida. Ulmefilmides on see siiski võimalik. Viimane pähetulev näide oleks "Matrix". *Kung-fu* oskused ja kogemused kallati otse peategelase ajju.

Tasakaal ja sotsiaalne kokkulepe

Ühiskond vajab normaalseks toimimiseks teatavat tasakaalu rivaliteedi ja koostöö, uue ja vana, rikkuse ja vaesuse ning muude polaarsete vahel. Et asjad toimiksid, peab olema teatav ühispind ja side inimeste vahel. Sõnas ühiskond sisaldub "ühis", mis on jagatud, kuulub mitmetele, ei ole kellegi oma. Sidet on raske luua neil, kes peavad end paremaks või halvemaks, kes arvavad, et neile peab kuuluma enam või kui ei omata midagi. Realistlikku enesehinnagut on raske saavutada. Sidemed tekivad realistide vahel, kui on selge, et koos toimides saavutatakse enam. Sageli püütakse vastaseid üle kavaldada, mis seisneb suurema tüki hammustamises või olukordades, mida illustreerib kujukalt multifilm "Ahne tolmuimeja". Kõigeneelamine lõpeb suure pauguga. Pierre Levy räägib sotsiaalsest sidemest, mis on iga ühiskonna puhul esmatähtis – *social bond*, sotsiaalne kokkulepe.

Fukuyama kõneles Hansapanga konverentsil *sotsiaalsest kapitalist*. See on oluline väärtuste allikas *teadmismajanduses*. Sotsiaalset kapitali ei ole võimalik käega katsuda. Tegu on inimeste jagatud väärtushinnangutel ja mitteametlikel käitumishinnangudel põhineva võimega ühiselt töötada ühiste eesmärkide nimel ja üksteist usaldada. Sellega kaasnevad mitmed voorused, nagu ausus, kohusetundlikkus.

Eestis on nukker, et koostööst hakatakse rääkima siis, kui üksinda tegutsemine muutub

ohtlikuks ja domineeriv positsioon on ohus. Või kui see on enda nõrk külge. Kurtmine koostöö puudumise üle võib olla manöövrilis kaotatud positsioonide tagasivõitmisel. Koostöö simuleerimine võib kujuneda omamoodi luuramiseks või ajavõitmiseks nõrkushetkil.

Praegu oleks tegu justkui uut moodi totalitaarse olukorraga, hirmuühiskonnaga, kus inimesed värisevad positsiooni ja sissetuleku pärast. Sõltuvus töökohtadest, ülemustest ja oodatavatest toetustest on kõikevaldav. **Eesti ühiskonna läbivas jooneks on küülikutardumus boamaost rahaühiskonna ees.** Hirm enese saatuse ees kangestab abituks. Kohata võib uut moodi õpitud abitust, mis erineb sotsialistliku ühiskonna omast. Kui siis ei saanud midagi ette võtta, sest vähemalt poliitilises plaanis oli karistus kindel, siis nüüd tarretab initsiatiivi hirm majanduslike löökide ees. Eriti tuntav on see pedagoogiliste ametitega seotud kunstnikkonna juures.

Polütsentriline kunstiühiskond

Iga ühiskond koosneb väiksematest ühiskondadest, kuni perekonnani välja. Kunstiühiskonnad moodustavad kunstiühiskonna. Me näeme, mis reeglid toimivad nn. suures ühiskonnas – parteide rohkus on ühiskonna ja poliitika tervise garantii. Vaatamata mitmeparteisüsteemi poliitika "räpasusele", on see kindlasti puhtam ühepartei ühiskonnast.

Näeme ka seda, et pidevalt toimuvad ümbergrupeerumised ja jõudude ümberpaiknemised. Ühed võidavad, teised kaotavad, vahel võidetakse kaotades ja kaotatakse võites. Sotsiaalne ja inimlik eksistents on täis õnne ja kannatusi, see ei ole jagunenud võrdselt ja see jaotub pidevalt ümber. Ütleks ka nii, kuigi jutt kaldub külafilosoofiasse: inimliku õnne ja kannatuse hulk ühiskonnas on konstantne. Nagu ka võimu hulk. Võim, õnn, kannatused jaotuvad

pidevalt ümber. Nende ümberjagamise nimel käib rebimine. Vahel kiputakse näiteks õnne ja heaolu hulka samastama raha hulgaga. Ka võimu ja raha vahele kiputakse võrdusmärgi seadma. On mõistetav, et raha on muutunud endiselt olulisemaks.

Kunstiühiskonnaski, peaks nagu "poliitikaühiskonnas" eksisteerima teatud kriitiline hulk tugevaid institutsioone, mida saaks omavahel võrrelda, mis natuke võistleksid, natuke teeksid koostööd, see looks tasakaalustava pingevälja. See väldiks stagnatsiooni. See oleks parem kui monopolistliku situatsiooni subsideerimine, mis oleks järjekordselt ühepartei poliitika. Üks kunstipartei – meie ajastu au ja südametunnistus – üks kunstitöde, üks meedium ja kunstivool!

Mis on kunstiühiskond? See on virtuaalne ja reaalne ruum, mis koosneb asutustest, inimestest ja nendevahelistest suhetest, – tegevusvaldkond on kunst, kuitahes kitsalt või laialt. **Kõige suurem pingeväli on seal, kus on tegemist kaasaegse kunstihariduse, kunsti või hinnangute andmisega sellele, mis on parim ja väärtuslikum ning mismoodi on õige.** Näeme samuti, et oma defineerimisjõudu kasutatakse oma tegevusterritooriumi turvamiseks ja õigustamiseks. Näiteks kui öeldakse, et see on hea näitus/projekt (millega juhtumisi ollakse seotud), siis tähendab see märguannet sponsoritele, et siia maksab raha tuua. Kriitiku positsioon on muutunud müügimehe/naise positsiooniks.

Kui selle põhjal võiks arvata, et kaheparteiüsteemi aluseks on vaadete erinevus, siis siin võiks vaielda. Kui kunstihariduse ja vastased kokku istuvad, selgub, et nende maitse on üsna sarnane, ja ses olukorras võime nõutult küsida, millest on tingitud erinevused. Vastasseisud on tingitud ristuvatest huvidest. Kui ühe poole huviks on tähtsaimate kunstide defineerijate renomee saavutamise ja ühes sellega eelisfinantseerimise võtmine oma projektidele, siis teise poole taotluseks on selle vältimine ja teatava tasakaalu loomine – tõene suhtumine kunstitegelikkusse: vastavalt sisule, mitte huvidele. Esimest positsiooni võime nimetada monopolistlikuks ja teine võib muuta kohati aktivistlikuks, tegevuseks, mille puhul paljud nina kirtsutavad. Kuid nonkonformne käitumine panebki inimesed kohmetuma.

Kuid see on pindmine vaade. Küsimus ei ole selles, et see sünnib seepärast, et keegi seda tahab. Seda tahavad kõik. Kõik kultuuri- ja kunstiharidusega inimesed tahavad tegutseda piiramatute ressursside olukorras, olla hästi finantseeritud ja makstud ning saada veel au ja heakskiitumiseks. Probleem on selles, et sotsiaalne struktuur, antud juhul kunstiühiskond, peaks olema üles ehitatud viisil, et sellised asjad ei saaks juhtuda. Et ei tekiks mingeid isakesi ja tsaare või emakesi ja katarinasid, siis ei pea pealetulevad põlvkonnad kasutama radikaalseid ja julmi meetodeid nende kukutamiseks.

Polütsentriline või polaarne kunstiruum ehituks sobivalt Tallinna ja Tartu teljele. See ruum peab olema jagatud tükkeks. Kui sellele liitub veel Pärnu, siis seda parem. Nüüd näeme aga Pärnu pigem kunstiakadeemia "alla" minemas ja poliivalentse Eesti kunstimaailma ideed see kahtlemata ei soodusta. Kuid kes teab. Jutu mõte on luua süsteem, mis tagaks kunstiühiskonna tervise. Siin ei ole mingi avastamisega tegemist. Kõik demokraatlikud ühiskonnad funktsioneerivad tasakaalustatult ja ümbergrupeeruvad jõudude printsiibil. Siit järeldub loogiliselt, et kui tahame kunstiühiskonna demokraatlikkust, peame soodustama maastiku tekkimist, mis koosneks üksteist tasakaalustavatest jõududest. Soodustama ja ehitama polütsentrilist kunstiruumi.

RAIVO KELOMEES,
Tartu Kõrgema Kunstikooli professor

PEALELEND

Mis muutub Non Grata elus pärast Eesti Kunstiakadeemiaga liitumist?

Reiu Tüür, rektor

Koos Academia Non Grata nimevahetusega Academia Grataks hakatakse andma bakalaureuseõpet, mis tähendab, et esmakordselt Eestis jõuab kraadiõpe väljaspoole Tallinna ja Tartu. See muutus laiendab tudengite edasiõppimisvõimalusi nii Eesti Kunstiakadeemia magistrantuuris kui ükskõik millises piiratud kunstikõrgkoolis. Lisaks peaks lihtsustama suhtlemine nii riigi- kui ka munitsipaalvõimudega. Kaob pidev enesetõestamisvajadus.

Sisulises plaanis tiheneb koostöö Eesti Kunstiakadeemiaga, mis laiendab ekspertide

ringi reaalses õppetegevuses ja seega ka hariduse kvaliteeti. Iseseisvuse seisukohast ei näe ma suurt erinevust, kas anda aru haridusministeeriumi või kunstiakadeemia ametnikele – sümpaatiat kaldub pigem viimaste suunas, kuna ühiste huvide tõttu on mõistmine lihtsam.

REIU TÜÜR
rektor

Kontserdinädal: õllemuusikutest modernistideni

Nädal algas lastekontserdiga: 21. I tegid Hor-tus Musicus ja Jüri Kuuskemaa Estonia kontserdisaalis kava "100 minuti keskajas". Siis valgustuslik ehk hariv üritus. Kontserdi esimeses pooles kõlas X – XIV sajandi sakraalmuusika – gregooriuse laul ja selle mit-mehäälsed vormid. Teises pooles mängiti ilmalikku meelelahutusmuusikat – õukon-natantse ja rüütli laule.

Lapsed olid nagu ikka: signat-saginat, roidunud haigutamist, mõned algusest lõpuni terased pilgud, enamus siiski vähemasti näoga lava poole. Jüri Kuuskemaa oli ka nagu ikka: uhkes heeroldirüüs ja tseremoniaalne, jutt huviga kuulatav, sisaldas elusaid ajaloo-fakte keskaegse muusika elu kohta. Juttu oli näiteks linnamuusikutele konkurentsi pakku-vatest õlleviuldajatest; tublist kodanikutürest Agathest, kes laulis (poiste)kooris; sellestki, kuidas kohalikku kultuuri juba tol hallil ajal doteeriti (linnakodanik pidi võõraid muusikuid tellides ka omadele maksma). Võib-olla jäi pisut väiksematele Kuuskemaa "barokse" lauseehituse ja toodud eluseikade huumor tabamata. Saalis olid siiski ülekaalus pisut suuremad lapsed – need kuulasid.

Paraku oli laval, muusikategijate hulgas tunda pisut "vabalt võetud" hoiakut: mõni pil-limees otsis pingeliselt noodist järge, konsul-teris kolleegiga... Mustoneni "artistlik" viiul kriinus mis kole – nojah, keskaegne "pop" ja improviseerimistraditsioon küll, aga kuidagi liiga vaba käega. Pärast kontserti tühjenes saal vist kiiremini kui lava.

Mõtleme valgustusliku tegevuse võima-likkuse peale XXI sajandil. Valgustus vajab ilmselt teatavat vaakumit, vaba või tühja ruumi inimese peas. XIX sajandi talupojakul-tuuris seda jätkus. Tänapäeva laps on otsani täis tuubitud massimeedia pilte ja häälid. Mida on võimalik kirjutada täissõditud tahvlile? Teistpidi, peab olema ka kellegi soov kirjutada, ja teadmine, mida kirjutada. Siis ehk peseb tahvli puhtaks, saab kirjutada...

Pärast kontserti jäi kõrvu ühe pedagoogi ütlemine teisele: "No kui ei meeldigi, aga liht-salt peab käima..." Esimesel hetkel tundus mõte õudne, äratas teismelise protesti: peda-

googiline (konfutsiaanlik, platonlik, stalinist-lik) ajupesu või? Teisest küljest: ninanuuska-mise, raamatulugemise või muusikakuula-mise õpetus – kõik ju on ühel hetkel ühtviisi rääge kultuuriline vägivald isiksuse kallal. Ja mida teeb kommertssektor – estetiseerib too-dangut ja peseb inimese aju hommikust õhtu-ni. Kes suudaks üldse sellega võistelda...

22. I mängis Estonia kontserdisaalis klaveri-duo Kai Ratassep – Mati Mikalai. Kavas Mo-zarti Sonaat kahele klaverile (1781) ja Ravel, Poulenc ning Lutoslawski – rõõmus viiniklas-sik ja modernistid kõrvuti.

Tegelikult kõlas kava üsna ühes võtmes. Modernistidelt oli juhtumisi ülekaalus muusi-ka, milles väljendus autorite sümpaatia nn. panklassitsistlike väärtuste vastu. Poulenci Sonaat kahele klaverile (1953) on kummaline stiilide segu: õilsalt suurejooneline retoorika meloodiates, prokofjevlikult "karged" harmoo-niad, klassitsistlik faktuuriselgus, sekka im-pressionistlike kõlaefekte. Lutoslawski "Vari-atsioonid Paganini teemale" (1941) esinda-vad seda varast seisust modernistlikus mõtle-mises, kus vormipõhimõtted olid veel üsna konservatiivsed (klassikalised), aga muusikat õõnestas seestpoolt või vähemasti "värvis" jul-gem, vabatonaalne vertikaal.

Maurice Ravellit oli kavas "Hispaania rap-soodia" (1907), läbi ja lõhki impressionistlik teos, kuigi taas põnev vastuolu: faktuuris nii kõlavärvi kui ka horisontaaljoonte väl-jamängimise võimalus.

Interpreet mängib teoseid ja detaile, aga muusikategemisest koorub alati mingi justkui personifitseeritav tervikkujund. Kai Ratassep ja Mati Mikalai klaveriduo "nägu" (suure saali lavalt) on huvitav ja omamoodi: kumedalt pehme kõlaga, detailides mõtestatud, meh-haanikat vältiv, aga igas mõttes tugevasti üht-lustatud ja ühtne. Erksuse ja tasakaalu sang-viiniiline kooslus, prantsuslikult objektiivne (panklassitsistlik, jahe-impressionistlik) "per-sonaalsus" muusikas..

Kahe klaveri duo sisaldab võimsat kõlapo-tentsiaali, iga ebasünkroonsus kostab klaveri-heli atakkidest märksa kohmakamalt välja kui

näiteks keelpilliansamblites. Klaveriansambli mängija on seepärast väga tugeva sünkroni-seerimisnõude ees. See tähendab panust mehhaanikasse, täpsesse rütmi- ja faktuuri-pilti, mis võib kõlalise külje pisut tagaplaanile jätta. Suur osa klaveriduosid kipubki "kolise-vat" varjundit omandama, (ka) heliseva või laulva ansambli asemel rütmipillide ansamb-lik mooduma. Ratassep ja Mikalai duo kõ-las kammerliku elegantsiga ka näiteks Poulenci Sonaadi suure tehnikaga ja suure paa-tosega faktuuride puhul, Mozartist rääkimata.

Pisut ootamatu, kuid omapärane oli Mau-rice Raveli "Hispaania rapsoodia" (1907) esi-tus: melanhoolia, graatsilised poolkõlad, mõt-likud aeglustused – ja üksnes üsna ettevaat-likult ning pehmelt hispaania rütmide "tuli-sust" või ravellikult järske kujundipöördeid.

Kui mõne teise meie kammeransamblitest teeb huvitavaks erinevate personaalsuste muusikaline dialoog, siis Ratassep – Mikalai duo tugevus on eriti tugev stiililine, retoori-line ja kõlaline ühistunne (siin ei ole midagi tegemist pisukeste sünkroonsuse problee-midega, mida ka ette tuli). Tähelepanuväärne on ka ansambli üsna virtuoosne sõrmejooks (Lutoslawski "Paganini variatsioonid").

Millegipärast on aimus, et ansambli isikupära ja "kõlaaroom" pääseksid paremini mõjule väikeses kammersaalis, lähedalt kuu-lates. Suures saalis tuleks ehk kasuks kõla-piiride avardamine – natukene enam suure ruumi akustikale vajalikku teravust, sügavust, massi, kontraste... Muidugi vaid sedavõrd, et ansambli eripärane graatsia ja ühtsus alles jääksid.

Nädala lõpus käisid tartlased taas ennast Tallinnas näitamas. 26. I esines Estonia kont-serdisaalis Vanemuise Sümfooniaorkester En-del Nõgene juhatusel.

Kontserdi avalugu oli Debussy "Fauni pä-rastlõuna" (1894) – eriti raugelt uneleivas esi-tuses. Hea mulje jätsid teoses mõned väga ilusad, viimistletud soolod. Siin ja mujalgi kimbutas vana probleem: jõuetu ja harali keelpillirühm. Teos kõlas kammerliku hapru-sega, puudu jäi ehk ajadünaamikast – tempo-

lainetustest, mille kaudu autor muusikasse mõnulemise kujundeid sisse on kirjutanud. Võib-olla oli selline kammerlik ja vaoshoitud tõlgendus targasti tehtud: saavutatud fak-tuuriselgus on midagi väärt.

Ferenz Liszti Klaverikontserdis nr. 1 (1849/1863/1856) soleeris pianist Ralf Taal. Tema muutumisele ja edenemisele on olnud huvitav kaasa elada. Taali muusikategemises on tehnilist ja väljenduslikku enesekindlust. Veenmisvõimet. Liszti kontsert on virtuoosne teos. Solisti esituses olid nauditavalt ja säravalt puhas-selged ning mõttega mängitud mitut sorti üleklaveri-figuurid. Massiivse "suure tehnikaga" kujundite puhul suudab Taal kõlajõu asemel rütmikujundi erkusega mõjule pääseda. Üks teatav puudujääk oli ka kuulda: "kaldumine" ülemisse registrisse, vasaku käe ja alumise registri tagasihoidlikum (kõlaliseilt ilmetum), ettevaatlikum kasuta-mine. Üldmulje oli kerge, selge ja liikuv, ena-masti vaba virtuositeedi vaevast.

Kontserdi teises osas kõlasid Eesti Rahvus-meeskoori kaasosalusel vokaalsümfooniilised teosed: Schuberti "Vaimude laul vete kohal" J. W. Goethe sõnadele ning Richard Straussi "Päevaajad" J. Eisendorffi sõnadele. Mõlema teose tekstides vilguvad panteistlikud allegoo-riad: loodusrütmide kaudu kõneldakse inim-elu rütmidest. Tegelikult ju sakraalmuusika, mis nõuab hella, keskendunud ja tundlikku esitust. Esitusest paistis silma meeskoori pisut puine olek. Muusikakujunduses häiris kat-kendlik retoorika, probleemid meloodialiinide kandvuse ja mõtestatusega.

Esitusaparaadi inertsus kostis eriti Liszti tsükli kätte: selle helilooja orkestrifaktuuris on alatasa ekstaatiliselt väljasõoste ja tempo-muutusi, mis nõuavad dirigendilt ja orkestrilt paindlikku kooskõlastamistööd.

Vanemuise Sümfooniaorkester Endel Nõ-gene juhatusel hoidis tasakaalukat joont, ei püü-tud orkestri puudujääke ületada "artistlike" nippidega, vaid pigem hoolikusega. Tulemus oli kohati üsna kaunis, kohati hallivõitu, aga lõppkokkuvõttes jäi mõttetuid riske vältides hea tooni piiridesse.

EVI ARUJÄRV

KLAVERIDUO KAI RATASSEP – MATI MIKALAI

Aasta 2000 oli teile suurte konkursside ja võitude aasta. Mis võiks olla eelmise aasta märksõna?

Aasta 2001 oli meile kontserdielu mõttes väga tihe. Palju kontserte on olnud Sak-samaal, ka Itaalias, Prantsusmaal, Venemaal. Oleme mänginud ka mitme orkestriga: jaanuaris-vebruaris olime turneel Kremerata Balticaga, mai lõpus mängisime Maria teatri orkestriga Peterburi Filharmoonia Suures saalis Poulenci Kontserti, sügisepoole oli olulisemaid asju sama kontserdi mängimine Berliini Konzerthausis Saksamaa Sümfooniaorkestriga (Deutsche Symphonie-Orch-

ester). Märtsis olid soolokontserdid Saksa-maal, sealhulgas Herkulese saalis Münche-nis, suvehooajal osalesime mõnel festivalil (Hitzackeri pika traditsiooniga, juba 56. festi-valil ja Elmaus ARD laureaatide igasuvisel festivalil), sügisel olid kontserdid veel Ham-burgis ja Lüneburgis. Pärast kontserti Berli-nis lindistasime soolokava ka sealsele raadio-le: Raveli "Hispaania rapsoodia", Lutoslawski "Variatsioonid Paganini teemale" ja Kangro "Klimperi", mida oleme ikka aeg-ajalt mängi-nud nagu ka Sumera "In Es!" ja need on alati väga sooja vastuvõtu leidnud.

Kas olete endale hea mägedžeri leidnud?

Ei, aga meie kontaktandmed on ARD konkur-si leheküljel olemas, ilmselt sealtkaudu on meieni jõutud. Ja raadio kaudu ka: kuna ARD on raadiokonkurss, siis on meie Saksamaa kontserte enamasti ka raadiole lindistatud või üle kantud.

Võib vist parafraaseerida, et teie puhul viivad kõik teed Saksamaale...

Valdavalt küll. Kremerata tuur viis mujale ja eeloleval suvel läheme ka Tšehhiasse, aga kohe pärast Eesti kontserte (16. I Kures-saares, 20. I Tartus ja 22. I Tallinnas) olime sama kava ja kahe kontserdiga taas Sak-samaal: avasime 25. I uue saali Börse Cos-wigis Dresdenis lähistel ja mängisime eelmisel õhtul Unnas (Haus Opherdicke), veebruaris esineme Bambergis ja Frankfurdis.

Millised on vastukajad?

Kriitikat on ilmunud, ja päris positiivset. Hit-zackeri kontserti arvustas koguni kolm lehte, nende hulgas üks oli üldse elu parim arvus-tus. Publikut käib palju, mis üllatab, kui siin-set kontserdikülastajate arvu vaatame. Sak-samaal on see väga kõrgel järjel ja saalid enam-vähem täis. Viimaste kontsertidega on ära kadunud ka see kramp, mis alguses kahtlemata oli Saksamaa ja tema kõrgeltha-ritud publiku ees.

Kuidas kujuneb teie repertuaar?

Kontserdipakkumised on enamasti seotud kindlate teostega, aga oleme ikka üritanud kasvõi ühe uue loo kavva võtta – on huvi-tavam kui ühte ja sama repertuaari mängida. Ega seda klassikalist ja head kahe-klaveri-

repertuaari väga palju olegi... Kahele klaverile on kirjutatud palju meelelahu-tuslikku muusikat – kui see domineerima hakkab, siis pakub see endale vähem. Publikule ehk küll, Saksa-maalgi soovib publik täna-päeval kergemat reper-tuaari. Kuigi ka see on sel-ge, et sakslased armastavad ikka saksa muusikat ja prantslased jälle oma heli-loojaid.

Olete mitmes radiojaamas salvestanud, aga plaati duol veel pole. Kas alanud aastast võiks saada teie esimese CD aasta?

Plaadi tegemine on igal ju-hul oluline. Näiteks kui vii-mati Saksamaal esinesime, oli publik vaheajal päris pal-ju meie plaati küsinud; praegu on kombeks, et kontserdil on ka plaadid saadaval. Hetkeseis on sel-line, et paljud lubadused on veel õhus, konkreetset pak-kumist aga veel pole – need asjad võtavad aega. Aga peame selles suunas mõtle-ma küll. Ja ka ise aktiivsed olema.

T. M.

TEOD

Teater ja tõlgendajad

Tänase Sirbi teatri-eri leheküljed pakuvad mõtteainet teemal: teater ja tõlgendajad. Loomulikult asub teatri tõlgendajate esimesel auväärsel positsioonil vaataja – publik, keda võiks pidada teatriajaloo esimeseks kollektiivseks kriitikuks. Publiku reaktsioon on nii teatritegijatele, aga ka kaasvaatajale saalis esimene allikas, millest ammutada informatsiooni, emotsioone ja ka hinnanguid. Alles siis tulevad kriitikud, teatriteadlased, ajaloolased ja ajakirjanikud ehk järgmise tasandi tõlgendajad, peegeldajad, vahendajad. Kes domineerib teatri tõlgendajana täna – kas vaataja, kriitik, teatriteadlane või ajakirjanik?

Vaataja hindab ja hääletab (ju siis ka tõlgendab) teatripiletit ostes. See karm tõde sai selgeks turumajanduslikus Eestis. Valusalt tunnetati seda 90ndate alguses, mil teatrisaalid ootamatult hõredaks jäid. Ent võõras pole see "hinnanguskaala" tänagi. Riik tellib teatritelt mitte kunsti, vaid vaatajaid. Ehk siis doteeritakse eelkõige kvantiteeti, kuigi (loodetavasti) toetatakse sedakaudu ju ka kvaliteeti, teatrikunsti ennast. Põhimõtte toetada vaatajat (tellida teatritelt vaatajate arv) on tänastes kaubalis-rahalistes suhetes ühest küljest arusaadav käitumine. Omaette küsimus on, kuidas tunteks-teatakse vaataja ootusi, soove, mis neid teatrisse toovad. Teisisõnu: kui kõrvale jätta intuiitiivne vastuvõtutasand (saali reaktsioonid), mida vahest kõige paremini tunnetavad näitlejad, kes konkreetsel teatriõhtul laval mängivad, siis kui palju ja mida teatakse publiku kohta tegelikult? Üks võimalik ja tänases päevas paljudes valdkondades populaarne viis, küsitlus (või sotsioloogiline uurimus) on Eesti teatri kontekstis viimastel aastatel üsna vähe eksploateeritud võimalus. Turumajanduse šokist toibumine 90ndate keskel tõi selles valdkonnas enesega kaasa küll väikese tõusulaine: teatrid jagasid vaatajatele küsimustikke-ankeete, mille abil selgust saada vaataja ootustes-hinnangutes. Ent tõsisemast sotsioloogilisest publiku-uuringust pole viimastel aastatel kuulda olnud. Millisel institutsioonil (kultuuriministeerium? teatrid? mõni õppe- või teadusasutus?) on tänases päevas majanduslikku jõudu niisugust uurimust tellida-teostada, on üsna selgusetu. Ometigi ei tohiks sotsioloogilist uurimust kui üht tagasiside võimalust sugugi alahinnata. Nii mõõdamegi hetkel publiku hinnangut enamasti vaatajate arvu ja piletituluga, teadmata täpsemalt, kuidas vaataja tegelikult teatrit (etendust) vastu võtab, hindab ja tõlgendab.

Kriitika. Kui lugeda teatri-eri viimaselt leheküljelt lavastajate arvamusi kriitika kohta, siis pole hõiskamiseks suurt põhjust. Kindlasti määrab lavastajate hinnanguid tänasele teatrikriitikale igavene vastuolu: teatripraktikud *contra* kriitikud. Ent sellest hoolimata osundavad lavastajad mitmelegi valupunktile nn. igapäevases teatriteatris. Põhilised märksõnad, mis praktikute arvamustes domineerivad, on ju õiged: pealiskaudsus ja süvenematus, žurnalism, analüüsi puudumine, kiirus-tamine (operatiivsus – *sic!*).

Julgen arvata, et sama valuliselt tunnetavad kriitika hetke-seisu ka kirjutajad ise. Olgu tõestuseks kasvõi ajakirja Teater. Muusika. Kino läinud aasta septembrinumbris ilmunud Lea Tormise ja Reet Neimari dialoog "Saillivust teatrimaailma!" või kogumikus "Teatrielu 2000" ilmunud Sven Karja ülevaade "Sellest, mis teiste eest varjatud" teatriteatrisse meie ajakirjanduses. Lisaks juhulikele signaalidele, millest vahest tähelepanuväärsem Tartu ülikooli teatriteaduse lõpetanute-tudengite nn. manifest Sirbis (9. XI. 2001).

Kuivõrd teatrikriitika esmane avaldumistasand on ikkagi ajakirjandus (alles seejärel tulevad kogumikud, konverentsid, arutelud jmt.), siis on teatrikriitika kujunemist viimasel kümnendil tugevalt mõjutanud trükimeedia areng. Mäletan, kui 80ndate lõpul, 90ndate alguses tekkisid esimesed reaalsed kontaktid Soome teatriga, siis oli sealsete teatrikriitikute domineerivaks mureks kriitikasse imbuv žurnalism ja meedia võim. Soome kriitikud arutlesid probleemide üle, mis kõlavad täna vägagi tuttaval: lehearvustused on pealiskaudsed, pigem informeerivad-tutvustavad kui analüüsivad, kriitika "võim" koondub üksikute, ühe või teise lehe palgal kriitikute kätte, mis vaesestab teatriteatrisse üldpilti. Räägiti isegi (küll mitte avalikult) mõne mõjuka teatri juhtkonna katsetest ajakirjanikku või kriitikut mõjutada, ära osta.

Põhjanaanabrite kriitikute kurtmisi kuulates tundus see tol ajal kauge ja võõra murena, sest vaevast oskasime arvata, et ka Eesti ajakirjandust võiks ühel päeval hakata valitsema turumajanduse diktaati. Esimesed märgid trükimeedia arengus olid ju mõneti positiivsedki: 90ndate alguses ilmus Tallinnas viis päevalehte, mille kultuurikülgedel jagus ohtralt ruumi ka teatritele. Kuigi väljaannete paljusus tõi enesega kaasa ka ajakirjanduse kvaliteedi languse, püüdsid tookordsed kultuuri-toimetajad oma lehe veergudele üksteise võidu siiski parimaid teatriarvustajaid. Üsna tavaline oli juhtum, kus kriitikul tuli järjekordse toimetaja tellimusele vastata: ei saa kirjutada, olen juba teisele lehele arvustuse ära lubanud, ja üldse oled sa juba kolmas toimetaja, kes minult arvustuse tellib!

Tänane reaalsus on teistsugune ja nagu kiirtempo turumajandusega kohanevale Eestile omane, oleme soome kolleegidest mõneti isegi "ette jõudnud". Meil on kaks päevalehte,

kes üldse teatriarvustusi avaldavad, kusjuures üha enam hakkab teatri kajastamisel domineerima uudisväärtus. Kahe päevalehe kultuurikülgedele mahuvad viimasel ajal enamasti vaid pealinna teatrites esietenduvate lavastuste kajastused või siis püütakse lugejate tähelepanu äratada skandaalimaiguliste teatriuudiste-kommentaariidega. Kriitika operatiivsus (millest 80ndate Eesti teatris nii kirglikult puudust tunti) on tänases päevas omandamas pealiskaudsuse varjundit. Lehetoimetuste kriteeriumiks näib olevat "lihtsa lugeja" teenindamine – printsiip, millele teatrikriitikud ise on sammhaaval ka vastu tulnud (sellele alluma sunnitud?). Teatri retseptioonist meie päevalehtedes on praktiliselt kadunud sellised nähtused ja žanrid nagu poleemika, diskussioon, intervjuu, problemlugu või kommentaar. Ehkki tänane ajakirjanduspilt pakub ka üllatusi: üsna tugevasti kollase ajakirjanduse nišis istuv SL Õhtuleht avaldab sageli oma nädalalõpunumbrites pikki ja tõsiseid intervjuusid kultuuri-inimestega (sh. ka teatritegijad) – žanr, mida üliharva sõandavad viljelda ennast SL Õhtulehe kõrval kvaliteetväljaanneteks pidavad Postimees ja Eesti Päevaleht.

Nii jääbki tõsisema-süveneva teatrikriitika osaks taanduda väikesetiraažiliste väljaannete, kultuurilehe Sirp ja ajakirja Teater. Muusika. Kino veergudele. Muidugi, üht-teist mahub aeg-ajalt ka Ekspressi Areeni ja Postimehe Arterisse. Võib-olla on see reaalsus, millega tuleb leppida. Kohati ilmselt lepitaksegi. Kuigi – lavastajate kriitilisi arvamusi silmas pidades jagub leppimatust veel küllaga. Eks ole üheks rahulolematuse avalduseks (vist ikka veel õhus rippuv?) lootus, et äkki saab teatri-rahvas kunagi omale ka teatriajakirja, kus jaguks süvenevale kriitikale rohkem ruumi kui praeguse kolmikväljaande T.M.K T-osa seda võimaldab. Ehkki vaevast suudaks ka iseseisev erialajakiri kohe kõiki tühimikke täita. Vahet piisab võrdlusest meie kirjandusajakirjadega (Looming, Vikerkaar, Keel ja Kirjandus), millel on aastakümnetepikkune traditsioon ja vaba pind, kus avaldada süvenevaid, analüüsivaid, ka teoreetilisi kirjutisi.

Teatriteooria ja -teadus pole enese teadvustamise, eelkõige just avaldamisvõimaluste kontekstis samuti kiita olukorras, mida mainib ka Luule Epner siinses teatri-eri artiklis "Teatriteaduse teatri ja teaduse vahel". Ent tänu Tartu ülikoolis juba 1992. aastast antavale teatriteaduse õpetusele on kujunemas-kasvamas teatriuurijate-tõlgendajate põlvkond, kes hakkab loodetavasti üha jõulisemalt oma teadmistele ka väljundit otsima. Andes ka märku, et teatri tõlgendamine ei saa piirduda pelgalt lühikese lehearvustusega, mis hetkel trükimeedias paraku domineerib.

MARGOT VISNAP

Teatriteadus teatri ja teaduse vahel

Eesti Teatriuurijate Ühenduse korraldusel sai möödunud aastal alguse teatriuurijate salong, millest loodetavalt kujuneb traditsioon. Peale seltskondliku läbikäimise ja ühiste probleemide arutamise sisustavad laupäevaseid salongiüritusi ka ühenduse liikmete ettekanded. Alljärgnev artikkel ongi läinud aasta novembris peetud ettekande osalt tihendatud, osalt täiendatud variant, mõnes osas jätkab see Lea Tormise ja Piret Kruuspere mõttearendusi artiklis "Teatriteadusest – ajaloo ja teooriast" (Sirp 26. I 2001). Küllap saab neid *mutatis mutandis* kohaldada ka kriitikal, vähemasti selle akadeemilisemale osale, mille piir teatriuurimisega on niikuinii habras.

Siinse artikli pealkirja inspireeris Christopher Balme õpikut "Einführung in die Theaterwissenschaft" sissejuhatav (enese)irooniline aforism. See kõlab nii: "Teatriteadusel on kaks vaenlast. Üks on teater ja teine on teadus."

Alustagem küsimusega, milline on teatriteaduse positsioon teaduste süsteemis ning kas või mis mõttes on üldse tegemist teadusega. Siin jagab teatriteadus oma saatust ja staatust teiste kunstiteadustega ja laiemalt humanitaariaga, mis reaali- ja loodus-teadustest nii oluliselt erineb, et inglise keeles tarvitatakse isegi eri termineid: *science vs. humanities*. Eestiski on otsitud ja pruugitud "pehmemaid", "teadus"-osiseta nimetusi, nagu "teatrilugu" või "teatriuurimus". Teatri ja teaduse ühte sõnasse sidumine näib tekitavat psühholoogilist tõrget, mõjuvat kuidagi ebaloomulikuna. Tõepoolest ei ole siin midagi peale hakata kitsalt mõistetud teaduslikkuse kriteeriumidega, nagu tõsikindlast faktidest üldkehtivate järelduste tegemine, protsesside täpne prognoosimine jms. Kirjandusteadlasest kolleeg Arne Merilai teeb üpris skeptilise järelduse: *Võib muidugi rahulduda illusiooniga humanitaarteaduste spetsiifikast, kuid mida ausam on teadlane ja mida rutem ta mõistab, et ranget teadust ta ei tee, seda avalikumalt hakkab ta kirjandusteadlase sildi all rahuldama oma ilukirjanduslikke või võimuambitsioone /---/ tema elukutseks saab professionaalne plära...* Eelistan ometi uskuda koos Jaan Unduskiga, et humanitaarteadustel on oma mitteillusoorne spetsiifika. Eks uuri nad nii või teisiti inimese vaimuelu ja selle produkte, inimene on aga teadagi ebakindel ja prognoosimatu fenomen. Eesti Teaduste Akadeemias peetud ettekandes "Humanitaarsuse paradoksid", millele viitavad ka Tormis ja Kruuspere, ütleb Undusk humanitaaria kiituseks, et see on valdkond, kus sõelutakse välja tarkust (ja kus rumalus kõige kergemini välja paistab) – kui reaalteadustes annab väljatöötatud teaduslik masinavärk uurijale osa tarkust ette, siis humanitaarias tuleb igaühel palju rohkem otsust peale alustada ehk n.-ö. maailm ise oma käega luua.

Teatriteadus – kas rahvusvaheline või rahvusteadus?

Ometi ei ole ka Eestis teatriteaduse positsioonid kuigi tugevad. Põhjusi on kindlasti mitu (institutionaalne nõrkus, akadeemilise kraadiga uurijate vähesus jm.), sealhulgas teaduslikkuse mõõdupuud, mida teadusbürokraatia tahab üldkehtivaiks ja universaalseiks pidada. Teadustöö hindamisel on määraval kohal publikatsioonid, mille teaduslikku kaalu mõõdetakse ilmumiskoha järgi. Kui ei ole ette näidata soliidsete, soovitatavalt rahvusvaheliste (teadus)kirjastuste üllitatud kogumikke või monograafiaid, siis olgu vähemalt rahvusvahelistesse andmebaasidesse ja tsiteerimisindeksitesse lülitatud ajakirjad. Eesti Teadusfondi asjakohasesse nimekirja kuuluvaist Eesti ajakirjadest sobib teatriuurijale patuga pooleks Keel ja Kirjandus, mis tähendaks teatri allutamist kirjandusele, teatrilooliste uurimuste jaoks ehk ka Ajalooline Ajakiri. Kirjandusuurijad, folkloristid, keeleteadlased on märksa paremas olukorras. Nii seatakse uurija valiku ette: kas orienteeruda rahvusvahelisele teadusturule, et tagada finantsid ja akadeemiline tunnustus oma teadusalale (ning tegelda eeskätt nende teatrinähtuste ja probleemidega, mis oleksid Läänes tuntud ja huvitaksid rahvusvahelist teadlaskonda), või lähtuda meie siinsetest vajadustest ning kirju-

tada eesti lugejale, lähtudes arusaamast, et teatriteadus on kõigepealt rahvusteadus, ja riskida alafinantseerimisega. Kuid ärgem olgem liigselt pessimistlikud. Küsimus on selles, kuidas leida mõistlik kompromiss.

Arenguloolises plaanis on teatriteadus õige noor teadus, mille iseseisvus langeb XX sajandi algusesse ning formeerumine akadeemilise, ülikoolis õpetatava distsipliinina 1920ndate algusesse (Helsingis hakati teatriteadust peaaegu õpetama alles 1980. aastal, Tartus 1992). Kuni 1960ndateni oli teatriteadus suurel määral **teatriajaloo** sünonüüm, s.o. tegeldi sündinud asjade kirjeldamisega ja korramisega, mitte niivõrd nende "asjade" (lavastuste) teoreetilise-esteetilise analüüsiga. 1960ndail – 1970ndail tõstis niisuguse akadeemilise traditsiooni vastu mässu teatriuurijate noor põlvkond, kes polnud rahul ka sellega, et samas kui teistes kunstiteadustes oli kaasaja kunstilooming täisväärtuslikuks uurimisobjektiks, oli see teatriuurimises jäänud kõrvaliseks. Nüüd kerkisid huviorbiiti üldised teatrifilosoofilised ja -esteetilised küsimused, millele pühenduti ka 1960ndail tekkinud ja praeguseks teatriteaduse üheks peasuunaks kujunenud **etenduse analüüsi** (*performance analysis*) raames.

Teater – "kunstidevaheline" kunstiliik

Teatriajaloo ja -teooria (etenduse analüüsi) algne vastasseis on tänaseks leevenenud ning need valdkonnad tihedalt põimunud. Ühelt poolt on ajaloo-uurimine nn. postpositivistliku paradigma omaks võtuga muutunud teoreetiliseks, teisalt teadvustavad etenduse analüüsijad oma objekti radikaalse ajaloolisuse, kaduvuse. Viimasel ajal on teatriteaduse enesemõtestuses esiplaanil uus rõhuasetus: teatriuurimisele olemuslik **interdistsiplinaarsus**. Erika Fischer-Lichte toob artiklis "Thoughts on the 'Interdisciplinary' Nature of Theatre Studies" (1997) välja mõiste "teater" kolm tähendusvälja ning näitab, kuidas neis kõigis on varjul võrdleva ja interdistsiplinaarse lähenemisviisi võimalikkus ja vajalikkus. Teater kui **kunstiliik** on mingis mõttes "kunstidevaheline". Uurides, kuidas eri kunstide elemendid teatrilavastuses seostuvad, jõutakse performatiivsuse kui teatrikunsti ühe peatunnuse juurde, ning siit avaneb võimalus kasutada teatriteadust ka performatiivsuse uurimise mudelina teistes kunstides – olgu tegemist suulise kirjanduskultuuriga, videointallatsioonidega vm. Teater kui **kultuurisündmus** (*cultural performance*) paigutub ühte ritta teatripäraste nähtustega ühiskonnas, nagu mitmesugused tseremooniad, rituaalid, pidustused, spordivõistlused, ka n.-ö. poliitiline teater jne. Richard Schechneri järgi võib neid kujutada kontinumina, pidevate üleminekute jadana elust teatriks. Siin ilmneb teatri tähtsus performatiivsuse ehk etenduslikkuse uurimisele üldise kultuuriteooria kontekstis. Seda enam, et teatrit saab käsitleda paigana, kus kultuur ennast topeldab (mis ei tähenda mehhaanilist kopeerimist või peegeldamist), kus toimub kultuuri enese-esitus ja eneserefleksioon. Teatri kui ühe sootsiumi juurmetafoori (R. H. Brown) heuristiline väärtus kultuuriteoorias on eitamatu. Teater kui **meedium** pälvib tähelepanu oma täiesti eripäraste kommunikatsioonitingimustega (vahetu kontakt publikuga siin ja praegu), mis eristavad teda trükitud ja elektroonilistest meediumidest. Ka siin on võrdlevad uuringud tarvilikud ja perspektiivikad. Fischer-Lichte väidab, et kokkuvõttes võib teatriuurimine humanitaarias toi-

mida interdistsiplinaarse lähenemisviisi baasina.

Eestis ei jätku kardetavasti küll uurijaid kogu sellel interdistsiplinaarsel väljal tegutsemiseks. Kuid oluline on põhimõte: avar ja avatud arusaamine teatrist ning teatriteadusest. Me kõneleme õigusega sellest, kui eriline, ainuline on teatrikunst, ent spetsiifikat üle rõhutades riskime sulguda vaimsesse ja teaduslikku isolatsiooni. Tasakaalu mõttes tuleks kõnelda ka seostest ja sarnasustest, mille alusel teatriteadus saab viljakalt suhelda teiste kunst- ja sotsiaalteadustega.

Kriitiliselt teadvustatud subjektiivsus

On ilmne, et ses loomistões, millest räägib Undusk, on uurija isiksus, **subjektiivsus** täiesti taandamatu. Puhta teaduse vaatenurgast on kunstiteaduste kõige haavatavamaks osaks teooria: kirjandus- või teatriajaloo võib veel apelleerida faktidele ning vahest seaduspärasustele (ka range kriitik Merilai ütleb, et tema etteheide ei käi kirjandusloos kui fakte koguva ja väärtustava ala kohta), ent kuidas hinnata kunsti olemust ja toimimisviise tõlgendavate teooriate teaduslikkust? Kunstiteadustele, nagu kunstile endalegi, on omane pluralism ja kumulatiivsus. Uus teooria ei tühistata ega kummuta lõplikult eelmisi ning leiab uurimispraktikas rakendamist paljude personaalsete variatsioonidena.

Kui nii, siis kas ja kuidas üldse saab subjektiivsena sildistatud teatriteadust eristada muudest teatrist rääkimise viisidest? Mu meelest on üks erinevus selles, et uurija peab subjektiivsuse kriitiliselt **teadvustama**. Me teame hästi, et teatriloo allikad, säilinud dokumendid pole objektiivsed ja neutraalsed, vaid läbi imbutatud "ideoloogiast" (väärtused, hoiakud, maailmamõistmine jne.) ning nõuavad allikakriitilist lähenemist ja ajastu mitmesuguste kontekstide arvestamist. Vist vähem on räägitud uurija kohustusest anda iseendale aru oma eelhoiakutest, eesmärkidest ja huvidest, eelistustest ja tõrgetest, sõnaga – on tarvis "deklareerida pagas" enne uurimistöösse sukelumist, et, niipalju kui võimalik, oma subjektiivsus kontrolli alla võtta. Teatriuurimine käib koos uurija enesetunnetuse, eneseuurimisega.

Teoreetilise teatriuurimise vahekord teatripraktikaga on omajagu pingeline. (Muidugi on olemas "tegelik" teatriteadus (L. Tormis), s.o. tegijate endi teoreetilised refleksioonid ja süsteemid (Stanislavski, Brecht ... Karusoo jne.), kuid see ei kaota ära vajadust distantseerituma vaatepunktist järele; praktikute teooriaidki tuleb tõlgendada, omavahel suhestada jne.). Teater on praktiline, tegelik, kinnitatakse juba Aristotelesest peale – tõesti, eks tähenda kreeka *drama* tegevust. Ent kui juba mõistete juuri välja kaevata, siis selgub, et "teater" ja "teooria" on samatüvelised: *theatron* – vaatamise koht, *theōria* – vaatlus; mõlemas sõnas kumiseb ületoonina vaatamine, suunatud ja teritatud pilk. Ei tohiks need kaks siis teineteisele võhivõõrad olla. Teatriuurimise teoreetilisust võib kõigepealt mõista väga avaralt – kui uurimisobjekti ning oma tegevuse eelduste ja aluste küsitlemist, s.o. pidevat vajadust vastata algkõrrele: mis on teater, kust jooksevad tema piirid, millised on teatri funktsioonid jne, jne. Sellest samast kirjutab Valle-Sten Maiste kogumikus "Teatrielu 2000": "Olla teoreetiline tähendab suhestuda võõraga, nii et oma situatsiooni (varjatud) eeldused küsimuse alla satuksid." Ses avaras tähenduses on teoreetiline ulatus teatriuurimises sees ka siis, kui ei tegelda spetsiaalselt keerukate intellektuaalsete konstruktsioonide ehitamisega. Kitsamalt-konkreetselt rääkides tuleb üle minna mitmusele (teooriad!): ei ole ega saa olemas olla ühtainukest universaalset teatriuurimise meetodit. Olen kuulnud meetodeid võrreldavat akendega – igaühel avaneb erinev vaade, ja mis ühest vaadates jääb hämarusse, tõuseb teise puhul edassee valgusesse. Teatriteadusele, etenduse analüü-

sile sealhulgas, on väga tüüpiline teooriate/meetodite (semiootika, hermeneutika, fenomenoloogia, retseptiooniteooria, vektorite teooria, kommunikatsiooniteooria, geneesi analüüs jne.) süntees ja mitmesugused kombinatsioonid, mis annab tunnistust sellest, et teater nõuab paindlikku lähenemist. Ei ole tulemuslik tugineda varem fikseeritud, täiesti "valmis" meetoditele, mida siis lihtsalt objektile rakendatakse, vaid tuleb mõisted hoida avatud ning olla valmis oma lähenemist muutma sedamööda, kuidas uuritav nähtus seda nõuab.

Teatriteadus kui klaaspärlimäng

Teoreetiliselt (või mulje sellest) on muu hulgas keelekasutuse küsimus. Praktikakaugelt teoretiseerimist nimetatakse meil tihti klaaspärlimänguks. (Vahemärkuse korras: ma ei kaavatse tõrjuda selle Hesselt laenatud metafoori käibetähendust (ka Hesse romaanis on see olemas – vaimu viljatu enesenautimine –, kuid käib mandunud mängu kohta), ometi poleks paha meenutada, et Hesse klaaspärlimängu tõeline vaimne alus on midagi muud: siia kuuluvad kultuuri sisemise ühtsuse, ilu-austuse ja teenimise ideed, mida teatriteadus küll järgida võiks.) Enamasti lähtuvad teoreetilised mõttearendused siiski teatripraktikast, uurija esteetilisest kogemusest. Jälle on põhjust nõustuda Jaan Unduskiga: humanitaaria diskursus asub kunsti ja teaduse piirimail ning "peab valdama olulisi kontaktpindu nii kunsti ja argipäeva kui ka kõrgfilosoofilise spekulatsiooni ja eksaktteadustega". Unduski vaatekohast ei ole humanitaaria piirimail-olek mitte tingimata nõrkus, vaid annab suure võimaluse mängida oma vahepealsus välja keskusena, toimides tõlketsoonina. See kõlab hästi kokku Juri Lotmani ideega piirist kui tõlkemehhanismist. Piirialal, **vahepeal**, on semiootilised protsessid kõige intensiivsemad ja aktiivsemad. Viljaka tõlkimise eelduseks on dialoogiline suhe või hoiak kõige laiemas tähenduses. **Dialoog** sünnib siis, kui on olemas ühispind, millelt, ent ka vaatepunktide või keelte erinevus, pinged nende vahel. Kui vaateviisid on täiesti erinevad, siis dialoog katkeb ja asendub "kurtide kõnega", paralleelsete monoloogidega. Samamoodi hääbub dialoog ka siis, kui partnerite vaatepunktid täiesti ühte langevad, ehk tsiteerides Lotmanit: "omavahel ideaalselt sarnased saatja ja vastuvõtja mõistavad küll teineteist hästi, aga neil pole millegi rääkida" ("Kultuur ja plahvatus"). Dialoogi muudab väärtuslikuks infovahetus mittekattuvate alade vahel. Teater ja teooria(d) on siin suurepäraseks näiteks. Et teatrilaval toimuvat on raske, vaat et võimatu adekvaatselt verbaliseerida, on teada asi – teatri "põhikude ei mahu sõnadesse", on arvanud Evald Hermaküla ("Teatrielu '99"). Tega seda ometi tuleb, otsida, kuidas võimalikult paremini tabada sõnastamatut, sest mida raskem on tõlge, seda väärtuslikum on suhtlus.

Teatriteadusele sobivad hästi need põhimõtted, millele toetub hermeneutiline teadusfilosoofia. Hans-Georg Gadamer rõhutab, et kui uuritavat-kriteeritavat teksti käsitada suhtluskaaslasena, siis omandab see isiku karakteri (ning teatri puhul, mis on elavate inimeste kunst, on see hästi arusaadav). Teatriuurimine on seeläbi kohtumine Teisega, mis seab uurijale ka eetilisi nõudeid, sealhulgas kohustuse vältida võimupositsiooni ja valitsemispüüdu. Gadamer leiab hermeneutilise kogemuse kõrgeima vormi vaste niisugusest Sina-kogemusest, mida juhib teistsuguse aktsepteerimine ning valmisolek lasta tal endale midagi ütelda. Ei saa olla dialoogi ilma vastastikuse kuuldavõtmiseta.

Kas võiks negatiivse kujutluspildi tõrjeasendis teatriteadusest kahe vaenlase vahel asendada positiivsega – teatriteadusest dialoogilise sideme hoidjana teatri ja teooria vahepeal? Ma ei arva, et see oleks pelgalt utopia.

LUULE EPNER

Mälestusi teatri tulevikust

Tagasipöördumine müütide poole. Dokumentaalteater. Globaalne teater. Paabellik teater. Infoteater. Psühholoogiline teater....

Vestlusring on inspireeritud Eesti Võrdleva Kirjandusteaduse Assotsiatsiooni 4. rahvusvahelisest konverentsist "Maailma draama 21. sajandi lävel", mis toimus Tartus septembris 2001.

Kristel Nõlvak: Positiivne üldmulje konverentsilt jäi, et peateemaks tõusis teater ja mitte draama kuidagi eraldi. Kuigi oli ettekandeid, mis ainult kirjandusliku vaatepunktiga tegelesid, sai siiski kuidagi olulisemaks, milline on hetke teater ja milliseks kujuneb teatri tulevik.

Luule Epner: See on ka loomulik, sest kuidas sa räägid draamast päris ilma teatrita – see oleks väga vanamoodne lähenemisviis. Oli küll üpris kirjanduskeskseid ettekandeid, kuid teiselt poolt ka ettekandeid, kus kirjandusest ei räägitud sõnagi, vaid puhtalt ja ainult teatrist. Küllalt paljud ettekanded liikusid aga kuskil vahepeal, käsitledes draama ja teatri suhet.

Anneli Saro: Minule jäi mulje, et hästi palju oli seal põhiolemuselt draamauurijaid, mis on seotud muidugi ka sellega, et korraldaja oli Eesti Võrdleva Kirjandusteaduse Assotsiatsioon, ja olgugi et draamauurija mõtleb alati ka teatri peale, tundus mulle küll, et teater on nagu vähem fookuses.

L. E.: Oli nii puht kirjandusuurijaid kui ka puht teatriuurijaid, kuid mulle ei jäänud muljet, et üks pool oleks väga massiivselt ülekaalus olnud. Näiteks Natalia Tišunina ettekanne Yeatsi dramaturgiast – draama analüüs, kuid ei saanud ju rääkida Yeatsist ilma teatrikontekstita, mille ettekandja ka kohe sisse tõi. Niisugused teatrikontekstid tulevad ikkagi ka siis sisse, kui tegeled ainult draamatekstiga, ja kui ei tule, siis on see teaduse eilne päev.

A. S.: Oli erineva suunitlusega ettekandeid. Üks hulk selliseid, mis andsid ülevaate draama ja teatri olukorrast mingil maal. Neil on kindlasti suur informatiivne väärtus. Paned need erinevad pildid kokku, saad väga hea ülevaate, aga see ei puuduta ikkagi teadust, ja see ei puuduta võib-olla ka teatri tulevikku. Ja teine asi, kui kuulata näiteks leedu või läti või vene esinejaid, siis jäi mulje, nagu nende teater oleks väga postmodernne või kohe postmodernsesse perioodi üle minemas, aga tegelikult – ma võin nüüd küll rääkida eelkõige vene teatri kohta pealt – see üldpilt, peavool on ikkagi umbes samasugune kui meil, vägagi psühholoogilise teatri keskne. Nii et seda tekkinud pilti ei saa täielikult usaldada. Hästi palju räägiti klassika uustõlgendustest. Sellistel konverentsidel väga tihti valitaksegi klassikakäsitlused, sest nendega on vöörkeelsel kuulajal lihtsam kontakti saada.

L. E.: Minu meelest oli päris naljakas segadus postmodernismiga, mis tuleneb nähtavasti sellest, et postmodernismi võib mitmeti määratleda. Nii tuli näiteks välja, et Taani teatris polevat postmodernismi ollagi, ent Lätis olevat juba jõutud post-postmodernismini – ilmselt on tegemist ikkagi erinevate arusaamadega, mis alati ei haaku. Nii et see küsimus, mis asi õieti on postmodernistlik teater, vajaks eraldi lahtirääkimist. Klassikahuvi tuleb võib-olla sellest, et minu arusaamise järgi tegeleb just postmodernistlik teater väga palju klassikaga, toitub sellest, töötab klassikat ümber. Pavis on öelnud, et modernismijärgne teater vajab oma identiteedi kehtestamiseks klassikat, suhestumist sellega. On loomulik, et XXI sajandi läve ületavas teatris tõuseb fookusesse klassika ja laiemalt kultuurimälu küsimus. Sellest räägiti mitmes ettekandes, näiteks kõneles Jüri Talvet Calderóni tõlkimisest ja lavastamisest postmodernismi kontekstis.

A. S.: Seoses india laste Rama Kundu ja Mohit K. Ray ettekande eelkõige, nad rääkisid ju ka vanade müütide ümberkirjutamisest, tekkis küsimus, kas see ongi nüüd üldine suund, kas me võiksime spekuloida, et XXI sajandil

selline müütide, muinasjuttude, tuntud kunstiteoste ümberkirjutamine muutub järjest levinumaks suunaks? Teatris on sellel ka veel turunduslik väärtus, sest nagu teame – info-külluses võib tuttav nimi või tuttav sõna lavastuse pealkirjas mõjutada vaataja valikuid.

K. N.: Aga kas siin ei mängi kaasa see, millest rääkis prantslane Pascale Montupet või ka Madina Tlostanova Moskvast, et teksti osa väheneb. Teatav arnaud'liku teatri taastulek, kus tähendust kandva sõna osa väheneb ja esile tõuseb selline tundlik, universaalne sõna. Teater hakkab muutuma aina performatiivsemaks, vähem tekstiliseks, rõhk on rohkem kehal, keha kohalolul, nagu ühe tulevikuteena konverentsil ennustati. Siit tulebki tagasipöördumine müütide poole, sest neis on siiski palju transkultuurilist, üldiselt mõistetavat, nende esitamine ei nõua kuigivõrd intellektuaalset sõna ja rohket teksti. Sellest rääkisid ju tegelikult ka need india lapsed, et on ilmunud

Teater hakkab muutuma aina performatiivsemaks, vähem tekstiliseks, rõhk on rohkem kehal, keha kohalolul. Kas ennustused tulevikuteatri kohta täituvad?

draamakirjanikud ja teatritegijad, kes püüavad ühendada vana folkloorset india teatrit uute lääne suundadega, mis on omased india eliitteatritele. Võetakse vana kõigile tuntud müüt, pannakse kaasaegsesse konteksti, esituses kasutatakse aga vanu vorme, vanu valgustusmeetodeid, ühtset etenduskulgu stseenidevahetusega jne.

L. E.: See on üks suund. Teine, mis paaris ettekandes ka esile tuli, on n.-ö. dokumentaalteater, millest rääkis taanlane Dan Olsen, samuti Piret Kruuspere Karusoo "mälu-teatri" puhul. See on peaaegu vastupidine suund – mitte kehalisus, vaid tuginemine sõnale, töötamine dokumentaalsete materjalidega. Teater läheb ka oma ruumidest välja, nagu rääkis Olsen – koolidesse jm.; teater tungib otse sotsiaalsesse tegelikkusesse, tegeleb sotsiaalsete küsimustega, jutustab konkreetsete inimeste lugusid.

K. N.: Olsen rääkis teatrist ka kui infojagamise kohast, mis tundus üllatav, sest võiks arvata, et üldises infoilmas on teater küll see viimane koht, kust keegi teadmisi läheb ammutama, aga väga tore, kui see on teisiti. Näitlejad räägivad enda elust, publik tuleb kaasa, selline aktiivse draama vorm. Ja meediaga toimub kokkukulamine, mitte sellele vastandumine.

L. E.: See hoiak läheb Karusooaga kokku – mängime oma elu, oma elulugusid.

K.N.: Need kaks eri suunda, ühelt poolt müüdid ja teiselt tänane sotsiaalne kontekst, ma arvan, et need võivad äkki kuskil kunagi kohtuda.

A. S.: Ei, mina näen küll, et teater liigub nagu kahes vastandlikus suunas. Ühelt poolt müüdid ja Euroopa kultuuriarealis ka juba müüdistunud kirjandusteosed ja filmid, mis

soodustavad globaliseerumist. Ja kehalisus aitab kindlasti kaasa globaliseerumisele. Aga teiselt poolt, nagu vihjas ka Pascale Montupet, võiks teater olla vastupanu globaliseerumisele, olla suunatud lokaalsusele ja üksikisikule. See on teater, mis räägib kohalikus keeles kohalikest teemadest, kohalikest ajaloost kuni selleni, et ta räägib ühest konkreetsest inimesest. See üks, võib-olla tavaline inimene, tõstetakse lavale ning ta räägib oma elukogemusest.

K. N.: Jah, aga Pascale räägib samas ka paabellikust teatrist, mis on ju ka mingis mõttes globaliseerumise vorm, et ühes etenduses on koos mitmekeelsus, erinevad rahvused. Samas räägib ta keha kohalolust, sellest, kuidas etendus on kohtumine vaataja ja etendaja vahel, ja see on midagi, mida meedia kunagi ei suuda tühistada. Nii et siin on nagu need vastandused koos: on küll see inimene, teiselt poolt aga globaliseerumine

Tema tulevikumudelid oli oma koht ka n.-ö. mikrotasandi (väikesed rühmad, perekond) ja makrotasandi (rahvus) ühendamisel teatri kaudu.

K. N.: Huvitavalt märkis Tlostanova, et humanistliku diskursuse kadudes tuleb leida mingi uus inimlik element, mingi muu emotsionaalne alus uuele teatrile, sest inimest ei saa me teatrist ikkagi välja lülitada ja piirduda puhtalt tehnoloogiaga. Tuleb leida mingi uus lähenemine inimesele. See on XXI sajandi teatri esmane probleem.

L. E.: Midagi niisugust rääkis hiljem draamafestivali ajal ka üks vene kriitik. Ta rääkis, et inimpsüühika peab muidugi teatrisse jääma, kuid küsimus on selles, kuidas seda psüühikat näidata uuel viisil, mitte psühholoogilise teatri ärakulutatud vahenditega, ja isegi selles, kuidas tuua ilmsiks mingid uued või tundmatud psüühilised jõud.

Minu meelest ei saa tehnoloogiline teater, mis ehk küll inimest välja ei tõrju, kuid asetab ta ikkagi marginaalsemasse positsiooni, olla tuleviku teatri peatee. See võib olla huvitav, kuid ei ole psühholoogilise realismi elujõuline alternatiiv.

A.S.: Mina ei näe ka mingit võimalust, et psühholoogiline teater peavooluna lähema kolmekümne aasta jooksul kaoks. Pigem vastupidi: kui mõelda inimelu ja keskkonna tehnikseerumise peale, siis võib see huvi psühholoogilise teatri vastu tegelikult süveneda. Aga ma arvan, et ettekujutus realismist või realistlikust lavastamisest ja näitlemisest muutub tõenäoliselt.

L. E.: Mitte ainult seda. Et realism ei tähenda lamedat elusarnasust, on iseenesest selge. Muutuda võiks ettekujutus sellest, mis ikkagi on ja mida kätkeb inimpsüühika. Teater pakub praegu liialt tihti psühholoogilisi stereotüüpe ja triviaalsusi, ammu teada tõdede variatsioone.

A. S.: R. Kundu väitis, et vanade müütide dekonstruktsioonid ja töötused toovad sisse individualismi ja võõrandumise teema. Mulle tundub ka, et töötused, dekonstruktsioonid on enamasti külmad, et seal humanism ja psühholoogilisus on üheks vastandumise aluseks. Kuid me alustasime oma juttu postmodernismist, et kõik kasutavad seda ja nagu teavad, mida see tähendab. Mulle on seletatud, et kuna on nii palju erinevaid postmodernisme, siis tark inimene seda sõna ei kasuta või püüab täpselt määratleda, mida ta selles artiklis või jutus postmodernismi all mõtleb. Mõiste on muutunud niivõrd laialivalguvaks. Nii kaotab mõtte väide "see on postmodernistlik lavastus", sest see ei tähenda mitte midagi tegelikult, see võib olla kõik ja mitte midagi.

L. E.: Postmodernismi (või õigem oleks siis juba rääkida postmodernsusest) võib mõista kui kultuurisituatsiooni, ajastut, mida iseloomustab esteetiline pluralism; postmodernismi võib ka mõista kui ajastustiili, sel juhul on tal omad stiiljooned, mis eristavad teda modernismist (näiteks eklektika, kõrg- ja popkultuuri segamine jne.) – selles tähenduses on ikkagi mõttekas rääkida postmodernistlikust teatrist.

K. N.: Vajadus hakata rääkima postmodernistlikust teatrist tekib ikkagi sellest, et eelnevalt on olnud mingi teistsugune teater. Kuigi postmodernistlik teater hõlmab endas kõike, ta erineb ikkagi sellest teatrist, mis ei hõlma endas kõike.

L. E.: Stiilirinevus ei pruugi alati olla nii järsk, postmodernism ju kasutab kõiki vanu stiile, miksub kokku, kordab ja tsiteerib täiesti kompleksivabalt, kuid ta erineb ka maailmatunnetuse, hoiaku poolest. See ideoloogiline põhi on ikkagi teistsugune kui modernismil.

Vestluse on vahendanud
KRISTEL NÕLVAK

Ma ei ole nii külm kala

"Milline on teie suhe teatrikriitikasse?", on küsitud paljude tähtsamate küsimuste kõrval kaheteistkümne eesti lavastaja käest kogumikus "Lavastajaraamat", mis mõned nädalad tagasi ilmavalgust nägi. Siinse, vahest subjektiivne valik mõtteid peegeldab vaid osaliselt praktikute suhet teatrikriitikasse. Küllap on alalõiku "Lavastaja ja teatrikriitika" "Lavastajaraamatus" eneses kujundanud rääkimise hetk (intervjuud on tehtud aastatel 1999-2000), mistõttu on vastused kinni subjektiivses ajas. Ent midagi olemuslikku ja olulist sisaldavad need kindlasti, ka siinses valikus.

Milline on teie suhe teatrikriitikasse?

EINO BASKIN:

Paiguti on eivat, ma juba ütlesin, välja arvatud autoriteedid. Mõne kriitiku teeks üldse maata, ma ei lubaks tal üldse kirjutada. Huvitaval kombel on analüütilised, kriitilised artiklid praktiliselt kadunud. Kirjutatakse pool artiklit mingisugust tohuvabohu, mis ei ole selle tükiga seotud, siis räägitakse, kurat, mis-moodi näitleja X-l oli see kleit seljas, siis räägitakse sellest, mis ta eelmises lavastuses tegi ja mis tegi sel ajalt teatris see teine näitleja. Mingisugune jura käib, ja siis lõpuks kolm sõna sellest etendusest. /---/

Üldiselt suhtun kriitikasse halvasti. Mul on niisugune tunne, et nad peaksid kirjutama teistmoodi. Eiu on edasi läinud. Aga kui ma tuletan meelde soome kriitikat ja võrdlen meie kriitikaga – ega suurt vahet ka ei ole, see on ka niisugune ähmane kriitika. Ja teate, mis mind alati paneb imestama – no keskendu kasvõi natuke sellele lavastusele. Ma teen õhtul kontrollitenduse, tal on hommikul suure lehes jurakas artikkel! Mis ta siis öösel kirjutas või? Varem polnud tükki näinud. Tuli koju, viskas pintsaku maha ja vihtus hommikul kella kuueni? No mine vaata teist korda, mine vaata kolmandat korda, mine vaata neljandat korda, analüüsi, võrdle, vaata teist koosseisu, mõtle, aruta, siis kirjuta.

EVALD HERMAKÜLA:

Ei, kriitikaga pole midagi häda. Ka haritud inimesed on teatrist kirjutanud. Ma mõtlen haritud inimeste all näiteks Jaak Rähesood. Ja asi pole isegi sellest, et ta on viimasel ajal käinud palju teatrit vaatamas suure lombi taga ja siin lähemal – mitte selles pole asi, vaid tal on imelikult kombel minu meelest väga hea teatrit. Aga tühja sellest – ta on lihtsalt haritud inimene väga suure kultuuritaustaga, palju lugenud jne. Kui see inimene kirjutab – selge see, ma kuulan küll. Kui aga kirjutab inimene, kellel kas jumal või loodus pole kultuuritausta andnud või ei ole ta seda haaranud, siis minul on kohe tekkinud kahtlus: miks ma peaksin lugema? Milleks, mis sa mulle ütled siis? Sa ei ole targem kui mina, sa ei ole rohkem lugenud, sa ei ole rohkem näinud, minu meelest ei ole sul ka rohkem vaistu. Siis on emb-kumb. Mulle väga meeldis, ma ei mäleta, keegi poolakas kirjutas, et "meie kriitikute kohus on kirjutada nii, et aastal 2050, kui inimesed veel juhtumisi midagi vaatavad ja loevad, saaksid nad aru, mis toimus siis, sel ajal." Tähendab, ma teen midagi, mis piirneb võimatuga ja asetan meelega ennast 100 aastat edasi, 75 aastat edasi ja püüan kirjeldada seda, mis siin toimus. See on hullumeelne ülesanne, aga siis oleks kriitiku tegevus kuidagi arukas või mõttekas.

Või teine kriitika mõttekus seisneks minu meelest selles, kui ta peegeldaks mulle saali reaktsiooni tagasi. Mitte sinu arvamust, see on... väga tore, et sa ütlesid, ja väga tore, et sa kirjutasid, aga mis see minu asi on? Peegelda mulle saali tagasi erinevatel etendustel. Mitte oma muljeid saalist, vaid tegelikult seda mitmesajapealist organismi, mis vahetub. Siis oleks kriitikal mõte. Enamikul juhtudel tal ei ole mõtet. Peale niisuguse lihtsa ärrituse, et ütles sitasti, ütles hästi jne. /---/

Ma ei kujuta, ausalt öelda, ette neid "intuiitivseid ja vaistlikult" haaravaid inimesi, kes ei ole teatriga kokku puutunud, kes ei ole ei lavastanud, ei kunagi mänginud, ei valgust teinud, rekvisiiti tõstnud, ja oleksid võimelised teatrist kirjutama.

Ma ei usu ka kriitikutesse, kes on püüdnud näitlejaks saada, ei ole saanud ja siis on hakanud kirjutama. Need on õnnetus. Mitte et nad freudistlikult kätte maksaksid oma nurjunud lapsepõlve või nooruse eest, aga üks kahtlusevarjund jääb. Loomulikult inimene võib selle ületada ja... ühesõnaga, nagu mu jutust selgus, ega ma eriti kriitikast ei pea. Ainukene huvitav dialoog tekib kriitikaga nii, ma ükskord proovisin: ma ütlesin, et ma ei loe arvustusi. Kõik muutusid korraga minu vastu väga tähelepanelikuks, et ikka tõesti ei loe või, ära valeta, sa ikka loed. Kõik kriitikud kuidagi huvitusid minust ja muutusid leebeks.

Aga see kriitika on ikka tõsine asi. Meil õnneks ei ole sellist New Yorgi Kerri, kes hommikul lehes kirjutab, ja sa oled hunnikus, su lavastust ei ole olemaski. "New York Times'is" tuleb hommikul arvustus ja – kutu. Esiteks, et tulla vaatama, ja teiseks, ära sellest üldse räägi enam. See on jube süsteem, nagu ka ameeriklased ise räägivad, osaliselt ka inglased – üks kriitikunäru võib sinu mitme kuu töö ühe suletõmbega hävitada. No meil nii hullusti ei ole, sest enamasti vaatajale ei mõju üldse, mis on kirjutatud. Ma ei tea, kas seda loetakse või ei loeta, aga mingit seost sel ei ole – ei külastatavusega, ei etenduse vastuvõtuga. Mitte mingisugust. Pole kunagi olnud (õnneks!) ja minu meelest ei ole praegu ka. Aga ta mõjutab selles mõttes, et kui sul on õrn süsteem, mis ei ole kokku tõotanud, siis kriitik võib seda kaunis õrna protsessi lõhkuda küll. Vastutustundetu möla jääb näitlejale hinge kriipima, ei ole ta nii kindlameelne midagi, ja võib-olla on tal olnud vastuolusid lavastajaga või teiste partneritega...

Nii et see kriitika ei olegi nii väga tähtsusetu asi ja ega seda kuidagi välistada oma elukutsest ei saa. Kasu tast küll ei ole mitte midagi. Kahju võib tuua.

MERLE KARUSOO:

/---/ Tagasisidemest on mulle kõige tähtsam see, kui räägitakse probleemist. Mitte sellest, kui head või halba tööd mina teen. Või ükskõik milline lavastaja. Selles mõttes on tulnud ikka väga palju jama lugeda ja ma pean siiralt ütlemata, et ma tegelikult ei loe. Kui ma olen mingisuguse probleemiga vastastikku, siis ma võtan kõik ette, mis on vahepeal ilmunud ja töötan selle läbi, aga ei ole kunagi olnud niimoodi, et ma ootaksin homset lehte, et lüüa see lahti ja vaadata, mida kirjutatakse. Ma pigem kardan, ma pigem püüan sellest hoiduda. See tekitab minus mingisuguse... kardan, et keegi jälle saab mingisuguse lolusega maha. Tüüpilised lolused on sellised, et kõik oli väga hästi, ainult et, ütleme, primadonnal olid valet värvi kingad jalas. Seda-sorti kriitikat on meil äärmiselt palju, jumal paraku. Liiga palju on haavavat ja halvavat laimust, hõõrumist, et kiituski on sageli mõõdund... Aga need, mis tõepoolest kirjeldavad teatrit, kriitilise protsessi – neid ma loen. Neid ma olen isegi nõus lugema enda kohta.

Minu jaoks on hea retsensioon selline, mis kõigepealt kirjeldab nähtut, jutustab kolme minutiga ümber nagu kõõgitudruk. (See on lavastajatöös koolisõiduharjutus.) Ümberjutustusest saan ma kõige paremini aru, mida retsensent näinud või mõistnud on, mis on meil tegemata või temal taipamata.

KALJU KOMISSAROV:

Üritan mitte suhtuda, kuna meie teatrikriitika on enamasti ebakonstruktiivne, mõjub pigem mingi kriitikute oma mänguna. Need mängureeglid ei ole mulle selged (leian end enamasti küsimas, mis on selle kõige eesmärk?). /---/

Vahel jääb mulje, et teatrikriitikud lihtsalt ei tunne teatrit. Miks muidu siis taandub jutt enamasti vaid näidendi süžee ümberjutustamisele? Kui tihti te olete meie kriitikas kohanud mingitki tõsiseltvõetavat lavastuse visuaal- või audiostruktuuri analüüsi? Või mingitegi kontseptsioonide lahtiharutusi-vastandusi lugenud? See, et kriitik on kusagil midagi näinud, midagi lugenud, on ju tore, aga mis on sellel pistmist antud lavastusega? Seda enam, kui see on kriitiku enda lavastusversioon, aga mitte tehtud lavastuse analüüs. Mida enam aeg edasi läheb, seda rohkem tundub mulle, et kriitikud mõjuvad nende inimestena, kes kunagi ise on tahtnud õndselt-õndselt kas näitlejaks või lavastajaks saada, ja on juhtunud midagi, tänu millele see unistus on neil täitumata jäänud.

ELMO NÜGANEN:

Mäletan, kui ma kooliajal kuulsin mõnd lavastajat ütlevat, et ta ei loe kriitikat, siis arvasin teda edvistavat. Aga ma eksisin. See on täiesti võimalik. Praegu on mul teatris kabineti üks retsensioon "Kuritöö ja karistus" kohta. Ta lebab lahtivõetuna laual, arvan, et umbes kümme päeva, ja iga kord, kui pilk peale langeb, ma mõtlen, et loen ta õhtul läbi, aga ikka on ta sinna jäänud. Kusjuures ma arvan, et ta on kiitev, sest ma jõudsin pealkirja vaadata. Mõni aasta tagasi oleks see olnud täiesti mõeldamatu, see oleks läinud nagu soe sai.

Miks on see nii? Esiteks olen ma seda meelt, et kunstnik on ja peab olema ise teadlik oma töö tugevatest ja nõrkadest külgedest. Ja teiseks... Aja jooksul on juba niimoodi välja kujunenud, et ma oskan enam-vähem arvata, mida üks või teine autor kirjutab. Ei tea, kas on asi minus, kirjutajas või meie eelarvamustes.

PRIIT PEDAJAS:

Kui sa teed ühte asja päris kaua ja see lõpuks valmis saab, siis kohe sa muidugi ei näe ju veel ära, mis välja tuli. Läheb üks hetk aega distantseerumiseks. Mul ei võta see kaua. Ja siis ma saan üldjuhul ise aru, millega on tegemist. Seetõttu võin ma kriitikasse suhtuda küllalt adekvaatselt. Kui äsavad, siis tavaliselt asja eest. Kui kiidavad, siis ka asja eest, vahetevahel ka ilmaasjata. Mul on alati niisugune naljakas neutraalne suhe olnud, sest ma olen küllalt kiiresti toibunud, aru saanud, millise resultaadiga tegemist on. Ma olen lihtsalt loomu poolt enesekriitiline.

KAARIN RAID:

/---/ Mulle olid äärmiselt sümpaatsed Tobro artiklid, need andsid mulle palju. Ma tegin oma lavastusi intuiitivselt, aga tema andis mulle teoreetilise plaani, tema seletas mulle

ära, mis asi see on, mida ma teen. Ja sellest oli mul tõesti kasu, ja siis ma sain ka aru, mis asi see metafoor on. Ja siis olid Karin Kask ja Lea Tormis, Reet Neimar, aga ikkagi Tobro kõige pealt. Nüüd olen avastanud rõõmuga Ivika Sillari.

Kõige totakam on see, et mida rohkem aega edasi läinud, seda enam on isegi solidsed kriitikud hakanud kirjutama niisuguses lahedas stiilis, noh, noortepäraselt või umbes nii. Pannakse üle jala.

HENDRIK TOOMPERE:

... minu suhe teatrikriitikasse on kahetine. Esiteks on hea, et keegi üldse midagi avalikult julgeb rääkida. Hea on ka see, et kohe saad aru, millisesse vaimsesse tiiki sa kivi oled visanud.

Enamalt jaolt on teatrikriitika väga reportaažlik, sest ajalehed ilmuvad iga päev ja peab kajastama värsket asja, mis teeb teatrikriitika pinnapealseks. Ehk siis nii, et ajalehed väljendavad tavavaataja seisukohta. Teatrikriitika-professionaal muutub sel hetkel tavavaatajaks ja räägib siis meeldib-ei meeldi tasandil, mis toob endaga kaasa selle, et sellest jutust ei ole mingit peeglit sellele konkreetsele lavastusele ega ole temast ka mingit kasu. On vaid tiražeeritud keskpärasus. /---/

Ajalehekriitika räägib esmaste kehatungide rahuldamisest, kasutab hüüdlauseid ja suunavaid juhiseid, kuidas antud toodet kasutada. Spetsiifilisem analüüs on aga sellest, millest me kõik huvitatud oleme, sellest, mis naudingud järgnevad või sisalduvad primaarsetes. /---/

Ma arvan, et kriitika on kahjuks väga halvasti seisis – tänu sellele, et ta on pandud rahamasinate ette või nende järel jooksmas. Ja analüüsivat kriitikat, millel oleks tähendus, ilmub väga vähe. On kahju, et tõsiseltvõetavat kriitikat, mis ka tegijatele midagi ütleks, peaaegu üldse ei ole.

MATI UNT:

/---/ Kui lehes on ilmunud ilge arvustus... siis mul oli kaua aega väga raske ilmuda hommikul proovi näitlejate ette. Umbes niisugune tunne, et lehes ju kirjutati, et sa oled mingi möga, aga sina nüüd jälle siin (naerab), et see ei hooli ka millestki, tuleb aga jälle.

Nüüd olen väheke külmaverelisemaks muutunud. Muidugi on kurb lugeda, kui sust halvasti räägitakse. Tihti öeldakse, et halb on, kui loil sind kiidab, ja seda peab hästi tõsiselt võtma, kui tark sind laudab. Aga ma pean tunnistama, kui nüüd avameelne olla: kui hästi kirjutatakse, ükskõik kas loil või tark, mulle meeldib see siiski miskipärast rohkem kui sõimata saada. Niikuinii läheb lavastaja töös nii palju energiat ära, et positiivset energiat on ka kuskilt vaja, seda ja näitlejate käest kerjata ei saa. Näitlejad ei tule ütlemata, et "Mati, küll olid sa täna tubli, kui palju sa meile andsid!" Nemat ajavad oma asja, ja sina peaksid kuskilt ka mingit tuge saama.

Niisuguseid asju ei näidata välja, aga mõni näitab. Ma ükspäev lugemin, üks Rootsi teatriteadlane räägib, et oli ühel kriitikakonverentsil koos Bergmaniga, Bergman istus tema taga, ja arutati muuhulgas ka Bergmanit. Ja siis ta vaatas korraks selja taha ja – Bergman nutab, suured pisarad jooksevad. Ta küsis: "Mis on?" Bergman ütles: "Issand, kui palju siin ruumis on inimesi, kes mind vihkavad ja tahavad alandada." Ja läks nuttes välja. See selleks. Mis on ikka õige etteheide, küll ma sellest aru saan. Aga kui keegi ikka üldse ei mõista või on väga pahatahtlik, siis ma võin tegelikult vihaseks ka saada. Mul on paar kriitikut, kes on mõne olulise asja kohta, mis ma olen teinud või väljendada tahtnud, ülihalvasti öelnud, ja ehkki ma solvun üldiselt harva ega pea ka pikka viha, on mul paari isiku suhtes küll tegelikult üks väike vim. Ma ei ole nii külm kala.

KONTSERDIPEEGEL

EFK laulis kuues keeles

Mustpeade Majas esines 20. I Eesti Filharmoonia Kammerkoor (EFK) Paul Hillieri dirigeerimisel sarja "Baltic Voices" esimese kontserdiga, kavas Läänemere regiooni soome, rootsi, läti ning Kreegi, Pärdi ja Tormise teosed.

Paul Hillier, legendaarse Hilliard-ansambli kunagine asutaja, on juba üle poole aasta olnud EFK kunstiline juht ja peadirigent. Nüüdne kontsert andis hea võimaluse oma kõrvaga kuulda, kas peadirigendi vahetumine on koorile ka mõne uue kvaliteedi lisanud, ning teisalt ka aimu Hillieri enda suundumustest. Kavaraamatust võis lugeda dirigendi kommentaari, et "Baltic Voices'i" esimene kontsert märgib kolmeaastase projekti algust, mille eesmärgiks on tutvustada Läänemere-äärsete maade koorimuusika rikkusi, erilise tähelepanuga mõistagi eesti kooriloomingule. Et tegemist on suurprojektiga, sellest räägib Hillieri kavatsus salvestada samanimeline CD-sari, mille kolm plaati annab välja Harmonia Mundi. Kuuldud muusikaõhtu põhjal võib arvata, et niisugune sari tuleb mõne helilooja osas ehk ootamatugi, kuid kindlapeale põnevate ning sügavate teostega.

Nagu pühapäevane kontsertki, kus nelja maa heliloojate koorilooming kõlas (eri maade tekstiautorite tõttu) ühtekokku kuues – ladina, inglise, saksa, hispaania, läti ja eesti keeles. Kusjuures eestlane Tormis kasutas lätikeelset, lätlane Vask ladinakeelset, soomlane Rautavaara hispaaniakeelset ning rootslane Sandström saksakeelset teksti. Tõeline keelte Paabel, kuid sõnad sõnadeks. Multilinguaalsuse tagant paistab siin hoopis multikultuuraalsus: nii mitmeplaaniline kava, kus teosed on pärit eri maadest ja erinevatest aegadest ja stiilidest (Kreegilt 1923 Vaskini 1996), seab dirigendile kahtlemata "muusikalise polügloti" vastutusriikka ülesande.

Juba Sven-David Sandström (1942) avanes oma kahe teosega erinevates stiilides. Kontsert algas Sandströmi töötlusega Henry Purcell'i motetist "Hear my prayer, O Lord". Esiotsa oli võimatu vahet teha, kus lõpeb Purcell ja algab Sandström, aga esimestest madalatest-põnevatest kooripedaalidest oli selge, kes on kes. Tonaalsed laiendused ja sujuvalt ilmunud alteratsioonid ei mõjunud sugugi ootamatult, vaid nagu kasvasid Purcell'i motetist välja. Põnev idee ning perfektne esitus! Aga teine Sandströmi teos, "Es ist genug" (1986), on oma multifooniilise häälejuhtimise ja komplitseeritud harmooniaga igale koorile üliiraske katsumus. EFK laulis keerulised helikobarad ja kõlavalgumised ühest harmooniakompleksist järgmisse siiski puhtalt ära. Isegi sopranid oma ülirkõrged partiid (tippnoot h^2 !).

Einojuhani Rautavaara (1928) "Credo" (1972) esituse artikulatsioon markeeris väga selgelt teose süllaabilist rütmi (artikulatsioon oli muuseas teisteski teostes hea, millega ei taha öelda, et see varemalt oluiks halb). Sellele vastanduvalt joonistusid hiljem välja sopranite kõrged meloodiakaared, märgatavad kontrastid puudutasid siin ka dünaamikat. Rautavaara järgmises teoses "Suite de Lorca" (1973, Federico García Lorca sõnad) panid kohe kuulama esimese osa ostinaatsed rütmid ja ekspressionistliku värvinguga harmooniad, mis kokku kujundasid üsna äreva atmosfääri. Esituslikult oli kõige veenvam osa "Kuu tõuseb" – muusikas tõusis kuu küll pisut morbiidse helimaastiku kohale, nii et jäi mulje koguni mingist poeetilisest tühermaast. Sugestiivne pilt sellegipoolest või just tänu sellele?

Veljo Tormise kooritsükli "Läti burdoonlaulud" (1982) aluseks on läti rahvaluule ja -viisid, mille ülesehitus ja ettekandeviis erineb eesti runolaulust mõistagi tuntavalt. Nimelt on esitus osuliselt mitte kaks, vaid kolm asjaosalist – peale eeslaulja(te) ja koori veel burdoonlauljad (läti keeles *vilcjas* ehk jorutajad). Laulus "Linapõld" avaldus partiide kolmeksjaotumine kõige selgemalt. Keskne "Pulma võistulaulmine" oli kõige atraktiivsem, samas ka kõige komplitseerituma vormiga lugu. Siin vaheldus mitmeid eeslauljaid, nii nais- kui meeshääli nagu võistulaulmisel ikka kombeks – rahvast koguneb pulma ju palju. Siin on suur osatähtsus ka asiival pilatekstil; kes läti keelest ikka aru saab, aga pärast võis kavaraamatust lugeda ("uijah hunt, uijah looma, kus on minu meheema" ja muud ämmateemalised armastusväärused).

Cyrrillus Kreegi (1889 – 1962) neljast "Taaveti laulust" (1923, kokku on neid üheksa) oli esituslikult parim kahtlemata "Önnis on inimene" – reljefne dünaamika tõi selgelt välja koorirühmade tekstuuri. Ka tenorite kulminatsioon kõlas kandvalt ning jõuliseltki. "Psalm 121" oli neist kõige polüfoonilisema faktuuriga, samas harmooniapildis nelikõladega rikastatud. Koor tõi häälteliikumise polüfoonia ka väljendusrikkalt esile.

Lõpetuseks veel Pärdi ja Vaski teostest. Vask on lätlastele sama tähendusega kui Pärt meile. Arvo Pärdi "Triodioni" (1998) tekst on pärit vene õigeusu palveraamatust (kõlas küll inglise keeles). Vaiksest hardumusest areneb siin lõpuks ka võimas *fortissimos* kulminatsioon, helikeelelt ja muusikaliselt väljenduslaadilt on "Triodion" võrreldav ehk "Patukahetsuse

kaanoniga". Umbes kümneminutilise teose esitus oli keskendunult läbi tunnetatud – see väljendus silmapaistvalt ühtses fraseerimises ja agoogikas. Muuseas, lõpu poole kõlas siin nagu tsitaat "Fratres'est" – vaevama jäi küsimus, oli see nüüd tegelikkus või meelepete?

Peteris Vaski (1946) "Dona nobis pacem'i" ettekandel osales ka Tallinna Kammerorkester. See on minoorsete kooskõlade sisemiselt pingestatud muusika, kus koori meloodialiinide põimumine meenutab kohati vaba organumit. Keelpilliorkestri partii lähtub samuti aeglaselt muutuvast lineaarsusest. Väga sisendusjõuline teos fataalse rütmi ja draamaatilisse kulminatsiooni viiva arendusega. Iseenesest ju lihtne helikeel, aga kui mitmetasandiline muusikaline dramaturgia – seda tänu erinevate tonaalsuste konstellaatsioonidele ning koori ja orkestri kõlalisele komplementaarsusele.

Nüüd jääb üle varuda kannatust ja oodata, millal tuleb järgmine "Balti hääle" kontsert.

IGOR GARŠNEK

Hubane akadeemia
Kadrioru lossis

Kontserdisarja "Akadeemiline kammermuusika Kadrioru lossis 2002" koondkavale on kirjutatud: Kadrioru loss on kauneim paik kammermuusika nautimiseks. See on absoluutne tõde, millele tuleb lisada, et ka parim paik. Kui sarja korraldajateks on Eesti Interpreetide Liit ja Eesti Kunstimuuseum, on loomulikult esitajateks eesti interpreetid. Jaanuarikuu teine kontsert toimus 27. kuupäeval ja esinejateks akadeemikud (EMA õppejõud) Tõnu ja Matti Reimann.

Mõnus taaskohtumine kogenud artistidega. Kava oli ebariilik, aga see-eest vennalikult jagatud soolodeks ja duodeks. Introduktsiooniks Fritz Kreisleri Menuett ja kohe kava suurim ja romantilisim vorm, Robert Schumanni a-moll Sonaat klaverile ja viiulile op. 105. Nii Eusebius kui Florestan mahtusid baroksesse saali kenasti tasakaalus ja samas schumannliku intensiivsusega. Viimase osa *Lebhaft* MM=94 tekitas küsimuse, kas tempost sõltuv karakter on äkki liigmoitoorselt tokaatalik või võiks olla lendavam-elavam. Tundes hästi Reimannide entsüklopeedilist süvenemist teksti, ei kipu õiendama, kuigi kõrvus on pigem metronoomist kiirem kui aeglasem tempo.

Igal kontserdil on oma esituslik kulminatsioon või eriline õnnestumine, mis sõltub eelkõige meisterlikkusest, aga veel tuhandetest komponentidest koosnevast taustast, seejuures mitte väheolulisena ka kuulaja subjektiivsest vastuvõtlikkusest. Sel kontserdil oli minu sündmuseks Joseph Haydni klaverisonaat D-duur, Hob XVI:33. Matti Reimannile peab küll Haydni maailm väga meelt mööda olema, kui seda nii nauditavalt serverida osatakse. Ma ei hakkagi toonitama, et sellaks on olemas kõrgtasemel vahendid nagu czernilik näpunobedus ja lukilik kõlakultuur, aga see, mis eelkõige haarab, on reimannilikult meisterlik jutustamisoskus.

Kava suundus nüüd pärisbarokki sooloviili "Passacaglia"ga von Biberi sulest ja Johann Sebastian Bachi Prelüüdi ja Fuugaga C-duur WTK I. Tänapäeva autentsusnõude ajastul on päris hea vahelduseks meelde tuletada, kuidas see muusika kõlab aegade arengust "rikutud" instrumentidel ja interpreetidelt. Sümpaatne kava lõppes Giuseppe Tartini Sonaadiga g-moll op. 1 nr. 10 "Didona abbandonata". Tartinil oli kombeks oma teostele panna pealkirju, motosid luuleridade näol või mõelda välja legende ("Kuraditriller"). Küllap selgi oli teatav müügiefekt, muusikast ennast ei oskaks küll seostada Metastasio traagilise looga "Hüljatud Dido". Tõsi, see süžee oli populaarne ooperiaine ja ooper üks populaarne asi Itaalias. Mõned arvavad küll sonaadi teises *Prestos* kuulvat traagilistki, aga see on üsna suvaline. Tõnu Reimann esitas Sonaadi kolmeosalisena, ilma *Largota*. Tolleaegne standard oli tõepoolest aeglane – kiire – aeglane – kiire, aga see teine aeglane sattus sinna alles 1862. aasta redaktsioonis, kuhu väljaandja paigutas Tartini e-moll sonaadi *Largo* omapoolse variandi. Niisiis korrektne autentsus Tõnu Reimannilt ja üleolevalt virtuosne esitus, mis nõudis lüüslapaladeks juubilar Ester Mägi "Valsi" ja veel Sibeliusegi samanimelise. Eesti Interpreetide Liidu taastatud soliidsete Kadrioru lossi kammerkontsertide traditsioon on täistabamus ja kõik, kes arvamuse, et kammermuusika eesti interpreetide esituses ei ole *in*, proovigu saali ennast mahutada (parem oma tooliga) noore ja asjatundliku publiku sekka.

P. S. Kava sellise variandi kasuks on kindlasti mitu argumenti, ka mulle meeldis rohkem kui trükitu, aga jäägem akadeemikuteks.

TOOMAS VELMET

Amputeerime jalad,
et osta saapad?

Kui argumente napib, väidetakse tavaliselt, et pole endine aeg – ei pea enam Härmat, Tormist ega kedagi eilsest tundra, ajaarvamine hakkab minust peale! Teiseks veel, et teate, kuidas mujal maailmas on, seal pole nii nagu meil! Üks tark prantslane aga ütles siiski, et leidub asju, mis mõjuvad nagu ostetaks mahalõigatud jalgade hinnaga saapad...

11. jaanuari Sirbis esitleb Toomas Siitan EMNi nimel meie professionaalsete kollektiivide rahastamise üle arutledes "garneeringuna" Eesti Rahvusmeeskooi kui põhitakistust riiklikult doteeritava oratooriumikoori loomise teel, ennustades RAMile "soojussurma saabumist" (?). Sealjuures väljendab ta EMNi aseesimehena ilmselt juhtgrupi aktiivsema osa seisukohta ning selle valgusel on eriti kummastav, et kaudu asetatakse löögi alla ka teised "teise riigikorra ajal" palgale saanud kollektiivid – siis isegi EFK, Hortus Musicus jt.?

See ei ole ega saagi olla üldine positsioon. Kahtlemata pälvidavad avalikkuse toetuse EMNi juhatuse mure kontserdikorralduse ja muusikute riikliku rahastamise asjus, samuti otsingud lahendustele, ent otsustus luua oratooriumikoor RAMi hingusele saatmise arvel oleks räige. Asun kindlalt siinsamas 25. jaanuaril Ülo Krigulilt tõdetu poolele, ja ennekõike selles, et rahvusmeeskoor peab jääma. Seda sugugi mitte meeste ajaloolise rolli mälestuseks, vaid nende praeguseks saavutatud hea vormi ja repertuaari pärast, mida ei suudaks vähegi pikemas ajalõigus kanda ükski taidluskoor ei meil ega mujal maailmas. Mõistagi tuleb keskenduda nimelt oma kooriliigi kõlaväärtustele (milleks neilt gregooriuse laul?), loomulikult esineb tasemekõikumisi – seda meie tingimustes kahjuks mis tahes muusikutele (ka EFK-l).

Sirvisin viimaste aastate nii Eestis kui mujal ilmunud arvustusi, samuti koorirepertuaari. Et kirjutised oma pinna pealises kiitusis mõjuvad, pehmelt öeldes, ebaveenvana, kuulakem parem, mida lausus näiteks Kuno Areng "Klassikaraadios" pärast tunamullust 6. detsembri kava "Tuuleveskid. Kerkokell": "... tahaksin alla kriipsutada seda, et RAM on oma viimase aja tegemistes näidanud toredat edasiminekut märki, mis kõigepealt väljendub koori noorenemises /---/. RAM on minu arust täna polüfunktsionaalne kollektiiv, kes kõrvuti meeskoorilaulude propageerimisega osaleb ka suurvormide ettekannetes. No mis teha, kahju, et meil ei ole enam oratooriumikoori. RAMi ees on käinud mitmed silmapaistvad dirigendid, nii *a cappella* kavade esitamisel kui ka koostöös orkestritega. Eriti Eri Klas ja Neeme Järvi on palju kaasa aidanud, et meie meeskooi laulu viia väljapoole Eestit, /---/ ma lihtsalt nautisin seda musitseerimist, /---/ eriti Tormise "Viimase laeva" ettekannet, oli tõesti niisugune tippulemus, mis pani mõtlema. Kooril on väga ilus *p* ja *pp* ja ka *mf*, samuti on homogeenised häälerühmad kenasti ansambelis." Jne. Kuid on ka toekat kriitikat (lahtisevõitu *ffs* tämbrilised probleemid). Omalt poolt sõandan nüüd küll, pärast Pärnus mullu novembris kuulnud Jaanus Torrimi missat, väita, et koori *ff* on särav ja forsseerimatult jõuline, dünaamika nõtk.

Üldse esitati läinud aastal 182 lugu, neist mitmeosalisi (suur)vorme ja tsükleid 35. Viimasel kolmel aastal anti 85 – 95 kontserti, geograafiliselt kaeti kogu Eesti, Tallinnast ja selle lähikonnast rääkimata. Käidud on Soomest Prantsusmaa ja Iisraelini, Moskvast Põhja-Ameerikani. Muusikaga, mis nendeta poleks kõlanud.

Kaeme lõpetuseks – teada tagamõttega – osaliseltki, millised on plaanid hooajaks 2002/2003. A – juba käivitatud projektidest: "Mart Saar – 120", 12 teost rahvusvahelisel koorijuhtide konkursil Tallinnas, Veljo Tormise autorikontsert Peterburis, kolmenädalane turnee Neeme ja Paavo Järvi orkestritega USAs (Wagner, Stravinski, Cherubini, Sibelius, R. Strauss) jm. B – korduskavu: mardi- ja kadrilaulud, Komitas ja Jekmaljan, prantsuse muusika, vaimulikud hümnid ja piibli laulud jm. C – uusi kavu: Petrassi "Coro di morti" koor Brass Academyga, Lassuse "Prophetas Sybilicum" koos hortuslastega, *a cappella* kontsert Schubertist ja XX sajandi autoritest, gruusia muusika (ka Taktakišvili "Gruusia ilma-likud hümnid"), lavastuslik "Emakeelepäev", läti ja lääne klassika kava, Ernesakusa-egne kava, suvetuur mööda Eestit, meie tänapäeva heliloojate lauludega kava jm. D – vokaal-sümfoonilisi teoseid: Wagneri "Apostlite püha õhtusöömaeg" (koos ERSOga Eri Klasi juhatusel), Nikolai Aleksejevi initsiatiivil Schönbergi "Gurre laulud", Arvo Volmeri initsiatiivil Regeri "Hymne an den Gesang", Lauri Sirbi huvil kontsertversioon Britteni ooperist "Billy Budd" ja Sibeliuse "Sandels", Vähi "Planet Cantata" koos Arsisega jm. Peale selle neli plaadistust (Tubin, Tormis, Cherubini), milliseid võinuks olla ju rohkemgi (ehk just EMNi toel).

Kas jätkasime end ja rajataguseid sellest ilma?

IVALO RANDALU

Tiidermanni katkenud lend

Tallinnas Ajaloomuuseumis on hoiul kaks vana fotoalbumit ühise nimetusega "Estonica". Neis on fotosid XIX-XX sajandi vahetuse eestlasest, tema riietusest, igapäevaelust, töödest ning reproduktsioone teemal "Eestlase elu-olu". Kasutajad nimetavad neid lihtsalt Tiidermanni albumiteks.

Pärnu-Jaagupi koguduse meedikaraamatu järgi sündis Heinrich (ka Hindrik ja Hinrik) Tiidermann 30. mail 1863. aastal Suigu vallas, Tabria külas, Tõntsu talus talupidaja Jüri ja Kaie (neiuna Vridolin) Tiidermanni kuuelapselise pere eelviimase lapsena. Lapsepõlv ja noorukiiga möödusid tavapäraselt, päevi täitsid laste mängud, vallakool ja talutööd. Noormehe huvid olid siiski valdavalt humanitaarsed ja tema õnneks oli peres ka vanem vend, kellele jäi talukoht, ning nii saigi ta tegeleda sellega, mis tegelikult huvitas. Pärast vallakooli jätkas ta esialgu iseõppijana, kuni 1883. aastal õnnestus pääseda Läänemaal Kuuda õpetajate seminari, mille õppekava oli üsna esinduslik. Kahe aastaga sai studium lõpetatud ning läbi tiheda konkurentsi asus Tiidermann Anija vallakooli õpetajaabi kohale, millisel ta töötas 1888. aasta alguseni.

Piiridele püüdes

Kes varem, kes hiljem, kuid ühel ajahetkel üritab iga inimene oma elu kõrgemalt mõtestada. Keda sunnib selleks argiümbruse piiride ahistus, keda vastupidi nende piiride ähmasumine või hoopis puudumine. Oma kahekümne viiendaks eluaastaks oli Heinrich Tiidermann eluotsused teinud, mõjutusi oli vastuvõtlikul noormehel kindlasti palju, ent olulisemateks jäid siiski "Kalevipoja" ilmumine ja esmatutvus fotograafiaga. Tee unistuseni – saada elukutseliseks päevapiltnikuks, paistis esialgu väga pikk.

27. veebruaril 1888 valiti Tiidermann üheaegselt Harju-Jaani kihelkonna Peningi valla kirjutajaks ja kooliõpetajaks. See oli suur tunnustus tema senisele tööle, ka tööle iseendaga. Vaadanud kord fotograafia kui võlulaeka kaane vahelt tundmatusse, haaras see teda järgitult.

Kapsaks uuritud saksakeelsed fotoõpikud jäid 1896. aastal lauanurgale, Tiidermann loobus õpetajakutsest ja siirdus samal aastal Tallinna vendade Kristinite ateljeesse õpipoisiks. Selleks ajaks oli ta juba osalenud 1892. aasta esimesel fotoamatööride näitusel Tallinna Börsihoones, kus ta küll ahindu ei saanud, ent tema tööteemalised fotod äratasid siiski tähelepanu. See aga võrdus Tiidermanni jaoks peapreemiaga ja ta astus ka 1895. aastal loodud Eestimaa Fotoamatööride Ühingu liikmeks.

Saabusidki aastad 1897 ja 1898, Heinrich Tiidermanni läbilöögi ja triumfi aastad korraga. Õpipoisiaja edukalt lõpetanud, omandas ta veebruaris 1897 koos Mihkel Schifferiga Tallinnas Karjavärava juures Kõrvi majas trükikoja. Selles trükiti muide ka ajakirja Uus Aeg ja Valguse kalender. Samal aastal osales ta ka teisel, nüüd juba rahvusvahelisel foto näitusel. See peeti 1. – 16. märtsini 1897 Kanuti Gildi majas Pikal tänaval Tallinnas. Osalejaid oli nii Eestist, Venemaalt, Lätist kui ka Saksamaalt. Välja oli pandud üle 1100 foto, diapositiivi ja stereoskoopilise pildi, kokku 53 autorilt.

Hoolikalt seatud etnograafia

Selleks näituseks valmistus Tiidermann erilise hoolega, valis talupoegade hulgast pildistatavaid, lavastas nendega stseene nende igapäeva elust ja jäädvustas need klaasplaatidele. Valminud fotodest koostas ta 200 pildist koosneva albumi "Estonica". Otsustades Postimehes avaldatud retsensiooni järgi, äratas just see album oma realistlike miljööjäädvustustega eestlase töödest, tööriistadest, elumajadest, rahvariistest ja muudest teemadest näitusel ülisuurt huvi. Ja see tähelepanu

Fotograaf Heinrich Tiidermann
30. V 1863 – 14. IX 1904.

sai ka vääriliselt tasutud, üks näituse pronksaurahadest määrati just Tiidermanni albumile. Ehkki Tiidermann oli eestlaste seas üks esimesi, kes sai fotonäitustel auhinnatud, polnud ta kindlasti esimene etnograafilise foto viljeleja. Eesti fotoajaloos võib kogu seda algusperioodi 1840 – 1920 nimetada ajaks, kus valitses vaid realistlik suunitus, kus tegutsesid lisaks veel sellised tuntud eestlastest piltnikud nagu R. Sachker, J. Pääsuke, Fr. Kohtitsky jt. Kõik nad olid ju tegelikult pühendunud eestlaste elu-olu jäädvustamisele, seega sotsiaalsele fotole selle parimas mõttes. Tiidermann eristub vaid vahest suurema auahnuse, kindlasti ka ettevõtlikkuse ja meeletu tahtega oma plaane kohe ellu viia. Ehk oli see seotud ka mingi tabamatu eelaimdusega oma elusaatuse kohta. Sellele küsimusele ei oska enam keegi vastata, kuid fakt on see, et ta saavutas ülilühikese aja jooksul palju ning ambitsioone jätkus tal veel küllaga.

23. juulil 1898 sai Tiidermann lõpuks loa avada fotoateljee, esialgu paar versta Raasiku jaamast eemal Hallingu talus. See otsus tundub ootamatu tema puhul just seetõttu, et millegipärast ei riskinud ta kohe Tallinna minna. Ent õige pea taastus endine ene-

sekindlus ja Tiidermann kolis pealinna. Esialgu töötas ta Pärnu maanteel Treibluti majas, peagi oli ta aga omandanud fotoateljee Viru tänaval Verschbitski majas, kus varem oli asunud Kristinite ateljee ja kus ta ka ise oli õpipoisina töötanud. Lisaks Viru tänaval ateljeele seadis Tiidermann teise ateljee ja fotoateljete poe sisse Suur-Karja tn. 1 Heili majas.

Õpingud meil ja mujal

Tiidermannil oli lai haare, paraku nappis tal oskuslikku tööjõudu. Nii alustaski ta kohe kursuste korraldamist, esialgu loomulikult oma tarbeks, siis aga juba lihtsalt soovijale ja juba tasu eest. Unarusse ei jätnud ta ka iseennast, käis õppimas nii Soomes kui Saksamaal, kusjuures Saksamaal samas W. Cronenbergi õppeasutuses, kus varem Andres Saalgi. Naasnuna reklaamis Tiidermann end juba päevapiltnik-chemigrafina, kes õpetab pilte tegema nii paberile, portselanile, puule, kivile, nahale, riidele ja klaasile, lisaks õpetab litograafiat ning tsink-, vask-, messing-, ja terasklišeede valmistamist. Tuli vaid osta tema kauplusest fotoaparaat, tasuda osavõtumaks ja prii pimik ning professionaalne õpetus olid soovija käsutuses.

Kõigele krooniks koostas ja andis Tiidermann 1898. aastal välja oma fotoõpiku "Täieline päevapildi õpetus", mille esimesest väljaandest pole kahjuks ühtegi eksemplari säilinud. Ettekujutuse sellest saame aga 1903. aastal välja antud teise, täiendatud väljaande järgi. Selles on 84 lehekülge aparatuurist, laboratooriumist, portreeterimisest, positiivprotsessist, negatiivprotsessist koos retušeerimisega, paberi valikust ja suurendamisest, lisaks ilmutite ja kinnitite retseptid. Sellest kõigest sai vähemalt kümneks aastaks tähtsaim eestikeelne fotograafiaõpik.

Fotograafia levitaja

XIX-XX sajandi vahetusel oli Tiidermann uhkes üksinduses ettevõtlikkuse ja populaarsuse tipus. Ta ei toonud fotograafiasse tegelikult ju mingit olulist pööret, kuid arvestades asjaolu, et tolle aja rahvuslik fotokultuur oli veel noor ja hõre, on Tiidermanni roll eesti fotoajaloos üsna oluline. Ta hoolitses selle eest, et paljudes eesti kodudes leiduks kusagil kum-

muti sahtlis üks fotoaparaat ja et sellega ka ümber käia osataks. Just fotograafia populariseerimine ongi Tiidermanni olulisim teene. Ja et ta edukas oli, seda näitab kas või fakt, et ta oli sunnitud 1902. aastal oma fototarvete kaupluse kolima Suur-Karja tn. kitsastest ruumidest Harju tn. 40 parun Maydelli avaramasse majja.

Eelnevale lisandub tema fanaatiline töö etnograafilise fotoga, korduvalt avaldas ta ajakirjanduses üleskutseid, kus kutsus inimesi pildistama, tasuta kolm fotot. Ja soovijaid, uudishimulikke jätkus. Need fotod koondas ta albumitesse ja annetas Provintsiilmuuseumile Tallinnas, Õpetatud Eesti Seltsile Tartus ja kolmanda saatis isatalu pidavale vanemale vennale Jakobile. Tiidermanni fotosid on ka postkaartidena ilmunud von der Ley kirjastuselt sarjas "Estonische Typen".

Enamik Tiidermanni fotodest on tegelikult stampfotod, kus liikumatult ühe töövõtte sisse võtnud modellid üritavad loomulikuna näida. Tardunud poos, higised pihud seisatunud hetkeks igapäevases tegevuses, silmad imestusest säravas, vahel uskumatultki tulevikku kaemas. Ent need oleme ju meie, saja aasta tagused eesti inimesed, omas kindlas ajas ja ruumis, selle ajastu kättesaadavaima tehnikaimes ees ning püüame selle kõigega harjuda.

Kahju on vaid sellest, et ükski tolle aja fotograaf ei tulnud selle peale, et lasta mõnel ametivennal jäädvustada seda tavalist pildistamise protsessi. Siis näeksime vahest kindlasti, kuivõrd järjekindel on ajalugu – olid ju ka esimesed arvutid ja mobiilid sama ebamugavalt kogukad kui esimesed fotoaparaadidki. Siit ka see sunnitud tardumus vanadel fotodel.

Kogu see stamplikkus on tegelikult tänase päeva hinnang. Omas ajas oli Heinrich Tiidermann tuntuse tipul. Tal läks väga hästi, plaane oli küllaldaselt, lahedamaks eluks üüris ta endale 25 aastaks Nõmmele Mustamäe alla väikese maja idüllilise aiaga, millest ojagi läbi voolas. Aeda lasi ta ehitada uue keldri ja ühel hommikul otsustas ta valatud lae ajutised tugipostid eemaldada, lagi aga langes sisse ja mattis fotograafi. Oli 14. september 1904, Heinrich Tiidermann oli vaid neljakümne ühe aastane.

ÜLLE LILLAK

Saunikud söömalaual ääres.

AJALOOMUUSEUMI KOOPIA

Eesti Filmi Sihtasutuse 2001. aasta sihttoetused filmiprojektidele

Filmiprojekti nimi	Toetuse saaja	Produtsent/ Projektijuht	Režissöör/ Teostaja	Toetus- summa
MÄNGUFILMID				
TÄISPIKKADE MÄNGUFILMIDE TOOTMISTOETUSED				
1. Agent Sinikael	Exitfilm	Peeter Urbla	Marko Raat	2 119 041
	Suhkur Film	Veiko Õunpuu		1 380 959
2. Somnambuul	F-Seitse	Kaie-Ene Rääk	Sulev Keedus	2 000 000
3. Nimed marmortahvilil	Taska Prod.	Kristian Taska	Elmo Nüganen	3 700 000
LÜHMÄNGUFILMIDE TOOTMISTOETUSED				
1. Aednik	Exitfilm	Peeter Urbla	Liina Trishkina	75 000
			A. Joaquin Sendino	
2. Ferdinand	Allfilm	Artur Talvik	Andri Luup	330 000
TÄISPIKKADE MÄNGUFILMIDE ARENDUSTOETUSED				
Rüütli aeg	Kovision	Endel Koplimets	Valentin Kuik	100 000
TÄISPIKKADE MÄNGUFILMIDE STSENAARIUMITOETUSED				
1. SA. Sukelduja Aivar	Allfilm	Piret Tibbo	Aare Toikka	49 900
		Artur Talvik	Aarne Mägi	
kokku: 9 754 900				
ANIMAFILMID				
ANIMAFILMIDE TOOTMISTOETUSED				
1. Lepatriinude jõulud (Tim ja Mia)	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Janno Põldma	1 650 000
			Heiki Ernits	
2. Weitzenbergi tänav	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Kaspar Jancis	819 000
3. Guf. Sündimata hingede katedraal	Nukufilm	Arvo Nuut	Jelena Girlin	101 125
4. Rebasenaine	Nukufilm	Arvo Nuut	Priit Tender	689 612
5. Kontsert porgandi-pirukale (Detektiiv Lotte)	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Janno Põldma	850 000
			Heiki Ernits	
ANIMAFILMIDE ARENDUSTOETUSED				
1. Kolumatsi lood	Multi Film	Mikk Rand	Margit Lillak	150 000
2. Ahviaasta	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Ülo Pikkov	80 000
3. Mirjam	Nukufilm	Arvo Nuut	Mait Laas	200 000
4. Jõehobu jõks	Nukufilm	Arvo Nuut	Andres Tenusaar	193 792
5. Nööri ödüsseia	Parunid & Vonid	Manfred Vainokivi	Mati Kütt	150 000
ANIMAFILMIDE JÄRELTOOTMISTOETUSED				
1. Kutsu-Juku seiklusi (1931)	AS Tallinnfilm	Hillar Parkja	Voldemar Päts	116 000
	ERA Filmiarhiiv			
kokku: 4 999 529				
DOKUMENTAALFILMID				
DOKUMENTAALFILMIDE TOOTMISTOETUSED				
1. Tema majesteedi sõjalaev	F- Seitse	Reet Sokmann	Indrek Kangur	150 000
2. Helmut (Film)	Exitfilm	Peeter Urbla	Anri Rulkov	50 000
3. Valge tee	Filmistuudio	Hannes Lintrop	Mart Taevere	300 000
4. Jätikusõja viimased sõdurid	Eesti	Mati Sepping	Enn Säde	250 000
	Tösielufilm	Tõnu Karro		
5. Kuningas üheks päevaks (Kuningriik üheks...)	Exitfilm	Peeter Urbla	Peeter Urbla	230 000
6. Sub specie aeternitatis	Estonia Film	Igor Ruus	Igor Ruus	100 000
			Heli Speek	
7. Siberi õpetaja	Allfilm	Artur Talvik	Heini Drui	111 000
8. Müütide mäss (Kalevite kange poega)	Ad Oculos Film	Peeter Brambat	Peeter Brambat	101 621
9. Arnold (Hüljatu)	Eesti Tösielufilm	Tõnu Karro	Urmas E. Liiv	110 000
10. Pesupäev. Linnuaabits	Gaviafilm	Rein Maran	Rein Maran	180 000
DOKUMENTAALFILMIDE ARENDUSTOETUSED				
1. Null	Rühm Pluss Null	Meelis Piller	Meelis Piller	54 329
2. Ema (Leida Laius)	Kairiin	Jüri Sillart	Jüri Sillart	95 538
3. Päikese kodu	Vesilind	Riho Västriku	Dainis Klava	95 000
4. Sajandi riigisaladus	Polarfilm	Ants Vist	lääbirääkimisel	70 000
5. Sundvõõras	Gaviafilm	Rein Maran	Rein Maran	50 000
6. Triki-Eesti	Acuba Film	Arko Okk	Otto Alder	100 000
DOKUMENTAALFILMIDE JÄRELTOOTMISTOETUSED				
1. Halliste kirikuõpetaja	Raamat Film	Rein Raamat	Rein Raamat	30 000
2. Peeter	Kairiin	Jüri Sillart	Jüri Sillart	58 700
3. Üksinda kiigel (Lungu-500)	Andres Sööt	Andres Sööt	Andres Sööt	70 000
4. Sinu nimi, Cecilia, Orient & Occident	F-Seitse	Reet Sokmann	Dorian Supin	50 000
5. Anu Raud – elumustrid	Weiko Saawa Film	Mark Soosaar	Mark Soosaar	70 000
6. Eesti valik 2001	Raamat-Film	Rein Raamat	Rein Raamat	80 000
kokku: 2 406 188				
MUUD TOETUSED				
KINOFILMIDE LEVITOETUSED				
1. Lepatriinude jõulud	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Põldma, Ernits	300 000
2. Karu süda	Faama Film	Mati Sepping	Arvo Iho	31 873
3. Head käed	Allfilm	Artur Talvik	Peeter Simm	37 240
RAHVUSVAHELISED FILMIFESTIVALID				
XV Pärnu dokumentaal- ja visuaalse antropoloogia filmide festival	MTÜ RVA Ühing	Mark Soosaar		100 000
2. V PÖFF	MTÜ PÖFF	Tõnis Haavel		300 000
PROGRAMM "EESTI ANIMATSIOON 70"				
1. Kinobuss tuleb	Multi Film			60 000
2. Animakalender	Eesti Animalit			45 000
3. Logo, särgid	Eesti Animalit			22 600
4. Anima tsoon	Mariina Mäik			30 000
5. "Kapsapea" Helsingis	Riho Unt			1500
"Eesti Anima 70" koolikino	Toomas Kukke			1900
7. Eesti film eesti lastele	Eesti Joonisfilm			20 000
Muu (kirjastus, näitused, täienduskoolitus, jm.)				
				157 881
kokku: 1 107 994				
Kõik kokku: 18 268 611				

Kinobuss valib linastuspaiku

Eelmisel aastal sai Eesti animatsioon Kutsu-Juku eestvedamisel 70 aastat vanaks. Grupp partisan võttis nõuks seda tähistada, logistades Kinobussiga läbi kõik maakonnad, kus näitas rahvale eesti multi- ja pärisfilmi. Keskmise peatuskoha näitena võiks pakkuda Valjalat või Kadriinat – selline maakonnakeskusest väiksem koht, kus soovitatavalt ka kunagi varem rändkino on käinud ja kuhu vahest 300 – 500 inimest võiks kokku tulla. Tänavu saab aga täis 90 aastat Johannes Pääsukese filmi "Utotškini lendamine" valmistamisest ja seega on olemas igati hea põhjus, miks veel kord Kinobussi teekond ette võtta, loomulikult proovides midagi paremini teha kui eelmisel aastal. Alustada võiks näiteks sellest, et püüaks tömmata Kinobussiga kaasa rohkem filmitegijaid ja liiguks sellega täpselt sinna, kuhu kohalikud aktivistid Kinobussi kõige enam ootavad.

Ainult et erinevalt varasemate aegade kombest ei tähenda see "kaasatõmbamine" kenas ümbrikus kutset osaleda meie üritusel, vaid võimalust minna netis aadressile www.kinobuss.ee ja oma kommentaarid-mõtted-soovitused kirja panna. Praegu on kõige olulisem panna paika Kinobussi peatuspaigad ajavahemikus 2. – 16. augustini (kindel on lõpp-punk Palamuse, kus 17. ja 18. augustil peetakse Theodor Lutsu filmipäevad), millele järgneb Kinobussi repertuaari kokkupanek ja veel üht-teist.

Nimelt käis eelmisel aastal Kinobussi juurde ka töötuba, kus lapsed ja mitte-enam-niiväga-lapsed said proovida animatsiooni ja amatöörvideo tegemist. Meie seekordne kinonidee on tuua laiema üldsuse ette eesti amatöörfilm, pakkudes tegijatele võimaluse oma töid näidata ja samas ka nendega koos rahvale *workshopi* teha. Tundub, et praegu on olemas "vana kooli" amatöörid, kes teavad Palamuse filmipäevadest ja veel "uus gäng", kes on alustanud digivideo ja arvutimontaažiga ning kelle elu kulgeb internetis. Tahaks

need kaks kommuuni kokku viia ja seda juba Kinobussi ajaks. Netikohtumispaigaks pakuks välja aadressi digivideo.kolhoos.ee kuhu "uus gäng" paistab juba kogunevat.

Praegu on kõige olulisem panna paika peatuspaigad. Reeglid on sellised: Kinobuss liigub läbi Eesti, jätab kaardile filmisõpradele tuntud Zorro-märgi (tunnistame ausalt: veidi väriseva käega tehtud Zorro-märgi) ja läbib kõik maakonnad. Kinobussi peatuspaik on väiksem asula, mitte maakonnakeskus (nt. eelmisel aastal: Kose, Lihula, Sangaste jne.) Ainus eelmisest aastast korduv peatuspaik on Palamuse. Eelistatud seisus on kohad, mis ise kah Kinobussi vastu huvi tunnevad; me ei kommenteeri väidet, nagu oleks eelmise aasta peatuspaikade poolt antavatel vihjetel mingi eriline kaal. Oma ideedega võib loomulikult tulla välja Kinobussi 2002. aasta tuuri plaanimise veebilehel www.kinobuss.ee/kinobuss 2002, aga ka lihtsalt saates e-posti aadressile: info@kinobuss.ee

Plaanitav trajektoor 2. – 16. augustini 2002 on veel lahtine. Küsimärgiga kohad on meile juba millegi poolest silma hakanud – näiteks ise soovi avaldades; huumorimärk tekib kohanime juurde siis, kui koht on kokku lepitud.

Hiiumaa, 2. august – Käina?

Saaremaa, 3. august –

Läänemaa, 4. august –

Raplamaa, 5. august – Märjamaa?

Harjumaa, 6. august –

Lääne-Virumaa, 7. august –

Ida-Virumaa, 8. august –

Järvamaa, 9. august – Järva-Jaani?

Pärnumaa, 10. august –

Viljandimaa, 11. august –

Valgamaa, 12. august –

Võrumaa, 13. august – Vastseliina?

Põlvamaa, 14. august –

Tartumaa, 15. august –

Jõgevamaa, 16. august – Palamuse OK!

PEETER MARVET

Lühikommentaariks 2001. aasta EFSi filmisihttoetustele

Lõppenud 2001. aasta oli Eesti mängufilmide uuesti kinno jõudmise aasta (2000. aastal ei esilinastunud ühtki kodumaist täispikka mängufilmi) ning animafilmiaasta. Kinoekraanile jõudsid mängufilmid "Head käed" ja "Karu süda". Eesti animafilmikunsti 70. sünnipäeva tähistusena esilinastus korraks kahes linnas vastne lastejuonifilm "Lepatriinude jõulud" koos meie esimese animafilmiga "Kutsu-Juku seiklusi" (1931). Eesti filmide kinos vaadatavusega 2001. aastal võib väga rahul olla – nimetatud filmide seansid töid aasta lõpuni kinodesse kokku 46 738 inimest (2000. aastal külastas Eesti filmide seansse kinodes, filmipäevadel ja festivalidel kokku arvestatult 10 000 inimest). Niisiis, vana tõde, kui filme on, on ka vaatajaid – "Lepatriinude jõulud" osutus populaarsemaks kui välismaine animafilm "Kanade mäss"; "Karu süda" vaatas rohkem inimesi kui "Tehisintellekti" või "Hannibali".

Mängufilm. 2001. aastaks õnnestus Eesti Filmi Sihtasutusel täita üks 2000. aasta algul paika pandud strateegilisi ülesandeid: tootmises peab igal aastal olema kolm uut kodumaist mängufilmi. 2001. aastal tootmistootust saanud filmiprojektidest "Agent Sinikael", mida toodavad partneritena kaks Eesti stuudiot (selline stuudiote partnerlus on Eesti filmis muide uus asi) on jõudnud järeletootmisfaasi, "Somnambuuli" teise võtteperioodi algus on planeeritud veebruari teise nädalasse ning samal nädalal peavad algama ka "Nimed marmortahvilil" võtted.

Planeeritud 10 miljonist kroonist jagati mängufilmidele 2001. aastal 9 754 900 krooni, pluss kahe mängufilmi levitoetused (kokku 69 113). Stsenariumitoetusi anti välja vaid üks, sest augustikuust kuulutati välja täispikkade mängufilmide stsenariumivõistlus, mille lõpptähtaeg on 4. veebruar k. a. Kui 1999. ja 2000. aastal pani EFS erilist rõhku mängufilmiprojektide arendustootuste jagamisele, siis 2001. aastal oldi selles osas tagasihoidlikud, et taas aktiveerida arendustegevust 2002. aastal.

Animafilmidele oli planeeritud sihttoetusi anda 5,3 miljoni krooni ulatuses. Sellest eraldati 4 999 529 krooni,

pluss "Lepatriinude jõulude" levitoetus 300 000 krooni. Varasemate aastatega võrreldes anti kardinaalselt rohkem animafilmide arendustootusi (viimati sai üks animafilmiprojekt arendustootust 1999. aastal). Erandlik oli ka Eesti esimese animafilmi "Kutsu-Juku seiklusi" taas kinokõlblikuks muutmise üritus.

Dokumentaalfilmide toetuseks oli 2001. aastaks planeeritud 2,6 miljonit krooni. Eraldati 2 406 188 krooni. Uus on dokumentaalfilmide arendustootuste mahu kasvamine (selleks, et dokuprojektid oleksid enne tootmiseminekut maksimaalselt põhjalikult ette valmistatud) ning järeletootmistootuste mahu kasv (filmidele, mille võtted on sooritatud muude fondide või tootja omavahendite arvelt ning mis vajavad vaid osalist toetust filmi lõpetamiseks). Lõviosa toetusrahast läks uute filmide tootmisele, neid filme oli kokku 10. Umbes samades proportsioonides tahetakse edasi liikuda ka 2002. aastal. Olgu lisatud, 2001. aastal esilinastus 21 EFSi toetusel toodetud dokumentaalfilmi. 2002. aastal peaks EFSi toetust saanud dokkide esilinastuste arv ulatuma üle 30.

Muude toetuste osas said põhiosa kodumaiste kinofilmide levi (nn. koopiatoetus, vt. ülalpool), rahvusvahelised filmifestivalid (400 000 kr.) ja programmi "Eesti animatsioon 70" erinevad allprojektid (181 000 kr.). Lisaks sellele anti kaheksa täienduskoolitust stipendiumi (kokku 89 681 kr.), kirjastustootusi ("Kummardus Andrei Tarkovskile") jm. väiksemaid toetusi.

2001. aasta riigieelarvest eraldati Eesti Filmi Sihtasutusele 19 370 000 krooni (sama summa eraldati ka aastatel 1999-2000). Filmiprojektide sihttoetusena eraldas EFS 2001. aastal 18 268 611 krooni.

2002. aasta riigieelarves on EFSile ette nähtud 34 337 400 krooni. Märkatav tõus eelarves aitab kindlasti kaasa rohkemate ja paremate filmide sünnile.

JAAK LÕHMUS,

EFSi peaesper

KUNST

Oskar Hoffmann. Laadalt. Õli, u. 1877 – 1880.

Hoffmann – Eesti XIX sajandi külaolustiku jäädvustaja

Täna kell 16 avatakse Eesti Kunstimuuseumis Rüütelkonna hoones maalikunstu ja graafiku Oskar Hoffmanni teoste ülevaatenäitus "Hoffmann fecit".

Tartus sündinud baltisaksa kunstnik Oskar Hoffmann (1851 – 1912) õppis Düsseldorfis kunstiakadeemias oma kaasmaalaste professorite juures, omandades kunstnikuna idealistliku realismi tões. Elu teisel poolel elas ta Peterburis, ent ta loomingu peateemaks kujunes eesti talurahva kujutamine. Eesti ainek oli Hoffmannile erakordselt inspireeriv ja südamelähedane. Talupoeglikku temaatikat soodustas ka Euroopa kunstis leviv inimeste õiglustunde ja südametunnistusele koputav realism. Argipäeva poeesia, emotsionaalsus ja pruunkuldne või hallvalge koloriit on andnud põhjust kunstnikku võrrelda vanade hollandlastega ja nimetada teda "Eestimaa Rembrandiks". Üks osa näitusest kajastab eestlaste kujutamist varasemas kunstis. Eelkõige on tegemist rahvarõivaste albumitega. Oskar Hoffmanni huvitas inimene kui maalline objekt. Tõetruud portreed kujutavad ise-

meelseid talumehi kõrtsis päevaküsimusi lahkemas, väarikaid vallakirjutajaid ja kohtumehe. Ka tema Põhja-Eestis või Tartumaal maalitud maastikel leiab eesti talurahvast oma igapäevastes askeldustes ("Jüripäev", "Palgivedu", "Esimesed rattad ja viimane regi"). Siiski ei hõlma külaolustiku kogu Hoffmanni loomingut. Esimese maailmasõja eelne ilus ajajärk, mil elati muretult ja pillavalt, kajastub samuti tema kunstis, ka eluloolised fotod annavad seda edasi. Näitust täiendab ka uuendatud püsiekspositsioon, mille keskpunktis on Düsseldorfis koolkonna kunstnike (Eugen Dücker, Eduard von Gebhardt, Gregor von Bochmann, Paul Raud jt.) looming. Näituse kuraator on Anne Lõugas, kujundaja Saima Veidenberg. Viiel pühapäeval saadab näitust loengkontsertide sari "Maal ja muusika". Esimene toimub juba 3. II algusega kell 13, mil Oskar Hoffmanni maalist "Talumees tubakakarbiga" räägib Anne Lõugas. Seoses näitusega ilmub kommenteeritud arhiivpublikatsioon – Amanda Tõnissoni TÜs kaitsitud seminaritöö O. Hoffmanni kohta.

Tõllad ja Tõllud Reiu Tüüri kunstis

31. I avati Tallinna Kunstihoone galeriis Reiu Tüüri isiknäitus "Suur Tõld".

Avamisel esitasid Anu Randmaa (klavessiin) ja Leonora Palu (traversflööti) Bachi süüdi flöödile ja klavessiinile. Näitusel on eksponeeritud 10 kipsplaadile maalitud akrüülmaali. Seeria keskseks teemaks on tõld kui barokiajastule iseloomulik tarbeese. Idee algtokeks on dr. Oskar Looitsa Liivimaa kirja pandud kosmogooniline müüt Saaremaa kangelasest Suurest Tõllast. Eestis levinud samalaadsest müüdist erineb versioon kangelase otsese seostatuse poolest Suure Vankri tähtkujuga. Tööde kujundiliseks allikaks on XVII sajandi lõpus Rootsi Liivimaa asehälduri Dahlbergi välja antud teos "Svecia Antiqua Et Hodierna". Samal päeval avati Energieetikamuuseumi suures saalis näituse ajalooline osa. Esines Tallinna muhulaste folklooriansambel Munuksed. Näitus annab ülevaate Reiu Tüüri viimase dekaadi loomingust.

Art garage – alternatiivne ruum

29. I avati Samba galeriis Art Garage'i metallist tekstiilide või tekstiilsete metallide näitus, mida võib vaadata kui tähenduste, hoiakute ja suhtumiste alternatiivset ruumi.

Art Garage'i nimigi viitab tänapäeva elu lahutamatuks kaasteltele, mille käigus kunst sünnib konteksti loominguilisele ülekandmisele värvilisse või värvitusse metalli, pigem plekki. Tõenäoliselt on Art Garage kindel, kuid vähearvestatav EMEXi konkurent, mis aga ei pea paika kunstisituatsioo-

nis. Seal on Art Garage leidnud oma niši, nende edu põhineb muulike tähenduste kaasajases ja isikupärases stailimises, millega kaasneb vastav fiiling. See on ka põhjus, mispärast eelistan seda projekti laiemas haardes nimetada installeeritud ruumiks. Esmakordselt pean tunnistama, et Art Garage'il on õnnestunud vaimses mõttes täielikult okupeerida galeriiruum, nivelleerida keset ruumi seisva samba tähendus ning kehtestada selle asemel hõivatud ruumi tähenduslik ja visuaalne jõukese. See on keskkond, mille oluliseks osaks on tekstid, sõnad, killud ning viited olulistele sündmustele ja tähendustele. Kunstlike sõnumite asemel rõhutakse pigem vahetutele aistingutele ja refleksioonidele. Popkultuurile omane suhtumine peegeldub ka meid ümbritsevate lihtsate asjade eksponeerimises, ehkki seda võib teha ironiliselt või intrigeerival viisil. Sellel näitusel näib Art Garage mängivat kodususe ja hubasuse ikoonidega, milleks alati on padjad, vaibad, tekstiilid.

KREG A-KRISTRING

28. I avati Kastellaanimaja galeriis näitus "Ruuduvaip". Rändnäitusena toimunud "Ruuduvaip", Eesti Tekstiilkunstu Liidu projekt, on jõudnud lõpusirgele. Pidevalt uuenev väljapanek, mis on reisinud läbi Eesti, Ungari ja Rootsi, avati nüüd 23. korda. Erika Tampere ja Ene Pars algatasid 1998. aasta sügisel näituse ühe ruutmeetri suurustest vaipadest. Sellest avatud koosseisuga rühmitusest on osa võtnud enamasti vaibakunstnikke. Etteantud suurus jättis vabaks nii tehnika kui kontseptsiooni: domineerivad gobelään-

ja pindpõimetehnikad, mis võimaldavad klassikalisi, maalilähedasi kompositsioone (Krista Leesi, Tiina Puhkan, Kersti Pukk, Ehalill Halliste, Helen Kauksi). Mitmed kunstnikud kasutavad kollaažitaolist õmblemist (Merike Männi), samuti geomeetrisel lapitehnikal (Ene Pars) ja autoritehnikal. Ruutmeetri vaip on sobiv interjööri ilmestamiseks, ent võimaldab ka nõudlikumat kunstilist enesemääratlust. "Ruuduvaiba" grand old lady on sel korral Helene Kuma. Kokku eksponeeritakse 29 vaipa 21 autorilt.

ANNE LÕUGAS

Tartu tutvustab oma noori

25. I avati Tartu Kunstimaja monumentaalgaleriis maalikunstnik Kaie Luige (s. 1976) personaalnäitus "Obsession".

Näitusel eksponeeritavate töödega jätkab ta figuuraalsete kompositsioonide loomist. Esitledes end ka seekord kunstnikuna, keda jätkavad ükskõikseks sotsiaalsed sõnumid ja poliitilised paranoiad, tõmbab ta vaataja viiel suureformaadilisel õlimaalil kujutatud naisaktide kummastavalt ajatusse ning asekuaalsesse maailma, kus keha, kehalikkus ning sooline identiteet on kaotanud tähenduse, kus tardumusse vajunud inimfiguuride ilmeil ja poosides on valitsemas sootuks teistsugused sündmused ja pained, vaevad ning kujutlused. Vaatajat ümbritsevad anonüümsed, oma sisekaemusesse klammerdunud figuurid, alasti oma inimlikkuses, nagu on iseloomustanud kunstnik.

8. veebruarini on Tartu Kunstimajas Indrek Kangro, Andrus Kandle, Raivo Kanniku, Birgit Krullo, Anu Liibi, Krista Möldri, Pille Paalami, Rena Puusepa, Maarja Vilsari ja Tõnu Tamme fotonäitus. Enamus osalejatest on õppinud TKKKi fotograafiaerialal. Nii võib väljapanekul vaadata ka kui Tartus õpetatava fotoeriala lõpetanute aruannet laiemale publikule. Näitusel on väljas klassikaline ja eksperimentaalne foto, fotofilm ja video.

Voodoo kunstifopunkt

2. veebruarini (vajadusel kauem) töötab Viljandi Tallinna 2b (ülakorrusel Kilpkonna galerii ja allkorrusel Turismiinfo) Voodoo kunstifopunkt.

Galerii aknal saab mugavasti istuda ja ülevalt näituseruumist ostadetud kohvi juua. Käeulatuses on kunstiraamatuid ja -ajakirju, eelkõige Kunstnike Ühenduse trükiseid. Akna külgeintelt leiab infot Viljandi kunstielu, õppimisvõimaluste, kunstiprojektide rahastamise, näituste jpm. kohta. Eriti kasuliku infoga flaierid saab ka kaasa võtta. On võimalik täita ankeete ja avaldada oma arvamust kunsti kohta. Samuti saavad külastajad joonistada ise pilte ning neid seinale riputada. Nime ja kontaktandmetega tööde vahel loositakse hiljem välja auhindu.

"Kiriküüt" tulemas

Viljandi Kunstnike Ühenduse juhatus ja aktiiv koosolek toimus 11. I.

Juhatus valis uue esimehe, kelleks sai Paalalinnaga gümnaasiumi kunstipedagoog Kaja Leppla. Eesti Kultuurkapitali maakondliku ekspertgruppi otsustati VKÜ kandidaadina esitada juhatus liige Priit Pangsepp. Projektijuht Kaari Kiitsak informeeris kunstipäevade "Kiriküüt" korraldamiseks esitatud rahataotluse rahuldamisest Eesti Kultuurkapitali poolt. Vaadati üle ka rahataotlus hasartmängumaksu nõukogule "Kiriküüt" kodulehekülje ettevalmistamiseks. Pandi paika 30. IV ja 1. V toimuv "Kiriküüt" esialgne programm. Üldteema (tööpealkiri) on "Ökokunst". Arutati ka Viljandist pärit Pallase koolkonna kunstniku Villem Ormissoni 110. sünniaastapäeva tähistamist: 5. VI avatakse kunstniku näitus Viljandi muuseumis, 23. VI avatakse peamiselt erakogudest pärit tööde näitus Kilpkonna galeriis. Sügisel toimub Ugalas ulatuslikeim väljapanek, mis toetub Tartu kunstimuuseumi Ormissoni kogule. Viimase sündmusega kaasneb ka salongiõhtu vormis seminar.

MARI SOBOLEV

KUNSTIMAAILM

Muuseumikeskus Tampere

Tampere linnavalitsus on otsustanud rajada uue muuseumikeskuse Tampere kunstimuuseumi, Sara Hildeni kunstimuuseumi ja Muumilaakso baasil. Kõik muuseumid jätkaksid tulevikus iseseisvana, kuid uues 10 000-ruutmeetris kompleksis, mille eelarve on 17 miljonit eurot ning mis peaks valmima kümne aasta pärast. Kunstikeskusest plaanitakse ehitada 3000m² maa alla ning 6000m² maa peale, sidudes selle praeguse Tampere kunstimuuseumi hoonega. Arhitektuurivõistlus kuulutatakse välja arvatavasti kahe aasta pärast, kui kõigi osapooltega on kokkuleppele jõutud. Projekti toetab Sara Hildeni kunstimuuseumi direktor Timo Vuorikoski, sest praegused ruumid ja asukoht ei rahulda muuseumi vajadusi. Tampere kunstimuuseumi juhtkond on aga linnavalitsuse otsuse suhtes kriitiline, sest muuseumil on endal juba üle 20 aasta olemas detailne laienemiskaava, mida linn ei ole aga ellu viinud ega ka käesolevas projektis arvesse võtnud. Tampere eesmärgiks on suurejoonelise kunstikeskuse rajamisega järele jõuda Soome kultuuritööstuse suurtegi jaoks Helsingile ja Espoole.

Uus muuseum Argentinas

Buenos Aires oli pikka aega kunstikeskuseks Sõõ Paulo varjus, hoolimata Argentina finantskriisist avati seal aga hiljuti uus ladina-ameerika kunsti muuseum, maailma silmapaistvaim regiooni XX sajandi kunsti kollektsioon. Kogu on kolme aastakümne jooksul kokku pannud Argentina börsihai ja ehitusmagnaat Eduardo Costantini, kes on ka muuseumi asutaja. Kolme noore Argentina arhitekti projekteeritud muuseum Buenos Aireses Palermo linnaosas läks maksma 30 miljonit dollarit. Muuseumis on lisaks näitusesaalidele ka kino ja kultuurikeskus. Muuseumi kogus, mis esialgu koosneb vaid 228 teosest, on esindatud kõik XX sajandi ladina-ameerika kunsti olulisemad suunad ja nimekamad kunstnikud (sotsrealist Antonio Berni, kubistid Xul Solar ja Emilio Pettoruti, Pedro Figari, Joaquín Torres-García, Tarsila do Amaral, Frida Kahlo ja Diego Rivera). Kuraator Augustin Artega sõnul soovitakse selle esmaklassilise kollektsiooni abil taastada ladina-ameerika kunsti positsioon lääne kunstikaardil, sest kuigi suur osa kõnealusest kunstist on tugeva peavoolumõjuga, leidub ka vastupidiseid näiteid, nagu David Alfaro Siqueiros, Pollocki õpetaja, kes viljeles kuulsat tilgutamistehnikat ammu enne oma kuulsat õpilast.

MARIA-KRISTIINA SOOMRE

Prantsuse kunstioksjonid

Lõppenud aasta sügisel toimus oluline murrang Prantsusmaa kunstiturul. Parlamendi otsusega lõpetati üle 450 aasta kestnud riigimonopol kunstioksjonitel. Alates novembrikuust on turg avatud ka erasektorile ja välismaisele kapitalile. Vabanevad oksjonitegevuse avaloogiks oli 29. XI Sotheby korraldatud müük Charles Hayoiti nimelises raamatukogus. Avapäeva tulu ulatus 26 miljoni frangini. Kolme päeva jooksul müüdi kogu kollektsioon sajaprotsendilisel, kogusummas 52 203 000 frangi eest. Aasta viimasel oksjonil 18. XII pakkus Sotheby Charles X aegset mööblit ja kunstiobjekte Roger Imbert'i kollektsioonist. Müügihind ulatus kogusummas 24, 22 miljoni frangini. Järgmise aasta programmi on Sotheby planeerinud 15 oksjonit. Avanevad turule on oodata ka teisi firmasid. Arvud näitavad kujukalt, et Sotheby Prantsusmaa osakonna presidendi printsess Laure de Beauvau-Craoni ligi kümme aastat kestnud võitlus riigimonopoli kaotamiseks ei olnud asjata. Kunstiturul vabanemine kajastub ka aasta kunstimüügi kogusummas, mis monopoliaegse 50,18 frangi tasemelt on aastal 2001 tõusnud 192 miljoni frangini. Sotheby ei ole tundmatu ka Eesti kunstiringkondades, Sotheby on-line-oksjonitel on müüdnud ka meie kunstnike (Liina Siib, Marko Mäetamm, Laurentsius) töid.

MERIKE TRUBERT

Kolmapäeval kuulutas Eesti Filmiajakirjanike Ühing välja oma auhinna Aasta Film 2001 möödunud aasta eesti parimale filmile, selle pälviv režissöör Priit Tenderi joonisfilm "Mont Blanc". "See film puudutab esteetiliselt võluvas stiilis kaasinimeste hülgamist ja tippuotumise ainekku, kasutades täpselt ja maallisel lühivormi kõiki võimalusi. "Mont Blanc" mõjub kui puhta kunsti puudutus,"

ütles EFÜ esimees Jaan Ruus ja ristas korpulentse naise kujulise auhinna Maaliks. Hollywoodi ööklubis jäid pildile Jaak Lõhmus (EFS peapekspert), Annika Koppel (filmiajakirjanik), Priit Tender (auhinnatud režissöör), Jaan Ruus (EFÜ esimees), Ene Kask (auhinna rahastaja), Riina Sildos (EFS peadirektor), Arvo Valton (Eesti Kinoliidu esimees, kirjanik), Jüri Sillart (režissöör).

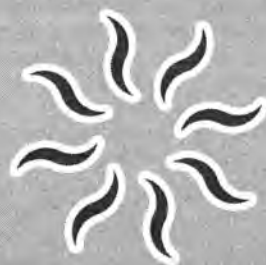
On igati normaalne,

et lastel on Eesti koolis hea olla ja nad saavad elus hakkama.

Me tahame, et hea hariduse saab kõikjal Eestis.

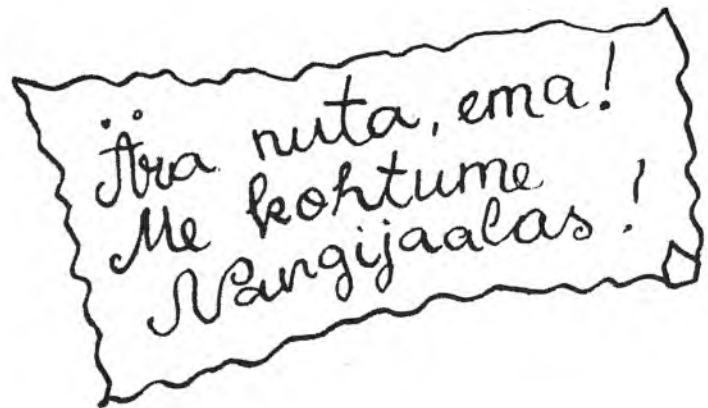
Hea Eesti eest!

Astu liikmeks!
Tel 0 641 8402 • www.respublica.ee

RES PUBLICA

Hei hopsti, väikesed vennad!

ILLUSTRATSIOON RAAMATUST "VENNAD LÖVISÜDAMED"

Stockholmis oma kodus suri sel esmaspäeval **Astrid Anna Emilia Lindgren** (14. XI 1907 – 28. I 2002), XX sajandi üks suurimaid kirjanikke, positiivse, ilu ja armastust otsiva elufilosoofia kuulutaja ning muinasjutumaailma muutja kõigiks aegadeks. Lindgreni teosed väärtustavad (vastukaaluks massimeediale) iseolemist, omapära, erilist, julgust seista õige asja eest ja sõprust, kõige enam vist sõprust. Praeguses Eestis on see kuidagi eriti sümbolne – me kõik peaksime üle lugema "Vennad Lövisüdamed" ja "Mio, mu Mio" ja "Pipi Pikksuka", enne kui läheme oma lollusest ja hoolimatusest elamisväärse homse kallale. Astrid Lindgreni lastekirjanikuks või prosaistiks või ikooniks nimetada on vähe. Ta oli inimene, nii nagu olema peab. Koos tiritteerimise, tembutamise, spunkidega. Kui mul oleks poolgi sellest armastusest, rõõmsameelsusest ja julgusest, mis tema tekstides elab, oleksin väga-väga uhke.

J. R.

Boris Kabur 15. IX 1917 – 28. I 2002

Tänapäeva maailmas jääb üha vähemaks selliseid mitmekülgseid kultuuriloolajaid, kelle lahkumisel leinajatest kolleegide hulgas võib leida nii erinevate elualade esindajaid nagu kirjanikke ja füüsikuid, tõlkijaid ja konstruktoreid, orientaliste ja dietolooge. Universaalgeeniuste aeg on kuulutatud lõppenuks ja tuleviku tarbeks toodetakse pigem spetsialiste.

Ühe sellise inimese, kelle teadmisi ja tegude vilju on jagunud nimetatud ja paljudesse teistesse valdkondadesse, oleme nüüd kaotanud Boris Kaburi lahkumise läbi. Sündinud Tallinnas lihtsas töölisperes mordvalasest isa pojana ja saanud alghariduse mitmes Tallinna koolis, lõpetas Boris Kabur 1941. aastal Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna magistriskraadiga füüsikas ning jätkas samas õpinguid arstiteaduse alal. Kiindumust reaalinimesse täiendas ja tasakaalustas tema liitumine üliõpilasseltsiga Veljesto, mis lähendas Boris Kaburit humanitaariale ja kirjanduses tollal esilekerkinud arbutajate vaimulaadile. Tema esimesed ametikohad – olgu siis röntgenifüüsikuna Tartus või okeanograafia ja merekalamajanduse alal Moskvas – olid aga seotud eelkõige õpituga. Boris Kaburi leiduritalenti tunnustab meie rahvale rasketel aegadel 1947 – 1954 vangilaagris konstrueeritud käsimoortorsaag Družba.

Boris Kaburi algupärase kirjandusliku loomingu maht ei ole suur, kuid seda märkimisväärsem. Tema 1960. aastatel kirjutatud Ropsi-näidendeid on lavastatud korduvalt ja need on leidnud sõpru mitmel maal. Samuti noortele lugejatele

orienteeritud jutustusel "Kosmose rannavetes" (1966) on teedrajav tähendus eesti ulmekirjanduses. Peaauid 1973. aastal Poznanis toimunud ulmekirjanike kokkutulekul tõi Boris Kaburil sellel alal rahvusvahelise tunnustuse. Loomupärase õpetajana oli Boris Kaburil suunav roll nii suhtlemises noortega kui ka Astrid Reinla kirjanduslikus biograafias.

Viljakas ja mitmekülgne on olnud Boris Kaburi tegevus tõlkijana: vahenduste seas peamiselt inglise, vene ja armeenia keelest rikastavad meie vaimuvara muu hulgas sellised tähtsed nagu W. Whitmani ja E. L. Mastersi luule, H. Longfellow "Laul Haiavatast", M. Shelley "Frankenstein ehk moodne Prometheus", N. Wieneri "Küberneetika ja ühiskond" ja armeenia eepos "Sassuuni Davith", eriti aga tema viimaseks suureks tööks jäänud sumeri eepos "Gilgameš" (1994). Idamaade kirjanduse teeneka tõlkijana oli Boris Kabur valitud Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi auliikmeks.

Boris Kaburi tööd ja teosed ning mälestus suureandelisest loojast, vaimurikkast alati abivalmis vestluskaaslasest jäävad meid alati saatma teel tuleviku rannavettesse.

Eesti Kirjanike Liit
EYS Veljesto

Eesti Akadeemiline Orientaalselts

Harald Uiho 9. III 1920 – 24. I 2002

24. I läks manalateele teenekas koorijuht ja pedagoog professor Harald Uiho.

Harald Uiho sündis 9. märtsil 1920. aastal Võrumaa Valgjärve vallas. Nagu paljudel teistelgi tema põlvkonna meestel tuli ka temal osaleda suures sõjas, algul Punaarmees, siis riiklike kunstiansamblike koosseisus Jaroslavis. Haridustee jätkus 1944. a-st Tallinna muusikakoolis, hiljem konservatooriumis koorijuhtimise erialal G. Ernesaksa õpilasena. Paralleelselt õpingutega töötas Uiho RAMi lauljana, siis abidirigendina ja alates 1956. a-st dirigendina. 1964. a. siirdus Harald Uiho pedagoogilisele tööle, algul Tallinna Pedagoogilise Instituuti, hiljem Tallinna Riikliku Konservatooriumi. Tema juures on koordineerimist õppinud üle 50 eesti muusikaõpetaja, kes jäävad meenutama oma õppejõudu kui printsipiaalset ja nõudlikku meest. 1981. a-st Uiho professor.

Harald Uiho on edukalt juhitanud ka mitmeid isetegevuskoore, kellest mitmed on tema enda asutatud: Tööstuskooli nr. 2 meeskoor (1952 – 58), Kutsehariduse Peavalitsuse meeskoor (1956 – 60), Tallinna Pedagoogilise Instituudi meeskoor ja segakoor (1955 – 62). Uiho on juhitanud ka paljusid teisi koore, teiste seas ka Tallinna Polütehnilise Instituudi akadeemilist meeskoori (1962 – 71). 1970. a. asutas ta Eesti Õpetajate Meeskoori, mida juhatas pikka aega ja mis jäi tema viimaseks kooriks. Professor oli pikka aega seotud ka üldlaulupidude liikumisega. 1955 – 1980 juhatas ta üldjuhina meeskoore, seisid dirigendipuldil mitmel üliõpilaslaulupidudel ja rajoonilaulupäevadel. Ta on juhitanud meeskooride sektsiooni ja olnud selle liige. Repertuaaripõuda leevendada püüdes on ta loonud ka ise meeskoorilaulu ja koostanud koorikogumikke. A-st 1978 kandis Harald Uiho vabariigi rahvakunstniku aunimetust.

Harald Uiho oli oma kaaslasti nakatav, alati heatujuuline, abivalmis ning teotahteline inimene. Tema peenetundelisus ja emotsionaalsus avaldusid nii tema kooriloomingus kui ka dirigendikäes. Südamliku pereisana tundis ta rõõmu ning rahulolu oma lastest ja lastelastest, oma hoolitsevast ja armastavast abikaasast. Ernesaksa õpilase ja kaastöötajana kuulus Uiho sellesse pärastõjaaegsesse koordineerijate põlvkonda, kes rahvale rasketel aegadel nii vajalike tunglahoidjatena säilitasid ja ka arendasid jõuliselt edasi eesti koorilaulutraditsiooni ja laulupeoliikumist.

Eesti Kooriühing
Eesti Meestelauluselts
Eesti Muusikaakadeemia
Eesti Rahvusmeeskoor

TARTU LINNAMUSEUM
Tartu City Museum
Tartu, Narva mnt. 23

Püsinäitus
"Dorpat. Jurjev. Tartu".
Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info tel. 461 911.
Filiaal KGB Kongid
Tartu, Riia t. 15b
Avatud T – L kl. 11 – 16.

EESTI TERVISHOII-MUSEUM
Tallinn, Lai 30
Püsinäitus "Inimene. Tervis. Perekond";
Psühhiaatrikliiniku patsientide näitus "Ja pead räägivad..." kuni 9. II; Tallinna Tööstushariduskeskuse õpilaste moenäitus kuni 9. II.
Avatud T – L kl. 11 – 18.
Tel. 641 1732.

PÄRNU MUUSEUM
Pärnu, Rüütli 53

Püsiekspositsioon.
"Anne Franki lugu" kuni 17. II; muuseumi fuajees arheoloogianäitus "Savo muinasleidud kõnelevad" kuni 24. III.

Avatud K – P kl. 10 – 18.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 044 33 231.

SEE ON STUUDIO-GALERII
Tallinn, Merivälja tee 1, Regati maja
2. – 23. II. EUGEN STERPU ja VIIVE STERPU "Kivi ja liiblikas".
Avatud E – R kl. 11 – 18 ja L kl. 11 – 16. Tel. 6 277 513, e-post: design@seen.ee
Disain, mööbel, valgustid, kujundus ja näitused.

17. jaanuar - 23. veebruar 2002

Ene-Liis Semper

Hansapanga **GALERII**
E-R 9-17 / L 11-16
Liivalaia 10, Tallinn

TARTU LASTEKUNSTIKOOLI GALERII
Tartu, Jakobi 52

TAAVE TUUTMA
näitus.

Avatud E – R kl. 12 – 17.

KLOOSTRI AIT
Tallinn, Vene 14
Helsingi linnafestivali "VALON VOIMAT" retrospektiivne fotonäitus.
Fotod SAKU PAASILAHTI, KAAPO KAMU.
Kujundus AJILA SELENIC.
Avatud iga päev kl. 11 – 24.
www.kloostriait.ee
e-post: k.ait@online.ee

HAAPSALU LINNAGALERII
Haapsalu, Posti 3

6. II – 3. III
TÖNU TALVE
maalid "Ka 2".
6. II kl. 16 esineb trio Fragile.

Avatud K – P kl. 12 – 18,
L kl. 11 – 15.
http://galerii.kultuuriinfo.ee

HAUS GALERII
KADI KUREMA ja KÜLLI GRÜN-BACH-SEINA "2x2" kuni 4. II.
5. – 11. II Vanalinna
Hariduskollegiumi kunstimaja õpilastööde näitus "Visioonid".
Avatud E – R kl. 10 – 18 ja L kl. 11 – 16. Tel. 641 9471, t.haus@mail.ee, www.haus.ee

EESTI ÜHISPANK

EESTI ÜHISPANGA GALERII
Tallinn,
Tornimäe 2, V korrus

JÜRI JEGOROVI
"Meta 3"
kuni 2. II.
Avatud E – R kl. 9 – 18.

18. ja 19. veebruaril ESTONIAS

Helgi Sallo Jüri Vlassov Piret Rauk
Enn Vetemaa-Neeme Kuninga-Ülo Vinteri
muhumuusikalis

SUVITAJAD!

lavastaja Neeme Kuningas
kunstnik Marge Martin
orkestreerija Tõnis Kõrvits
näitejuht Tõnu Lensment
kapellmeister Tõnu Rein
etenduse algus 19.00

piletid Estonia tel 6260 260 ja Piletipunkti müügikohtades

MEISTRITTE HOОВI GALERII
Tallinn, Vene tn. 6
ERKI KASEMETSА näitus
"Slow-tech 2 .Tallinn (Pallinn)" kuni 5. II.
7. – 18. II
KIRKE KANGRO maalid
"Inimese valem".
Avatud E – L kl. 11 – 17.

KUNSTISALONG ALLEE Tallinn, Pikk 30
Eesti kunstklassika näitusmüük. K. Burman, A. Johani, A. Kaasik, R. Uutmaa, K. Teder, R. Nyman, E. Kutsar, E. Aiki, P. Aren, V. Haas, E. Kits, N. Mei, O. Hoffmann, A. Promet, F. Randel, A. Mülder, F. Sannamees, R. Treumann, Ed. Wiiralt, N. Kull, A. Vardi, V. Väli, A. von Maydell, V. Ohakas, J. Võerahansu, V. Loik, G. Mootse, E. Roos, L. Kits-Mägi jpt.
Avatud E – R kl. 11 – 17, L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500, 051 27677.

Naegalerii
KURESSAARE RAEGALERII
Tallinna tn. 2
HILLAR TATAR
"Maalid ehk mõttepildid"
kuni 14. II.
Avatud E, K – P kl. 11 – 17
L kl. 11 – 15

KULTUURIESINDUS

- ▶ **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952, e-post: mairu.berg@finst.ee, http://finst.ee. Instituut on lahti tööpäeviti kl. 10 – 16. Soome Instituudi raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada interneti, tutvuda meie CD-ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.
- ▶ **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319, faks 07 427 097, e-post: elle.mets@finst.ee, http://www.finst.ee. Instituut on lahti K kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel kl. 10 – 16.
- ▶ **TAMPERE MAJA** Jaani 4. Tartu. Avatud T – R kl. 9 – 17, L. kl. 9 – 15, tel. 07 386 300, www.tampere.maja.ee.
- ▶ **L, 2. II kl. 18 (pilet 30 krooni) Bakenbardi autorikontsert "Otchko".** Muusikaline show intelligentsele inimesele.
- ▶ **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, faks 6313 111, e-post: british.council@britishcouncil.ee, http://www.british-council.ee. Avatud T – R kl. 12 – 18 ja iga teine laupäev kl. 10 – 15.
- ▶ **PÕHJAMAALDE MINISTRITTE NÕUKOGU INFOBÜROO** Lai 29, 10133 Tallinn, tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nrm.ee, http://www.nrm.ee
- ▶ **PÕHJAMAALDE MINISTRITTE NÕUKOGU INFOBÜROO** Raekoja plats 8, Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nrm.ee
- ▶ **UNGARI INSTITUUT** Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817 e-post: uke@eki.ee, http://www.suri.ee/uke
- ▶ **PRANTSUSE KULTUURIKESKUS** Kuninga 4, 10146 Tallinn, tel. 644 9505, faks 631 3008, e-post: cccl@estfra.ee, http://www.estfra.ee Prantsuse keele kursused eri tasemetele 4. veebruarist – 7. juunini 2 x 2 tundi nädalas kella 16 – 18 või 18 – 20. Täistariif 2500 kr., soodustariif 2200 kr. (õpilased). Info tel. 644 9505.
- ▶ **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT** Suurtüki 4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee Informatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta http://www.goethe.de/ne/tal. 1., 20. ja 21. II kl. 19 VAT-teatri etendus "Jumal on DJ" rahvusraamatukogu teatrisaalis. Lavastaja Christian Römer (Wolfgang Borchert Theater Münster). Osades Elgitha Zeno, Heidy Purga, Margo Teder.
- ▶ **TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT** Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422 639, e-post: dkigtartu@kodu.ee, http://www.dki.tartu.ee Raamatukogu lahtiolekuajad E – R kl. 13 – 18, tel. 07 384 026, e-post: rfztartu@kodu.ee, bürootel. 07 422 639, e-post: kitartu@kodu.ee Saksa keele kursused.
- ▶ **AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS** Kentmanni 20, 15099 Tallinn, tel. 668 8171, 668 8216 faks 668 8253, e-post: vsepper@pd.state.gov, ailja@pd.state.gov; http://www.usemb.ee Külastamine eelneval kokkuleppel.
- ▶ **TAANI KULTUURI INSTITUUT** Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373, e-post: taani@uninet.ee, http://www.uninet.ee/~dki

EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU
Tallinn, Rävälä pst. 10

"Kas sa Riia linna tahad näha? 800 aastane Riia" kuni 5. III;
"Akadeemik Raimund Hagelberg – 75" kuni 26. II. Galeriis "Kõide. Kiri. Kujundus."; "Tiia Eikholm – 10 aastat EArts" kuni 13. II. Baltikaosakonnas "Saabunud vana raamat" kuni 11. III. Püsinäitus "Eesti Akadeemilise Raamatukogu väljaandeid läbi aegade". Raamatukogu avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 17.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

6. – 26 II läti kunstniku Lilija Postaza näitus "Muutuste labürintis";
kuni 28. II "Karl August Hermann – 150" arhiivkogu galeriis;
kuni 12. II Ago Ruusi fotonäitus "Üle loojanguluhtade lähevad hobused" V korruse trepialguses.
kuni 28. II fotonäitus Eesti riiklike teenetemärkide kavaleridest fuajees;
kuni 28. II "Eesti riiklikud teenetemärgid" harulduste saalis.
Näitused on avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 11 – 18, e-post: expo@nlib.ee.

kuni 28. II konkurssnäitus "25 kaunimat Eesti raamatut 2001, 5 kaunimat Eesti lasteraamatut 2001" 5. korruse kataloogisaalis;
14. – 28. I Sveta Aleksejeva raamatuilustratsioonide näitus "Cupido & Psyche" 5. korruse trepialguses;
5. – 28. II Iisraeli fotonäitus diplomaatia ajaloost 6. korruse trepialguses;
7. – 28. II Eesti kirjastusi "Ilmamaa" 7. korruse humanitaarteaduste saalis.

RAAMATUKAUPLUS

- ▶ **KRISOSTOMUS**
RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT www.kriso.ee Suurima valikuga on-line-raamatukauplus Eestis – üle 1,5 miljoni nime-tuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Külastajatele avatud Tartus Ülikooli 15, E – R kl. 11 – 17, tel. 07 441 627, faks 07 432 003.
- ▶ **APOLLO RAAMATUMAJA**
Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 18, P kl. 11 – 16. Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Pärnus Rüütli 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Internetikauplus www.apollo.ee Eestis- ja võõrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatarvete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus kõigilt ostudelt. Klienditugi (O) 654 8485, e-post: apollo@astro.ee
- ▶ **EURO PUBLICATIONS**
Tallinnas Eesti Kunstiakadeemia majas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 17. Müügil raamatud inglise, eesti, vene jt. keeltes, noodid, postriid jm. Info müügil olevate raamatute kohta ja tellimine tel. 661 2210, faks 626 7121, e-post: epeou@online.ee, www.europublications.ee
- ▶ **AS ALLECTO**
Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse (õppematerjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, postkaardid ja kalendrid) müük. Aastaringed sooduspakkumised. Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post: allecto@online.ee
▶ www.oldbooks.ee – vanad raamatud internetis.
- ▶ **ILO RAAMATUKAUPLUS**
Rävälä pst. 7 avatud E – R kl. 9 – 18, L, P suletud, tel. 631 3195, 646 6315, faks 631 3195. Müügil haridus-, õigus- ja majanduskirjandus, teatmeteosed, õpikud, sõnaraamatud. Üliõpilastele ja kliendikaardiga soodustus 5%. Ilukirjanduse soodustus 50%. Ilo kirjastuse raamatud 6% soodustusega.
- ▶ **MAURUSE RAAMATUKAUPLUS**
Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kon-tori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitööhuvilistele ning majapidamiskaubad. Tel. 652 9613.
- ▶ **LOGOSE RAAMATUTUBA**
Tallinnas Toompüüestee 23 avatud E – R kl. 10 – 17. Müügil kristlik kirjandus. Tel. 661 3713, http://www.logos.ee
- ▶ **A & O RAAMATUPOOD**
Eesti Entsüklopeediakirjastuse raamatupood (Mustamäe tee 5) avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 10 – 16. Müügil Eesti Entsük-lopeediakirjastuse väljaanded, teatme-, aime-, juriidiline ja lastekirjandus ning kirjatarbed. Tel. 625 9542, faks 625 9417, http://www.ene.ee, e-post: aiter@ene.ee. Eesti Entsük-lopeediakirjastuse raamatud on müügil ka Meloodia plaadipoes Kuninga 4, avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 10 – 17.
- ▶ **MAKSI BÜROOTARBED AS**
Tallinnas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 19; L kl. 10 – 17. Raamatud, kirja- ja kunstitarbed. Tel. (O) 626 7123.
- ▶ **TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUPOOD**
Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 16. Esimesel korrusel ilukirjandus ja kantselseikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunstialbumid. Tel. (O) 441 102, faks (O) 441 465, http://www.ut.ee/Raamatupood, e-post: bookshop@ut.ee

A. H. TAMMSAARE nim. TEATER
alustab **STUUDIOTÖÖD**

Esimene kokkusaamine 8. – 10. veebruarini Tallinna Toomklubis Vene 6.
Huvilistel palume võtta eelnevalt ühendust tel. 050 53 132 või 6444 645.

Tallinn, Raekoja plats 14
KIWA
"Life after Prozak. Girl art exhibition" kuni 16. II.
Avatud E - P kl. 11 - 23.
Tel. 644 2758.
Avatud E - P kl. 11 - 23.
Tel. 644 2758.

Tallinn, Väike-Karja 12

ERVIN ÕUNAPUU
"Erakogu"
kuni 10. II.
Avatud T - R kl. 11 - 18,
L kl. 11 - 16.
Tel. 627 0161,
e-post: galerii@vaal.ee;
http://www.vaal.ee

Tallinn, Vabaduse väljak 8
KIMMO KAIWANTO (Soome)
kuni 17. II.

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6
REIU TÕURI
"Suur Tõld" kuni 17. II.

Tallinn, Harju 13
KÜLLI K. KAATSI "Avifauna"
kuni 3. II.
7. - 24. II
VERA HLEBNIKOVA (Moskva) ja
PAVEL MAKОВI (Harkov)
"Õnnetud paberid".
Avatud K - E kl. 12 - 18,
e-post: tkhf@hotmail.com

DRAAKONI GALERII
Tallinn, Pikk 18

Maali ja graafika
näitusmüük.

Avatud E - R kl. 10 - 18,
L ja P kl. 10 - 17.
Piltide raamimine.
Tel. 646 4110.

RAKVERE MUUSEUM

Rakvere, Tallinna 3

Püsinäitus
"Muinasaegne Virumaa.
Talurahvas ja mõis".

Avatud T - L kl. 11 - 17.

KESKLINNA GALERII
Rakvere, Lai 1

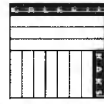
IMAT SUUMANNI
näitus "Järjest lähenevad
talvapäevad..." kuni 2. II

Avatud T - R kl. 12 - 18,
L kl. 11 - 15.
Tel. 03 225 505.
www.rakvere.ee/museum

LÜHIKES JALAGA GALERII

Tallinn, Lühike jalg 6
TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
"ANNIKA TEDER - VEEVALAJA"
kuni 25. II. 2. II kl. 2.02 kohtu-
mine kunstnikuga.
Avatud E - R kl. 10 - 18,
L - P kl. 10 - 17.
Tel. 631 4720,
e-post: lgalerii@online.ee.

Tallinn, Lühike jalg 1
TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.

Avatud E - L kl. 10 - 18,
P kl. 10 - 17.
Tel. ja faks 641 8308.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12
Park ja Kolu kõrts
avatud kl. 10 - 17.
L, 2. II kl. 15 - 18 Väikeste
Lõõtspillide Ühing.
Ettetellimisel lastemuuseumi
programmide.
Tel. 654 9100.

Vabaduse v. 6
(tel. 6448 971).
Tartu mnt. 1
(tel. 661 2972)
KUJUTAVA JA TARBEKUNSTI
SALONGIMÜÜK,
KUNSTITARVETE MÜÜK,
PILTIDE RAAMIMINE.
Tartu mnt. 1
EKA üliõpilaste tööde NÄITUSMÜÜK
kuni 28. II.
Avatud E - R kl. 10 - 18,
L kl. 11 - 15, e-post: galeriig@hotmail.com

Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE,
SKANKRISTALL.
Avatud E - R kl. 10 - 18,
L kl. 10 - 17.
Tel. 644 2877.

ROTERMANNI SOOLALADU, Antri 2

Arhitektuurimuuseumi saalis
"Moodsad kirikud: Eesti 1920. - 1930. aastate
sakraalarhitektuur" kuni 10. II.

Keldrisaalis Vabaduse monumendi võistlustööd kuni 3. II.
Keldrisaali fuajees Hannoveri EXPO Eesti paviljoni makett
Galeriil Inglise arhitektuurfoto kuni 3. II.

Kunstimuuseumi saalis "Tailsiding". Uus Briti noor maalikunst ja skulptuur
kuni 3. III.
Avatud K - R kl. 12 - 20, L ja P kl. 11 - 18. Tasuta külastuspäevad iga
kuu viimane R. Tel. 625 7007. http://www.arhitektuurimuuseum.ee,
e-post: arhitektuurimuuseum@arhitektuurimuuseum.ee

Tallinn, Hobusepea 8
AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.

ANU PAALI ehted
kuni 20. II.

Avatud E - R kl. 10 - 18,
L kl. 11 - 16. Tel. 646 4101.

Tartu, Kuperjanovi 9

Püsiekspositsioon
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".
Kuni 3. II "Soome-ugri ilm ja
hing".

Kuraatorid SVETLANA KARM
(ERM) ja ART LEETE (TÜ), ÜLLE
TAMLA (AI), HEIKI VALIK (TÜ).

Fotonäitus
"Mari loodusliku kombed"
Valik ALEKSEI ALEKSEJEVI
dokumentaalfilmi "Püha Mägi"
võtete käigus tehtud fotodest.

Avatud K - P kl. 11 - 18,
R tasuta. Piletid õpilastele 3 kr.,
üliõpilastele ja pensionäridele
8 kr., täiskasvanutele 10 kr.,
perepilet 15 kr.

Tel. 07 421 311,
www.erm.ee

A. H. TAMMSAARE
MUUSEUM

Tallinn,
L. Koidula 12a
A. H. TAMMSAARE VIIMANE
KORTER JA
PÜSIEKSPOSITSIOON
KIRJANIKU LOOMINGUST.

Avatud K - E kl. 11 - 18,
tel. 601 3232.

TÜ AJALOO MUUSEUM

Tartu Toomemäel, Lossi 25

Püsiekspositsioon
"Tartu ülikool XVII sajandist
tänapäevani", V. Masingu
mälestusnäitus

"Aeg tagasi vaadata",
"Sõda sõõdikutega" kuni 24. II.
Avatud K - P kl. 11 - 17,
gruppidele ka E ja T, ekskursioonide
ettetellimine
tel. 07 375 677, 07 375 674,
www.ut.ee/REAM/Loengud.html

Pärnu, Esplanaadi 10

Püsiekspositsioon.
LAUR TIIDEMANNI "Lühike elu,
suur lootused" kuni 20. II;
PETRI VIRTANENI (Soome)
"Verised pildid" kuni 23. II;
EUGEN STERPU (Moldaavia)
isiknäitus kuni 10. II,
MARK SOOSAARE sõnuminäitus
"Kaks Eestit" kuni 10. II.

Näitused ja kohvik lahti
iga päev kl. 9 - 21.
Raamatukogu, video- ja fonoteek
T - N kl. 15 - 19,
R - L kl. 11 - 15.

Internet 24 tundi ööpäevas.
http://www.chaplin.ee
Tel. 044 30 772.

EDUARD VILDE
MUUSEUM
KASTELLAANIMAJA
GALERII

Kadriori, Roheline aas 3
Põhiekspositsioon.
GRUPI "RUUDUVAIP" näitus
"Vaip ruudus" kuni 25. II.

Avatud K - E kl. 11 - 18.
Tel. 601 3181.

EESTI KUNSTIAKADEEMIA GALERII

Tallinn, Tartu mnt. 1
4. - 16. II
MALL NUKKE
"24 ikoonilist hetke".

Avatud iga päev
kella 12 - 18.30.

TARTU
KUNSTIMAJAS
Tartu, Vanemuise 26
TKKK fototudengite
I lend kuni 8. II.

MONUMENTAALGALERIIS
KAIE LUIGE
"Obsession" 17. II.

Avatud K - E kl. 12 - 18,
e-post: tartuart@hotmail.com

Tartu, Baeri 2

RAIVO KELOMEHE
"Kuukunst".

Avatud E - R kl. 11 - 18,
L kl. 10 - 15.
Raamimistööd.

Pärnu, Rüütli 30

LJUDMILA SWARTZEWSKA
vaibad "Provintsikudumid"
kuni 9. II.

Avatud T - R kl. 11 - 18,
L kl. 11 - 17.

Pärnu, Männi 2

ASTA ISAKU isiknäitus "Elu meis
enestes ja meie ümber" kuni 4. II.
5. II - 10. III fotonäitus Londoni
arhitektuuriväärtustest "Building
Sights: London Architectural Pho-
tography".

Avatud E - R kl. 10 - 17
ja kõigi ürituste toimumise ajal.
Tel. 044 59 885.

VILJANDI
KUNSTISAAI

Viljandi, Vabaduse
plats 6
"Metallikunst - ehted ja
sepsed enne ja nüüd"
kuni 24. II. Viljandi muuseumi
kogudest, EKA üliõpilaste ja
metallikunstnike tööd.

Avatud L - N kl. 12.30 - 17.

TALLINNA KIRJANIKE MAJA MUSTA
LAEGA SAALIS
Harju tänav 1

KIRJANDUSLIK
KOLMAPÄEV
6. veebruaril kell 18

ALEKSANDER MÜLLER 55
LUULEKAVA

Luuletusi loeb Merca

Autorit küsitleb
Hannes Varblane

Piletite tellimine ja info
telefonil 627 6410, <http://www.ekl.ee>
Üritusi toetab Eesti Kultuurkapital

 Eesti Kirjanike Liit

 EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

5. veebruaril kell 19.00 Metodisti kirikus

*Eesti Filharmoonia Kammerkoor,
Tallinna Kammerorkester*

ANTONIO VIVALDI
"Domine ad adjuvandum me festina",
"Beatus vir"

ARVO PÄRT
"Orient & Occident"

JAMES MACMILLAN
"Seven Last Words from the Cross"

Dirigent TÕNU KALJUSTE

Piletid müügil Eesti Kontserdi kassas, Piletipunktis, www.piletipunkt.hot.ee ja tund enne algust kohapeal. Info tel 1188.

1. - 7. veebruarini
Kl. 13.45 (pilet 30 kr.),
kl. 15.30 (pilet 35 kr.),
kl. 19.30 (pilet 50 kr.)
SÕPRUS
"Oed" Sergei Bodrov jr. film
(Venemaa). Osades Oksana Akinšina, Katja Gorina,
Roman Ageev, Tatjana Kolganova, Sergei Bodrov jr.
jt. "Oed" on film sõprusest ja armastusest. Loe
lähemalt: <http://sisters.film.ru>
Kl. 17.15 (pilet 40 kr.) "Südametemurdjad"
("Heartbreakers") 2001.
Kl. 21.15 (pilet 60 kr.) "Pornograafiline afäär"
("Une liaison pornographique"). Belgia -
Prantsusmaa - Luksemburg - Šveits, 1999.
Veneetsia filmifestiivalil parima naisosatäitja tiitli
võitnud draama kahe inimese intiimsetest kohtu-
mistest. Peaosas Nathalie Baye ja Sergi López.
Film täiskasvanutele ja ainult täiskasvanutele!
(alates 18. eluaastast).
Film on prantsuse keeles eesti- ja venekeelse
subtiitritega.
3. - 4. veebruarini
Kl. 12 lastele "Atlantis: kadunud kuningriik"
("Atlantis: The Lost Empire", Walt Disney Pictures,
2001). Seiklusrikka animatsiooni on lavastanud
Gary Trousdale ja Kirk Wise. Hääled on tegelastele
andnud: Michael J. Fox, James Garner, Claudia
Christian, Jon Mahoney, Jim Varney, Jim Cummings
("Shrek"), jpt. Lastele kuni 12. a. pilet 30 kr.,
täiskasvanutele 40 kr.
Lastele kuni 12 eluaastani ja üliõpilastele doku-
mendi esitamisel pilet 30 kr. kellaajast olenemata.
Pensionäridele tööpäeviti kuni kl. 15 pilet 10 kr.
Neljapäeviti esimene seans 20 kr. Kinol on õigus
teha mängukavas muudatusi. Kassas avatakse üks
tund enne esimese seansi algust, kuid mitte hiljem
kui kell 12. Info tel. 644 1919.

中文

HIINA KEEL

Humanitaarinstituudi
keelekeskuses
Info: 641 6422
www.ehi.ee

日本語

JAAPANI KEEL

Humanitaarinstituudi
keelekeskuses
Info 641 6422
www.ehi.ee

 Fenno-Ugria
Hõimuklubi

Neljapäeval, 7. veebruaril 18.00
Akadeemilise Raamatukogu saalis
(Ravala pst 10, III korrus)

Raila Pirinen linnasaamide identiteedist
Paul-Anders Simma film "Let's Dance"
<http://www.suri.ee/klubi/>

EESTI MUUSIKA-AKADEEMIA
KÕRGEM LAVAKUNSTIKOOL

kuulutab välja vastuvõtu 4aastase bakalaureuseõppe
näitleja
õppesuunale

Eelkatsed 27. IV - 2. V 2002. aastal
kõrgema lavakunsti kooli ruumes Toom-Kooli 4.
Kandideerijail tuua või saata hiljemalt 25. märtsiks
kooli juhatajale (Toom-Kooli 4, Tallinn 10130)
vabas vormis avaldus koos fotoga (4 x 5)

Avalduses peab olema märgitud:

- ▶ soov osaleda näitleja õppesuuna eelkatsetel;
- ▶ nimi, vanus, haridus, töökoht;
- ▶ isikukood;
- ▶ kas on tegeletud teatri, muusika, laulu, tantsu, spordiga;
- ▶ kas mõnel nimetatud päevadest pole võimalik eelkatsetel osaleda;
- ▶ aadress, telefon, meiliaadress.

Alates 3. aprillist saavad kandideerijad kooli valvelauast teada, millisel päeval ja kellaajal neid eelkatsetele oodatakse. Kandidaatidele väljastpoolt Tallinna teateme eelkatsetele ilmumise aja kirjalikult. Eelkatseteks tuleb ette valmistada 3-4 teksti (luule ja proosa, soovivalt erilmelised) ja laul.

Info www.lavakas.ee, tel. 6313823

 AKADEEMILINE
KAMMERMUUSIKA
KADRIORU LOSSIS

Pühapäev, 3. veebruar
kell 17

TIIT PETERSON
(kitarr)

Sor, de Falla, Tarrega,
Dyens, Satie, Koškin

 EESTI INTERPREETIDE LIIT

Piletid 50.- ja 25.- müügil kohapeal
Info 606 64 03

 VANEMUISE KONTSERDIMAJA

 EESTI KONTSERIT

avatud muusika festival
openBaroque

31. jaanuar - 9. veebruar

endine Tallinna
Barokkifestival -
PONEYAM
KUI EI KUNAGI
VAREMI

PROVIDENCE & Dancers (Iirimaa)

Timna BRAUER & Elias MEIRI Ensemble
(Israel, Austria, Trinidad, Rumeenia)

RED PRIEST (Inglismaa)

Philip Glass. "ITAIPU"

Ranjit SENGUPTA (sarod, India) SIRIN (Venemaa)

Segakoor LATVIJA Ralf Gothoni (klaver, Soome)

 Radisson

"Patarag - Armeenia kiriku liturgia"

VAIBAPARADIIS

Biber. "MÜSTEERIUMISONAADID"

Helmes

openFinale

RIKE Postimees

Hooaja toetaja Eesti Raadio

Eesti Kontsert
tel: 614 7760
e-post: info@concert.ee
www.concert.ee

Vanemuise Kontserdimaja
tel: (07) 377 537
e-post: pilet@vkm.ee

Värskas Kultuurikeskus kuulutab välja konkursi

VÄRSKA KULTUURIKESKUSE
KUNSTILISE JUHI

ametikoha täitmiseks.

Eeldame
kultuurialast haridust,
eesti keele oskust,
väga head suhtlemisoskust,
kultuuritöökogemusi.

Avaldus koos CVga ja haridust tõendava
dokumendi koopiaga esitada märgusõna
"KONKURSS" all aadressil
Värskas Kultuurikeskus,
Pikk 12, Värskas, Põlvamaa 64001
hiljemalt 5. veebruariks.
Info telefonil (079) 64 712,
051 988 352.

4., 5. ja 18. veebruaril
kell 19 rahvusraamatukogu
teatrisaalis Tõnismägi 2

 teater
VARIUS

"SAAGA"

Sigrid Undseti lugu
Autor ja lavastaja Heidi Sarapuu
Muusikaseaded Villu Veski
Tantsuseaded Kadi Valgmaa
Peaosades Haide Männamäe ja Toomas Tross
Piletite müük rahvusraamatukogu infoletis tel.630
7611. Etendusi toetab Tallinna Kultuuriväertuste Amet.

Sirbile elektrooniliselt saadetud pildid peavad olema mustvalged (Grayscale) ja 250 dpi
resolutsioonil vähemalt 15 cm laiused.

Reklaami kujundamisel lähtuge Sirbi veergude laiusest: 1 veerg 50 mm,
2 veergu 104 mm, 3 veergu 158,5 mm, 4 veergu 213 mm ja 5 veergu 267 mm. Palume kinni pidada
ka reklaammaterjalide tehnilistest tingimustest <http://www.sirp.ee/Reklaam/tehnilised.html>

SIRP

INFO, REKLAAM 640 5770, 056 450 109
TÖMATAJAD 056 450 108
FAXS 640 5771
e-post sirp@sirp.ee
Sirp internetis <http://www.sirp.ee>
Peatoimetaja

Esseistika Mihkel Mütt mihkel@sirp.ee
Peatoimetaja asetäitja.
Muusika Tiina Mattisen 640 5773 tiina@sirp.ee
Kirjandus Jürgen Rooste 640 5774 doris@sirp.ee
Kunst Reet Varblane 640 5773 reet@sirp.ee
Teater Margot Visnap 640 5773 margot.visnap@sirp.ee
Film Tarmo Teder 640 5774 tarmo@sirp.ee
Keeltoimetaja Aili Künstler 640 5775 aili@sirp.ee
Korrektor Tiina Kivikas 640 5775 tinak@sirp.ee
Raamatupidaja Maret Rospel 640 5772 maret@sirp.ee
Uudised, reklaam Marju Veik 640 5770 marju@sirp.ee
Arvutikujundus Pia Ruber 640 5773 piia@sirp.ee
Sekretär Sirje Kaus 640 5770 sirje@sirp.ee

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Jan Kaus, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Reet Neimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Toomas Paul, Hanno Soans

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkorter, postkast 388
Väljaandja Shtasutus Kultuurieht
Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk AS Printall, Tatari 64
Kaastööd tuua Word 6
Praaeksemplaride korral helistada tel. 669 8463
INDEKS 69786

Lugupidetud autorid!
Teatage meile e-posti aadressil maret@sirp.ee või
tel. 640 5772
oma aadress, arveldusarve number pangas ja
isikukood

VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

 EESTI KULTUURKAPITAL

Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume helistada Eesti Posti AS tel. 625 7234, 625 7227 või
Sirbi toimetuse tel. 640 5770.